

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra české literatury

FERDINAND KAFKA (1841–1926). DOBOVÁ OSVĚTOVĚ-
VZDĚLÁVACÍ ČINNOST V REGIONU

FERDINAND KAFKA (1841–1926). PERIOD CULTURAL
EDUCATIONAL ACTIVITY IN THE REGION

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Věra Brožová (pův. PhDr. Anna Stejskalová)

Autorka bakalářské práce: Marie Štěpánová
Komenského 26, Červený Kostelec, 549 41
Specializace v pedagogice: Český jazyk a literatura se
zaměřením na vzdělávání, Anglický jazyk a literatura se
zaměřením na vzdělávání
Prezenční studium

Rok dokončení bakalářské práce: 2012

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury.

Prohlašuji, že odevzdaná elektronická verze BP je identická s její tištěnou podobou.

V Praze

18. 4. 2012

Poděkování

Mé poděkování patří v první řadě paní doktorce Anně Stejskalové za její péči, kterou práci před svým onemocněním a odchodem na věčnost věnovala; stejně tak paní doktorce Věře Brožové za velkou ochotu, odborné vedení a cenné rady. Děkuji i dalším členům katedry (profesorce Dagmar Mocné, doktoru Ondřeji Hníkoví a paní sekretářce Marii Čechové) za operativní řešení nečekaně vyvstalé situace.

Neméně můj dík si rovněž zaslouží malosvatoňovičtí občané pí. Miloslava Kafková, p. Jiří Orsák, p. Václav Brejtr či pí. starostka Eva Hylmarová za zpřístupnění fondů; p. Jan Kafka za informace ze Státního okresního archivu Trutnov a všichni pamětníci za cenná svědectví o lokální historii. Za technické zázemí děkuji pí. Ludmile Štěpánové a za některé fotografie sourozencům Vítovým.

OBSAH

OBSAH	4
ÚVOD	6
DOBOVÁ SITUACE V REGIONU	8
Malé Svatoňovice alias Studánka.....	8
Ferdinand Kafka, pokračovatel obrozeneckých tradic	8
SOCIÁLNÍ A RODINNÉ ZÁZEMÍ FERDINANDA KAFKY	10
DĚTSTVÍ A MLÁDÍ	10
<i>Kafkové a Malé Svatoňovice</i>	11
<i>Původ Kafků</i>	12
VZDĚLÁNÍ A VYUČENÍ.....	12
ŽIVOT MANŽELSKÝ	13
POTOMSTVO – V OTCOVÝCH ŠLÉPĚJÍCH	14
ZAMĚSTNÁNÍ A SOCIÁLNÍ POMĚRY	21
FERDINAND KAFKA A POLITICKÉ ZMĚNY	24
KAFKŮV SKON – „Dohrál svou roli na jevišti života“	26
ANGAŽOVANOST VE VEŘEJNÉM ŽIVOTĚ	27
RADNÍ – TĚŽ „MLUVČÍ LIDU“ V LETECH PŘEDCHOZÍCH	28
PÍSMÁK A LIDOVÝ VYPRAVĚČ	31
SPOLKOVÁ ČINNOST (A DALŠÍ OSVĚTOVÉ AKTIVITY).....	32
SPOLEK PRO ZVELEBENÍ POUTNÍHO MÍSTA V MALÝCH SVATOŇOVICÍCH	32
SPOLEK VOJENSKÝCH VYSLOUŽILCŮ.....	33
OBČANSKÁ ZÁLOŽNA	34
ČTENÁŘSKÁ ZÁBAVNÍ BESEDA	35
SLAVNOSTI MONARCHIE - HUDEBNÍ AKADEMIE	36
AKTIVNÍ V CÍRKVI.....	36
HASIČSKÝ SPOLEK.....	37
PODPORA ŠKOLY	39
OCHOTNICKÉ DIVADLO.....	39
Aktivity spolku za Ferdinandova života, osvěta i zábava	39
Na prknech, která znamenají svět	46
Nejstarší člen a vážený zakladatel spolku.....	47
„Rod Kafků je rod ochotníků“	50

FERDINAND KAFKA JAKO DRAMATIK	52
<i>MODLITBA U SOCHY MATKY BOŽÍ</i>	59
<i>UČITELŮV SYN</i>	63
ZÁVĚR	66
PRAMENY A LITERATURA	68
PRAMENY	68
LITERATURA.....	73
RESUMÉ.....	77
ABSTRACT	78
KLÍČOVÁ SLOVA	79
PŘÍLOHY	80
EVIDENČNÍ LIST.....	95

ÚVOD

Ferdinand Kafka (1841–1926) se narodil a celý život působil v regionu proslulém literárními aktivitami. Neexistuje mnoho Čechů, kteří by si ve spojitosti s lokalitou Malých Svatoňovic nevybavili jméno Karel Čapek, s nedalekými Ratibořicemi Boženu Němcovou, Hronovem Aloise Jiráska, Josefa Čapka nebo Egona Hostovského či s Náchodem Josefa Škvoreckého. Všichni celonárodně významní autoři kanonických děl české literatury region svého dětství reflektovali ve svých dílech, avšak nepůsobili v něm celý život. Zatímco slavný malosvatoňovický rodák Karel Čapek pro svou rodnou obec krom významného zviditelnění jména svým narozením nestihl mnoho učinit, odstěhoval se odsud totiž již v kojeneckém věku, jsou lidé, o kterých se za hranicí regionu neví, protože z určitého úhlu pohledu nic převratného nedokázali, ale kteří celý svůj život obětovali své obci. Jedním z takových „zapadlých vlastenců“ je Ferdinand Kafka, písmák a příležitostný dramatik, který po mnohá desetiletí působil ve veřejném životě. Ať již jako radní nebo jeden z iniciátorů množství českých spolků, zaměřených krom zábavy na osvětu a kulturu.

V této případové studii bude nastíněno, jak vypadal soukromý i veřejný život ne příliš vzdělaného, avšak agilního českého vlastence v regionu pohraničního města Malých Svatoňovic v druhé polovině devatenáctého století a první čtvrtině století dvacátého.

Tématem se před touto prací zatím nikdo podrobněji nezabýval. Nezpracovanost tématu se odráží i ve škále zdrojů, i v jejich malé dostupnosti. Práce, stavějící na metodě historicko-srovnávací s občasnými náznaky zkoumání historického narativu, pracuje s prameny a sekundární literaturou. Z pramenů byla pro tvorbu práce stěžejní pozůstalost Ferdinanda Kafky a jeho rodiny, která je v soukromých rukách potomků. Byly nalezeny stovky listin, velmi často úřední povahy (od křestních listů k čestným vyznamenáním), několik sepsaných vzpomínek i úryvků beletristických děl, alba fotografií a mnoho předmětů denní potřeby, vypovídajících životě rodiny v 19. století. Byla pročtena korespondence, čítající desítky dopisů a stovky (ba tisíce) pohlednic. Povětšinou byla shledána jako málo relevantní, svědčila pouze o zdvořilosti, rodinných i přátelských vazbách a kontaktech. Druhou významnou studnicí pramenů byl archiv ochotnické jednoty, který je v současnosti v soukromých rukách pana Jiřího Orsáka. Zcela výjimečně mi bylo umožněno do něj nahlédnout. Obsahoval soubor fotografií (avšak novějších), archiv plakátů, knihovnu a cenné dokumenty, jako jsou soupisy her, občasně zápisy ze schůzí, důležité jednatele zprávy o činnosti, apod. Tisíce listin, především rukopisů, byly svázány přehledně do oddílů podle desetiletí, přesto nemůže být soubor považován za

ucelený. Při pátrání byly často objeveny dokumenty, dokládající předchozí ústní podání vzpomínek. Cenným nálezem byla přímo Ferdinandem Kafkou napsaná dramata, těch se z celkového počtu dochoval pouze zlomek. Podařilo se mi navštívit Marii Kábrtovou (dva měsíce před jejím skonem), člověka, který Ferdinanda Kafku ještě osobně znal a prožil s ním 11 let života. Z četných rozhovorů s Miloslavou Kafkovou, současnou nejstarší členkou rodu, ale i ze vzpomínek jiných pamětníků, byly také načerpány další informace.

Poslední část práce se bude zabývat prezentací Kafkových divadelních her, z nichž dvě dramata, autorkou práce objevená a zrekonstruovaná z několika nalezených částí, budou analyzována a interpretována.

DOBOVÁ SITUACE V REGIONU

Malé Svatoňovice alias Studánka

Malé Svatoňovice, obec v poměrně chudé podhorské plátenické oblasti, měly v regionu jedinečný vývoj. Prosluly jako poutní místo Panny Marie Sedmiradostné, jak je známo například z popisů poutních procesí z *Babičky* Boženy Němcové, ale také jako město lázeňské i jako významné centrum hornictví Jestřebích hor, na jejichž úpatí se rozprostírají. Poslední dva jmenované faktory zapříčinily, že se Karel Čapek, syn tamního lázeňského a zároveň báňského lékaře, narodil právě zde. Pro lázeňství i zbožnost byla důležitá pověstná zázračná studánka, uzdravující po staletí neduhy, podle níž je i celá obec neyzývána „Studánkou“ a její obyvatelé „studánečtí“.

Malé Svatoňovice byly přifařeny k nedaleké Úpici, před osamostatněním tvořily celek s Velkými Svatoňovicemi (velkými, ale paradoxně méně významnými) a byly šlechtící obcí spadající pod náhodské pány, kteří značně ovlivňovali tamní historii. Rod Piccolomini podporoval svůj patronátní poutní kostel z barokního období (1732) s milostnou soškou Panny Marie z roku 1715. Za Kuronských byla zahájena významná těžba černého uhlí. Nejznámější svatoňovickou paní z tohoto rodu, byla zřejmě „paní kněžna“ z *Babičky* Boženy Němcové - Kateřina Vilemína Zaháňská. Její rodiče a sourozence navíc zvčnil navíc Alois Jirásek v románu *Na dvoře vévodském*. Za života Ferdinanda Kafky pak obci Malé Svatoňovice vládl rod Schamburg-Lippe (od roku 1842).¹

Živá poutnická tradice a s ní související rozvoj místních obchodníků, dále dolování uhlí a následné brzké vybudování trati i rychlý rozvoj průmyslu, rovněž zřízení prvních vodoléčebných lázní na východu Čech, to vše byly klíčové faktory činící tuto nevelkou obec velmi významnou, ačkoliv se počet jejích obyvatel za dob života Ferdinanda Kafky pohyboval pouze kolem čísla tisíc.²

Ferdinand Kafka, pokračovatel obrozeneckých tradic

V Malých Svatoňovicích, na ostré etnické česko-německé hranici na samém okraji českých zemí, kde později dokonce vedla demarkační linie, bylo potřeba aktivních mužů, kteří se věnovali českým aktivitám, poněvadž germanizace byla trvalou hrozbou. Náhodskou vrchností sem bývali dosazováni němečtí úředníci, majitelé průmyslových

¹ LOKVENC, T. - JIRÁSEK, V. - VAŠATA, O. *Jindřich M. Vlček a Malé Svatoňovice*. 1. vyd. Malé Svatoňovice: Obec Malé Svatoňovice, 2010, s. 10.

² LOKVENC, T. - JIRÁSEK, V. - VAŠATA, O. *Jindřich M. Vlček a Malé Svatoňovice*, c. d., s. 9.

podniků byli většinou také Němci, existovala zde od roku 1872 i německá škola (pro nezájem později zrušena).³

O začátcích působení Ferdinanda Kafky se zmiňuje pozdější prvorepublikový starosta Jindřich M. Vlček: „Byly to doby naší národní poroby, doby politické persekuce rakouské, ale byly to zároveň i doby rozvoje našeho národního života, byly to doby všeobecného národního nadšení a velikého vlastenectví a národní obětavosti. Český národ, zaujatý národní myšlenkou, v obětavém vlastenectví staví pod heslem ‚Národ sobě‘ velkolepé ‚Národní divadlo‘ a když toto hned vyhoří, staví ve všeobecném nadšení s jedinečnou bezpříkladnou obětavostí divadlo podruhé. Toto krásné nadšení šíří se i po českém venkově. Nejkrásnější příklad tehdejšího ideálního nadšení a vlasteneckého zápalu máme u nás u ‚Studánky‘. V naší nepatrné zapadlé horské vísce, ovládané německým průmyslem, vzniká již roku 1852 – tedy v době nejtěžší rakouské persekuce – české ochotnické divadlo a jako první zahajovací představení hraje se vlastenecký kus – *Čech a Němec*. Byl to první český spolek v naší obci a dnes můžeme bez nadsázky říci, že tento první český vlastenecký skutek zachránil Studánku od poněmčení.“⁴ A tomu divadlu, jak je zmiňováno dále ve Ferdinandově nekrologu, „věnoval zesnulý p. Kafka veškerou svoji činnost, celý svůj život. On to byl, která v těžkých dobách spolek křísil, vzkřísil a udržel.“⁵

Zapálení pro národní aktivity a provozování českého divadla, to byly oblasti, v nichž může být Ferdinand Kafka považován za pokračovatele obrozeneckých tradic. Tento „dobrý tahoun národa na roli dědičné“⁶ se věnoval českému divadlu, které „bylo lidu našemu v létech dřívějších tepnou nového duševního života našeho národa“,⁷ veškeré síly po mnoho desetiletí, stejně tak i mnoha vlasteneckým spolkům, u jejichž zrodu stál a v nichž se aktivně angažoval jako člen i činovník. Byl dokonce novějšími generacemi považován za „nejstaršího ochotníka Jiráskova kraje“.⁸ Ochotnictvo bylo „jednou z nejdůležitějších institucí vzdělávacích, za jejímž prahem mají mizeti všechny malichernosti života, jež jíti má jen za zářným cílem svého poslání na venkově.“⁹ V subskripci pro malosvatoňovické divadlo 12. 1. 1863 je (zřejmě rukopisem Ferdinanda

³ LOKVENC, T. - JIRÁSEK, V. - VAŠATA, O. *Jindřich M. Vlček a Malé Svatoňovice*, c. d. S. 10.

⁴ VLČEK, Jindřich M. Za nejstarším ochotníkem Jiráskova kraje. In: *Naše menšiny*, roč. VI. (1926), č. 5-6, s. 119-121.

⁵ VLČEK, Jindřich M. Za nejstarším ochotníkem Jiráskova kraje. In: *Naše menšiny*, c. d., s. 120.

⁶ *Proslov k odchodu zakládajícího člena Josefa Buršíka, [po r. 1912]*. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

⁷ *Proslov k odchodu zakládajícího člena Josefa Buršíka, [po r. 1912]*. Rkp, c. d., s. 119.

⁸ VLČEK, Jindřich M. Za nejstarším ochotníkem Jiráskova kraje. In: *Naše menšiny*, c. d.

⁹ *Zpráva jednatelská, 16. 2. 1907*. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

Kafky) psáno: „Divadlo – toť zrcadlo života. V něm se vzhlížej všechny naruživosti a vašně zlé, obrazej všechny šlechetné i krásné snahy lidstva. Divadlo je vůbec střediskem živého příkladu společného života. Pěstováním jeho útuži se lépe svazek národního uvědomění, jeho vyvinem budi se i netečnost z duchamorného spánku.“¹⁰ Obdobně o roli divadla na probouzení národního života daleko od Prahy mluví též proslov z padesátého výročí od počátků provozování českých her: „i v tento zastrčený kout tehdy zubožené vlasti Čechie vnikl paprsek světla a probudil ze spánku vlasteneckého několik sice prostých ale přece jen uvědomělejších, upřímnějších a obětavějších mužů, kteří sobě vzali za úkol postaviti byt i skromný stánek bohyni Thalie.“¹¹

Osobu Ferdinanda Kafky nalézáme v publikacích ve výčtu činnorodých malosvatoňovických osobností, které posilovaly národní uvědomění, a to mezi zvučnými jmény, jako byl MUDr. Antonín Čapek, vlastenec a otec známých spisovatelů, nebo celonárodně známý obrozenec - farář Josef Regner Havlovický, známý například z kroniky Aloise Jiráska „U nás“.¹² Ten působil v okolí za dob národního obrození, konkrétně v Malých Svatoňovicích v letech 1829–1831.

SOCIÁLNÍ A RODINNÉ ZÁZEMÍ FERDINANDA KAFKY

DĚTSTVÍ A MLÁDÍ

Ferdinand Kafka (v některých dokumentech zmiňován též jako Kavka - dle německé fonetiky) se narodil 1. listopadu 1841 jako druhorozený z osmi dětí do rodiny Františka Kafky, chalupníka¹³ či domkaře,¹⁴ který pracoval jako vážný na dolech. Funkce vážného spočívala v tom, že na takzvaném „kohlplatzu“ (podle Kohle – uhlí a Platz – místo), kde nyní ve Svatoňovicích stojí novinový stánek, se uhlí, spuštěné z hor vozíky, vytřídilo, vážilo a nakládalo na povozy s koňmi a na dráhu.¹⁵ Matka Karolína byla dcerou Václava Coblá, zahradníka a ryhtáře ze Strážkovic (č. p. 17) a Anny Lokvencové z rodiny

---

¹⁰ *Subskripce divadla malosvatoňovického z roku 1863*. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

¹¹ *Paměti Jednoty divadelních ochotníků v Malých Svatoňovicích 1952 – 1902*. Přednesl 30. 11. 1902 režisér V. Šandera (rež.) při slavnostní schůzi padesátiletého jubilea. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

¹² LOKVENC, T. - JIRÁSEK, V. - VAŠATA, O. *Jindřich M. Vlček a Malé Svatoňovice*, c. d., s. 11.

¹³ *Křestní list Ferdinanda Kafky, 1846*. Fond Ferdinand Kafka, v majetku rodiny Miloslavy Kafkové, Malé Svatoňovice.

¹⁴ *Kopulační list Ferdinanda Kafky a Anny Vihanové, 1865*. Fond Ferdinand Kafka, v majetku rodiny Miloslavy Kafkové, Malé Svatoňovice.

¹⁵ *Vzpomínky pana Václava Brejtra*. (záznamy z let 2011–2012)

odolovského revírníka.¹⁶ V chalupě krom členů rozvětvené rodiny (Ferdinandovými sourozenci byli: Josef, Marie, August, Eduard, Anna, Václav a Josefa) bydlela i děvečka Kristina Hofman a nájemník Josef Kamnář, pensista.

Kafkové a Malé Svatoňovice

Kafkové patřili ve Svatoňovicích k starousedlickým rodům. Veškerá specifika Malých Svatoňovic zasahovala také přímo do života Ferdinanda i celé rodiny Kafkovy. Svatoňovice byly ryze českým městem, stejně tak i v příbuzenstvu Kafků se nacházeli pouze Češi. To vidíme podle křestních a rodných listů i podle výpisů z matrik, které byly provedeny mezi lety 1939 a 1941 – v době nacistické okupace, aby zjišťovaly přítomnost Němců či Židů v rodině (ani ta v případě Kafkových zjištěna nebyla).¹⁷ Podhorské posazení Malých Svatoňovic zase poskytovalo ne příliš úrodnou půdu zapříčiňující nevelké výnosy ze zemědělství (nepřímo tedy i nevelké bohatství rodiny). Malé Svatoňovice byly rovněž městem lázeňským a poutnickým, hosté podle pamětníků přespávali, jak bylo ve Svatoňovicích obecně zvykem, v Kafkovic chaloupce, aby jako ostatní poutníci nemuseli nocovat venku na návsi. Rodina dostávala od vděčných nocležníků pár drobných.¹⁸ Svatoňovice byly ryze katolickým městem, stejně tak i Kafkové byli aktivní v tamním římskokatolickém kostele.¹⁹ Malosvatoňovické hornictví ovlivňovalo rodinu velkou měrou – mnozí příbuzní byli zaměstnanci dolů (například otec byl vážným, Ferdinand hornickým úředníkem, jeho syn horníkem, zeť důlním – viz později). Město se také poměrně brzy dočkalo železnice směr Josefov–Svatoňovice, a to (díky dolům) dokonce mnohem dříve, než trať vedla do jejich vrchnostenského města Náchoda. Tam bylo dílo započato o celých patnáct let později, až v roce 1872. Železnice byla vedena po některých bývalých pozemcích Kafků a na jejich polnostech byl dokonce vystavěn nádražní komplex. Ferdinandova matka Karolína byla nucena prodat některé pozemky.²⁰ V padesátých letech, kdy se železnice stavěla, rodina nebyla v dobré pozici, protože otec František v roce 1854 zemřel a zanechal samotnou ženu s osmi dětmi do třinácti let. Ferdinandovi bylo tehdy dvanáct let, nejmladší Josefka byla málem „pohrobek,“ narodila se měsíc před smrtí otce.

---

¹⁶ Pokřtěn byl 41. den po narození kaplanem Josefem Samohrdem, kmotrem mu byl Josef Peitner, soused, a Albína Nyklíčková – taktéž z Malých Svatoňovic.

Křestní list Ferdinanda Kafky, 1841. Rkp, c. d.

¹⁷ *Opisy křestních listů, výpisy z matrik z dob druhé světové války.* V majetku rodiny Miloslavy Kafkové, Malé Svatoňovice.

¹⁸ Vzpomínky paní Marie Kábrtové (roz. Kafkové). (záznamy ze září 2011)

Na poutníky v chalupě Kafků vzpomínala i přítelkyně paní Kafkové, paní Macháčková.

¹⁹ Podle křestních listů byli bez výjimky všichni Kafkové římskými katolíci. O aktivním zapojování mluví i Marie Kafková i mnoho archivních materiálů (viz později).

²⁰ *Dokumenty o prodeji pozemků Karolíny Kafkové.* Rkp. Fond Ferdinand Kafka, v majetku rodiny Miloslavy Kafkové, Malé Svatoňovice.

Původ Kafků

V rodě malosvatoňovických Kafků je po staletí zakořeněno povědomí o jejich šlechtickém původu. To se tradicí předává až doposud, narážky na modrou krev najdeme i ve sto let staré korespondenci.²¹ Podle obecních kronik víme, že ještě Ferdinandův děd (Františkův otec) býval poměrně „opolným“, tedy majetným.²² Tento zahradník, ale i bohatý rychtář a soudce ve Velkých Svatoňovicích, Duchoslav Kafka, který bydlel ve velkém kamenném statku č. 3 – „Na Valech“.²³ Byl to právě on, kdo se také ve stáří přestěhoval na své pozemky do Malých Svatoňovic, kde Kafkové žijí doposud.

V místech dnešní chalupy č. p. 14, kde se narodil, žil i zemřel Ferdinand Kafka, stejně jako všichni ostatní členové jeho rozsáhlé rodiny, stával již před rokem 1750 ovčinec, jak je zobrazeno na rytině *Svatoňovické lázně v Čechách na panství hraběte Piccolominiho*.²⁴ Hned vedle nevelké roubené chaloupky také dodnes stojí i staročeská stodola, pro svůj charakteristický starobylý vzhled zobrazovaná společně s několika dalšími stavbami Malých Svatoňovic také v kronikách.

VZDĚLÁNÍ A VYUČENÍ

V době, kdy byl Ferdinand ve školním věku, ještě v Malých Svatoňovicích žádná škola nestála. Vilém Schaumburg Lippe ji nechal vystavět až roku 1875 na žádost místních občanů z roku 1871. Do té doby se vyučovalo zatím po domech, například těsně před rokem 1875 „u sousedů“ – v chalupě Peitnerů č. p. 73. Ferdinanda se školní docházka týkala ve 40. letech a na počátku let padesátých, tedy ještě v době, kdy do školských zákonů, které byly vydány až na konci 60. let, stále platila tereziánská vzdělávací soustava. V druhé polovině 19. století po reformách patřily české země k oblastem s největší gramotností.²⁵ Jak si ve škole Ferdinand vedl, nevíme. Pochopitelně na obecných školách ještě dlouho neexistovaly ročenky a vysvědčení je dochováno až u jeho dětí.²⁶ Podle korespondence i podle pamětníků víme, že uměl německy slovem i písmem, slovní zásobu češtiny měl během života velmi bohatou, nicméně se u něj vyskytovaly z dnešního pohledu

---

²¹ *Dopis Matějků rodině Ferdinanda Kafky, 10. 4. 1918.* Rkp. V majetku rodiny Miloslavy Kafkové, Malé Svatoňovice: „Listrouku si šetři, ať neděláš našemu rytířskému rodu ostudu.“

²² Vyplyvá to i z jeho kšaftu, který má rodina Kafkova stále ve svém držení:

Kšaft Duchoslava Kafky (1753–1819). Rkp., v majetku rodiny Miloslavy Kafkové, Malé Svatoňovice.

²³ Mj. daroval roku 1794 značnou sumu 30 zlatých na stavbu tamního kostela v Zalesích, jak se uvádí v kronikách:

PASTOR, Antonín. *Paměti obce Malých Svatoňovic.* Malé Svatoňovice: MNV, 1977, s. 35.

²⁴ PASTOR, Antonín. *Paměti obce Malých Svatoňovic,* c. d., nečíslovaná příloha.

²⁵ BĚLINA, Pavel a kol. *Dějiny země koruny české.* 1. vyd. Praha: Paseka, 1992, s. 134.

²⁶ *Soubor vysvědčení dětí Ferdinanda Kafky, [1876 – 1903].* Rkp. Fond Ferdinand Kafka, v majetku rodiny Miloslavy Kafkové, Malé Svatoňovice.

gramatické chyby.²⁷ Ve srovnání se ostatními písemnými projevy, nalezenými v kronikách a dokumentech z jeho doby, ale počtem chyb nevynikal. Pouze některé velmi vzdělané a výše postavené osoby se vyjadřovaly bezchybně, jako pan učitel Josef Svoboda nebo ředitel dolů nebo starosta Vlček (ten ale patřil již k jiné generaci).

Na vyučení odešel Ferdinand Kafka do 160 kilometrů vzdálené Prahy. Tam se v někdy na přelomu 50. a 60. let 19. století, tedy v době, kdy končila bachovská éra a připravoval se společenský, zvláště spolkový kvas, vyučil kožešníkem. Léta trávil u firmy Černý na Malém rynečku, dnešním Malém náměstí na Praze 1, v těsné blízkosti Staroměstské radnice.²⁸ Mezi Ferdinandovými potomky se dodnes vypráví, jak mladému chudému uční nosila svačiny spisovatelka Eliška Krásnohorská.²⁹

Ačkoliv se k provozování kožešnické živnosti již během života příliš nedostal,³⁰ zanechal pražský pobyt v jeho životě nesmazatelnou stopu. Hlavním městem se nadchl, zejména jeho kulturním životem. Inspiroval se divadlem a také ještě léta měl náměty k vyprávění v rodném maloměstě.

ŽIVOT MANŽELSKÝ

Ferdinand Kafka často navštěvoval tzv. „dřevěný hostinec“ v č. p. 4, kde bavíval společnost. Tam se také sblížil s Annou Vihanovou, dcerou tamního majitele, Václava Vihana, hostinského, řezníka a rychtáře,³¹³² i Annina matka byla z řeznické rodiny (její otec Josef Libnar i děd Josef Ditrich).³³

Zajímavostí je, že při Annině křtu byli oba dva její kmotři Kafkové: František Kafka, Ferdinandův otec, a Julie Kafková, teta křtěného, manželka svatoňovského havíře z č. p. 31.³⁴ To naznačuje úzké vztahy obou rodin již v minulosti.

---

²⁷ To dokládají jím napsané divadelní hry.

²⁸ *Zapsané vzpomínky členů rodiny Vihanovy*. Rkp. Fond Ferdinand Kafka, v majetku rodiny Miloslavy Kafkové, Malé Svatoňovice.

²⁹ Podle doktorky Stejskalové je to velmi pravděpodobné, že se ona, která sama děti neměla, starala o chudé studenty. Nicméně v době, kdy Ferdinand studoval v Praze, byla jeho vrstevnicí.

³⁰ Ještě v oddacím listě v roce 1865 je uveden Ferdinand jako „mistr kožešnický.“

³¹ *Křestní list Anny Vihanové. Opis z protektorátních dob, 1940*. Rkp. Fond Ferdinand Kafka, v majetku rodiny Miloslavy Kafkové, Malé Svatoňovice.

³² V oddacím listě Ferdinanda a Anny se píše „hostinský a mistr řeznický“.

Kopulační list Ferdinanda Kafky a Anny Vihanové, 1865. Rkp., c. d.

³³ *Křestní list Emilie Libnarové, 1812*. Rkp. Fond Ferdinand Kafka, v majetku rodiny Miloslavy Kafkové, Malé Svatoňovice.

³⁴ *Křestní list Anny Vihanové, 1846*. Rkp. c. d.

Anna měla čtyři sestry a dva bratry, Josefa, Františka, Marii (provdanou Fišerovou), Adolfinu (provdanou Řeháčkovou), Amálii (později Ernerovou) a Wilhelmínu (provdanou Řezníčkovou).

Rodina Vihanova pocházela z relativně dobrých poměrů, měla měšťanský původ v Úpici,³⁵ tak i hostinského dcera přinesla ke Kafkom do hospodářství slušné věno.³⁶ Čtyřiatvacetiletý Ferdinand a devatenáctiletá Anna se brali v Malých Svatoňovicích, ohlášky měli 22. a 29. října a 5. listopadu 1865, samotné oddavky pak 15. listopadu.³⁷ Jejich pevné manželství trvalo přes šedesát let. Jsou dochovány fotografie dokumentující oslavu čtyřiceti let společného života, ale i snímky z jejich zlaté svatby v roce 1915, dokonce i diamantové v roce 1925.

Annin původ ovlivnil celý její život. „Babička byla z hospody, ta byla vod ruky, ta uměla krásně udělat řízek, jídla všelijaký druhy, byla z hospody dcera, ta teda obhospodařovala kuchyň, to bylo její“³⁸ a byla obecně velmi praktickou ženou. Zatímco Ferdinand byl muž slova, Anna spíše žena činu, starala o praktický chod hospodářství. Marie Kafková vzpomíná: „Děda byl písmák, ten jenom psal, ten se do ničeho neplet. (...) Děda, to nebyl žádnéj pracant, to za něj dělali ostatní.“³⁹

Ferdinand měl ve své manželce velkou oporu, tato schopná žena mu také porodila a vychovala tučt dětí. „Anna byla vyšší statné postavy, povahově dobrá, chytrá, rozuměla hospodářství, byla oblíbená pro rozšafnost a moudrost u všech sousedů.“⁴⁰

POTOMSTVO – V OTCOVÝCH ŠLÉPĚJÍCH⁴¹

Manželství Anny a Ferdinanda bylo velmi plodné, a to i doslova. Anna a Ferdinand měli děti v poměrně pravidelném intervalu dvou let. Vysoká porodnost byla ještě v 19. století typická pro celou agrární Evropu,⁴² porodnost pak klesala soustavně v Českých

---

³⁵ *Křestní list Anny Vihanové*, 1846. Rkp, c. d.

Křestní list Josefa Kafky, 1877, Rkp, c. d.

³⁶ Vzpomínky paní Miloslavy Kafkové (roz. Pazderové). (záznamy z let 2000–2012)

³⁷ *Kopulační list Ferdinanda Kafky a Marie Vihanové*, 1865. Rkp., c. d.

³⁸ Vzpomínky paní Marie Kábrtové (roz. Kafkové), c. d.

³⁹ Vzpomínky paní Marie Kábrtové (roz. Kafkové), c. d.

⁴⁰ *Zapsané vzpomínky Věry Cimrové* (roz. Kafkové). Rkp. Fond Ferdinand Kafka, v majetku rodiny Miloslavy Kafkové, Malé Svatoňovice.

Názory na Anninu povahu se různí; zatímco Věra Cimrová (roz. Kafková) na ni vzpomíná jako na milou babičku, její sestra Marie Kábrtová (roz. Kafková) zase jako na lakomou a hádavou; druhá z jmenovaných však byla v mládí velmi konfliktní a navíc na chalupě příliš času nestrávila.

⁴¹ Tato kapitola čerpá z následujících zdrojů:

Úmrtní oznámení a křestní listy členů rodiny Kafkovy. Rkp. Fond Ferdinand Kafka, v majetku rodiny Miloslavy Kafkové, Malé Svatoňovice.

Vzpomínky paní Miloslavy Kafkové (roz. Pazderové), c. d.

Zapsané vzpomínky Věry Cimrové (rozené Kafkové), c. d.

Vzpomínky pana Miroslava Kafky. (záznamy do roku 2001)

Vzpomínky paní Marie Kábrtové (roz. Kafkové), c. d.

⁴² NAVRÁTILOVÁ, Alexandra. *Narození a smrt v české lidové kultuře*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2004, s. 23

zemích od 80. let 19. století.⁴³ Většinu počtu dětí se tehdy lidé nebránili. Mateřství bylo vnímáno jako požehnání. Světlo Boží spatřilo hned dvanáct Ferdinandových dětí, z nichž se, i při velké úmrtnosti dětí v historii, dokonce osm dožilo diamantové svatby rodičů v roce 1925. Odborná literatura, opírající se o matriky, nám uvádí, že v českých zemích se čtvrtina až třetina potomků nedožila od křtu prvního roku; do tohoto počtu ale nejsou započítány děti, které se ani křtu nedožily a zemřely při nebo po porodu, takže čísla by byla ještě mnohem větší.⁴⁴ V případě Kafků se krom dvou dcer, které zemřely v dětském věku (Terezie Aloisie ve věku jednoho roku, Emilie v deseti letech) a dvou synů, kteří zesnuli tragicky (Josef v pětapadesáti letech, Eduard František v pouhých čtyřiatřiceti), všichni, stejně jako rodiče (Ferdinand žil téměř 85 let, Anna 89 let) dožili na svou dobu poměrně vysokého věku (Karolína dvaasedmdesáti, Marie dokonce jednadevadesáti, Augustin třiasedmdesáti, Václav pětasedesáti – ten byl ale od narození nemocný, Duchoslav Ferdinand osmaosmdesáti a Ludvík Václav devětašedesáti let). Pro porovnání – například v druhé polovině 19. století se délka života zvyšovala, ale stále se pohybovala průměrně kolem 41 let.⁴⁵

Mnozí byli pravými dcerami a syny svého otce, následovali ho v jeho aktivitách, velmi aktivně především v divadelním světě. Svatoňovický znalec spolků a jejich historie Jiří Orsák rodinu hodnotí: „Kafkové v tom byli dobří. Velmi se angažovali se ve všech oblastech, kde to mělo význam a smysl.“⁴⁶

První dítě se Ferdinandovi a Anně narodilo za pohnutých okolností. Dějiny celého národa se podepsaly i v rodině Ferdinanda Kafky – provorozená dcera **Karolína** (1866–1938) přišla na svět 7. června 1866 - v lese, kde se Kafkovi ukrývali, když krajem táhlo pruské vojsko. V červnu vypukly bitvy u nedalekého Trutnova a Náchoda,⁴⁷ proslulá bitva u Hradce Králové, známá také jako bitva u Sadové či na Chlumu, pak následovala 3. července.⁴⁸ „Teta Karla“ byla charakterizována pamětníci jako velmi křehká a hodná,⁴⁹ pracovitá a trpělivá. Sloužila u vzdělaného malosvatoňovického pana učitele Blümla, Ferdinandova ochotnického kolegy,⁵⁰ pracovala také jako tovární dělnice a (jakožto

⁴³ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře první republiky (1918-1938)*. 1. vyd. Praha: Libri, 2000, s. 272

⁴⁴ NAVRÁTILOVÁ, Alexandra. *Narození a smrt v české lidové kultuře*, c. d. S. 23

⁴⁵ PEŠÁK, Alexandr. *Stárnutí populací*. [online]. Oficiální stránky Centra dopravního výzkumu, duben 2007. [cit. 2012-03-09]. Dostupné z: <http://www.czrso.cz/index.php?id=447>.

⁴⁶ Vzpomínky pana Jiřího Orsáka (záznam z 9. 4. 2012)

⁴⁷ BAŠTECKÁ, L. – EBELOVÁ, I. *Náchod*. 1. vyd. Praha, Nakladatelství Lidové noviny, 2004, s. 168.

⁴⁸ LENKOVÁ, J. – PAVLÍK, V. *Nejdůležitější bitvy v českých dějinách*. 1. vyd. Frýdek-Místek: Alpress, s. r. o., 2007, s. 216.

KRATOCHVÍL, MILOŠ V. *Památné bitvy českých dějin*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1987, s. 214.

⁴⁹ Vzpomínky paní Marie Kábrtové (roz. Kafkové), c. d.

⁵⁰ *Zapsané vzpomínky Věry Cimrové* (roz. Kafkové). Rkp, c. d.

neprovdaná)⁵¹ jezdila příbuzným pomáhat v domácnosti a s dětmi, což byla očekávaná služba svobodných tetinek. Svému veřejně aktivnímu otci a sourozencům obětavě dělala zázemí, opravovala například ochotníkům kostýmy,⁵² pomáhala v hospodářství a společně se svobodnými bratry (Václavem a Ludvíkem) a rodiči bydlela na výměnku.

Druhorozená **Marie** (1868–1959) byla po otci velmi výmluvná, také agilní ochotnice. Ve spolku se pohybovala od 20. 1. 1894.⁵³ Našla zalíbení nejen v divadelním umění, ale i ve svém hereckém kolegovi. Oběma pak spolek uspořádal svatební veselí v ochotnickém duchu.⁵⁴ Odešla ještě za císařství do služby do Vídně, jak bývalo zvykem. Provdána byla za zaměstnance ČSD v Lounech a sama si udělala babický kurz (kurz porodní asistentky) u profesora Rubešky. Mariini synové, kteří mj. s Ferdinandem (stejně jejich rodiče) udržovali kontakt hojnou korespondencí, dosáhli vysokého vzdělání a byli poměrně úspěšní (Karel, ještě na univerzitě stále premiant,⁵⁵ byl profesorem Českého vysokého učení technického, Jaroslav byl majitelem zahradnictví a Josef komerčním inženýrem a ředitelem drah v Praze).⁵⁶

Dcera **Božena** (1870–1961) odešla také z domova do služby, provdala se za horníka Jaroslava Jindru, který se později vypracoval na důlního. I ta s otcem a sourozenci byla velkou divadelnicí – poprvé byla pozvána na schůzi 8. 1. 1889.⁵⁷ Čtvrtým v pořadí byl syn **Augustin Eduard** (1872–1945), pozdější cukrář a perníkář. Doposud visí na chalupě č. 14 vývěsní tabule⁵⁸ – prodával proudícím poutníkům laskominy přímo z okénka stavení.⁵⁹ **Eduard František** (1875–1906) „vyučil se strojníkem a pracoval v Hamrech, dnes zrušené

---

⁵¹ Důvody mohly být jak zdravotní (Karolína se ve veřejném životě tolik neobjevovala, byla vždy churavá), tak pracovní - byla plně nasazena v hospodářství; možná také v době, kdy se mohla vdávat, neměli Kafkovi mnoho peněz na věno.

⁵² Vzpomínky paní Marie Kábrtové (roz. Kafkové), c. d.

⁵³ „Výbor divadelní ochotnické jednoty, usnesl se pořádati za příčinou oslavení sňatku dvou členů: p. Vihana se sl. M. Kafkovou taneční zábavu v divadelních místnostech pro své členy a od nich pozvané hosty.“

⁵⁴ *Oběžník: pořádání taneční zábavy při příležitosti svatby p. Vihana se sl. M. Kafkovou, 1894.* Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

Pozvání k členské schůzi, 1921. Rkp. Archiv ochotnické jednoty, t. č. v držení pana Jiřího Orsáka.

⁵⁵ *Dopis Karla Vihana Ferdinandu Kafkovi z 6. 7. 1915.* Fond Ferdinand Kafka, v majetku rodiny Miloslavy Kafkové, Malé Svatoňovice.

Dopis Eduarda a Marie Vihanových panu Ferdinandu Kafkovi, 28. 5. 1914. Rkp. Fond Ferdinand Kafka, v majetku rodiny Miloslavy Kafkové, Malé Svatoňovice: „Těž náš Pepa se ve škole dobře drží a doufáme, že bude jako Karel se tak dobře učit.“

⁵⁶ Soukromá korespondence mezi členy rodiny Kafkovy. Rkp. Fond Ferdinand Kafka, v majetku rodiny Miloslavy Kafkové, Malé Svatoňovice.

⁵⁷ *Pozvání k valné hromadě 8. 1. 1889.* Rkp. Archiv ochotnické jednoty Malé Svatoňovice, t. č. v držení pana Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

⁵⁸ *Vývěsní tabule: „Augustin Kafka, cukrář a perníkář“* v majetku rodiny Miloslavy Kafkové, Malé Svatoňovice

⁵⁹ Později žil v polském Lewíně a měl dva syny, Duchoslava Ericha, řezníka v Německu, a Josefa, úředníka v Náchodě.

slévárně/strojárně pod nádražím v Malých Svatoňovicích Při opravě kotle na něj opilý topič pustil vařící vodu. Po tomto úraze zemřel.⁶⁰

Josef František Kafka (1877–1932), mezi sourozenci nazývaný domácky Jouzl,⁶¹ po otci podědil nejen grunt,⁶² ale i zapálení k účasti téměř ve všech Svatoňovických spolcích, jako byli hasiči, Červený kříž, Okrašlovací spolek, lidová strana, poštovní organizace, ochotníci, byl navíc i členem zastupitelstva. Byl „ochotníkem tělem i duší.“⁶³ Vyučený byl ševcem, ale jak říkají pamětníci, „poté, co přišel Baťa, drobní ševci neměli práci,⁶⁴ tak mu jeho strýc poštmistr⁶⁵ zajistil místo poštovního zřízence, listonoše,⁶⁶ čili stálé a jisté povolání. V té době opravdu hodně drobných ševců krachovalo, poněvadž velkovýroba měla nižší náklady. Josef utrpěl smrtelný úraz, když, aby zachránil lidi okolo sebe, naskočil na pár splašených volů a bys shozen pod povoz. Stejně jako Ferdinandova pohřbu se i jeho zúčastnily ohromné zástupy z celého kraje. Konkrétně na Josefově zádušní mši bylo napočítáno 6 kněží.⁶⁷

Ferdinand si vzal na starosti od útlého dětství jeho syna Miroslava (1913–2001),⁶⁸ budoucího váženého a přísného profesora na mnoha středních i základních školách na Náchodsku a Trutnovsku (v místech, jako je například Červený Kostelec, Náchod, Malé Svatoňovice, Nové Město nad Metují, Libňatov či Hronov), ze kterého po příkladu předků vyrostl také horlivý ochotník, excelující v četných dramatech i operetách, hudebník (barytonista a houslista), zapojoval se dokonce v opeře, chrámových i vlasteneckých sborech. „Jezdil také s pěveckou kolegyní Korbelovou po venkově dělat po válce kulturu.“⁶⁹ Byl také velký bavič společnosti, písmák a velký řečník,⁷⁰ navíc velký vlastenec, který se v době války zapojil do odboje, spojeného s parašutisty ze známé

---

⁶⁰ Vzpomínky paní Miloslavy Kafkové (roz. Pazderové), c. d.

⁶¹ *Dopis Marie Kafkové rodičům Ferdinandu a Anně z „Mašindorfu“*. Rkp. Fond Ferdinand Kafka, v majetku rodiny Miloslavy Kafkové, Malé Svatoňovice.

⁶² Do roku 1910 jsou dokumenty o jmění Kafků vedené na jméno Ferdinand Kafka, později na jméno jeho syna Josefa. Zachovala se také listina předání hospodářství.

Doklad o přepsání hospodářství z Ferdinanda Kafky na syna Josefa, 1910. Rkp. Fond Ferdinand Kafka, v majetku rodiny Miloslavy Kafkové, Malé Svatoňovice.

⁶³ *Pozvání na valnou schůzi, 20. 9. 1903*. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

⁶⁴ Vzpomínky paní Marie Kábrtové (roz. Kafkové), c. d.

⁶⁵ Augustin Baudyš byl manžel Josefky Kafkové, Ferdinandovy nejmladší sestry.

⁶⁶ *Úmrtní list Josefa Kafky, 1932*. Strojop. Fond Ferdinand Kafka, v majetku rodiny Miloslavy Kafkové, Malé Svatoňovice.

⁶⁷ *Zapsané vzpomínky Věry Cimrové (roz. Kafkové)*, c. d.

⁶⁸ Vzpomínky paní Marie Kábrtové (roz. Kafkové), c. d.
„Brácha, toho si vzal na starosti děda“

⁶⁹ Vzpomínky paní Miloslavy Kafkové (roz. Pazderové), c. d.

⁷⁰ *Nekrology proslovené Miroslavem Kafkou*. Strojop. Fond Ferdinand Kafka, v majetku rodiny Miloslavy Kafkové, Malé Svatoňovice.

skupiny „Silver A“. Dělal spojkou mezi Václavem Hejnou, svým učitelským kolegou, a Josefem Schejbalem, Svatoňovicím sousedem, dvěma z později šesti popravených učitelů, kteří byli v kontaktu s parašutistou, telegrafistou Potůčkem, ukrývajícím vysílačku na Bohdašíně a na Končinách u Červeného Kostelce. Nikdo z jeho přátel ho tehdy nevyzradil.⁷¹ Byl zapojen na konci války i do odzbrojování Němců. V odborné literatuře o něm není ani zmínka. Ani nemůže, jelikož se k působení (buď z hrdosti, nebo pouze z příčiny vytěšňování krutých vzpomínek) nikdy veřejně nepřihlásil (a ani v soukromí o hrdinství nemluvil), ačkoliv mohl mít za minulého režimu, jakožto bojovník proti fašismu, mnohé výhody.

Podobně i další Josefovy dcery, Věra a Míla, následovaly svého otce i děda a staly se ochotnicemi. Ferdinandův syn **Václav** (1879–1944) byl dítětem od dětství částečně handicapovaným, narodil jen s dvěma prsty na pravé ruce, nikdy neměl vlasy a koktal. Jako malý měl zánět mozkových blan, ve stáří sklerózu.⁷² Byl horníkem a velkým pomocníkem na Kafkovic hospodářství, kde pobýval na výměnku až do své smrti (po mrtvici). Dcera **Anna Amálie** (1881–1922), zvaná též Anda⁷³ nebo Aninka⁷⁴, se také objevuje ve veřejném malosvatoňovickém životě - od roku 1903⁷⁵ byla taktéž činnou herečkou. Provádala se do Plzně za Antonína Matějku, zaměstnance Škodových závodů. Další dcera **Terezie Aloisie** (1883–1884) pak pobyla na světě jen necelý jeden rok. Syn **Duchoslav Ferdinand** (1884–1972), v rodině „Sláva“⁷⁶ prožil většinu života v Lounech jako strojmáster ČSD s ženou Annou a synem Veoslavem („Veloušem“). Dcera pojmenovaná po Annině matce **Emílie** (1888–1898) se nedožila jedenáctého roku.

„Asi nejznámější byl jeho syn, kostelník a proslulý šprýmař Ludvík Kafka, na něhož dosud pamětníci ve Svatoňovicích vzpomínají,“⁷⁷ píše Jan Kafka v ročence Okresního archivu Trutnov. Nejmladší **Ludvík** (1891–1860) šel také poměrně dost ve šlépějích otce –

⁷¹ FETTERS, Aleš. Václav Dusík – učitel, kulturní a odbojový pracovník. In: *Rodným krajem*, č. 17, roč. 1998, str. 13.

⁷² V té době také toužil po ženění.

⁷³ *Pozvání na divadlo Jan z Husi v Úpici, 1904*. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

⁷⁴ KAFKA, Ludvík. *Příběhy z bojů v první světové válce*, strojop., v majetku rodiny Miloslavy Kafkové, Malé Svatoňovice, s. 7.

⁷⁵ *Pozvání na valnou schůzi, 20. 9. 1903*. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

⁷⁶ Podepisován v korespondenci a znám jako Sláva i ve vyprávění pamětníků.

Například: *Dopis Duchoslava Kafky Ferdinandu Kafkovi, 21. 5. 1914*. Fond Ferdinand Kafka, v majetku rodiny Miloslavy Kafkové, Malé Svatoňovice. Rovněž: *Dopis Duchoslava Kafky Ferdinandu Kafkovi, 20. 9. 1914*. Fond Ferdinand Kafka, v majetku rodiny Miloslavy Kafkové, Malé Svatoňovice.

Vzpomínky paní Marie Kábrtové (roz. Kafkové), c. d.

⁷⁷ KAFKA, Jan. Ochotnické divadlo ve Rtyni v Podkrkonoší. In *Ročenka státního okresního archivu v Trutnově 2003–2004*. Trutnov: Státní oblastní archiv v Zámrsku, Státní okresní archiv v Trutnově, 2006, s. 170.

k tomuto kostelníkovi se hojně chodilo na táčky. Byl „všemi ministranty milován a poutníky oblíben.“⁷⁸ Do kostelnické roubenky z roku 1749, která stojí nad „zázračnou svatoňovskou studánkou“⁷⁹ se ještě v 50. letech 20. století chodily děti, ač nevěřící, na kuličky, hry, zvonění, sousedé pak na karty... „V okolí nebyl nikdo, kdo by Ludvíka Kafku neznal.“⁸⁰

Ludvík stejně jako otec bavil společnost, a to také svými anekdotami, kterých dokonce sepsal v 50. letech 20. století celou sbírku. Chodil tím trochu po tenkém ledě. Sešit totiž osahuje mnoho politických vtipů, karikujících režim. Mnohem dříve napsal Ludvík Kafka také (trochu v haškovském odlehčeném duchu) humorný příběh o svém působení na bojištích první světové války. Jedná se, spíše než o realisticko-kritické črty (i když některé pasáže z bojů by tomu odpovídaly), převážně o vojenské humoresky. Z vážnějších pasáží, dokumentujících hrůzy války a jejích let, zmiňme například: „Když jsme byli v Chomutově, sešla se nám zase parta a tak jsme si povídali, čím kdo vlastně je. Jenom jeden z nás se nechtěl pochlubit. Když jsem ho tuze prosil, posléze smutně povídá, že je to ošklivé zaměstnání, neboť chodil po Praze strojit mrtvoly.“⁸¹ S krutostí se setkáme na více místech, například i zde: „Tam u Assaga, kde jsem byl, užívali Taliáni k vraždění nové zbraně. Z letadel totiž pouštěli takové jehly, které se v tom nejneočekávanějším okamžiku zabodly do hlavy koni nebo vojáku a ti byli mrtví dříve, než se nadáli.“⁸² V textu nechybí vzpomínky na reálná místa i reálné osoby. Oproti legionářské literatuře nejsou vypichovány heroické skutky vojáků, jedná se o drobné příběhy, válku doprovázející, nezastírající zároveň ale její boje. Povídky se často nesou ale v mnohem odlehčenějším duchu. Bilanci obou dvou složek vystihují již první slova Ludvíkova vyprávění: „Život vojenský je život veselý - praví staré přísloví. Bohužel však to není pokaždé stejné.“⁸³ Své přátele, se kterými trávil intenzivně dobu války, nepustil z hlavy. O každodenním životě v ryze mužském kolektivu svědčí například tato ukázka: „Velmi často jsme také chodili na očkovaní. Ani jsme pořádně nevěděli, proti čemu. Říká se, že voják by měl vydržet všechno. To ovšem v tomto případě neplatilo. Byl tam s námi jeden starší voják; ten si

---

⁷⁸ Vzpomínky paní Miloslavy Kafkové (roz. Pazderové), c. d.

⁷⁹ HEJČL, Václav. *Malé Svatoňovice, mariánské poutní místo „u studánky“ na úpatí Jestřebích hor – historie*. [online]. Oficiální stránky Římskokatolické duchovní správy Malé Svatoňovice, 2001-2012. [cit. 2012-03-15]. Dostupné z <http://svatonovice.sweb.cz/historie.htm>.

⁸⁰ Vzpomínky pana Václava Brejtra, c. d.

BREJTR, Václav. *Odletěly do Říše, Říma i na hřbitov*. [2008] V majetku rodiny Václava Brejtra, Malé Svatoňovice.

⁸¹ KAFKA, Ludvík. *Příběhy z bojů v první světové válce*. Strojop., c. d., s. 5.

⁸² KAFKA, Ludvík. *Příběhy z bojů v první světové válce*. Strojop., c. d., s. 7.

⁸³ KAFKA, Ludvík. *Příběhy z bojů v první světové válce*. Strojop., c. d., s. 9.

vždycky přetáhl svetr přes hlavu, aby neviděl to píchnutí. Byl tam též jeden Maďar, veselý chlapík, a ten přišel na očkování s černými brýlemi. Na otázku lékařovu, cože to má znamenat, odpověděl, že nemůže vidět krev. Jak jsem již řekl, byl to veselý chlapík. Byl i šikovný krejčí. Jednou také spravoval panu obrlajtnantovi bluzu. Vzal si ji z legrace na sebe a přišel k nám na inspekci. My jsme byli chudáci strachem podělaní a honem jsme se stavěli do pozoru. On provedl inspekci a pak s velkým smíchem bluzu sundal. O čem jsme si pak s ním povídali a jak, to snad nemusím povídat.“⁸⁴ Jadrné vyprávění doprovází občasné expresivní výrazy, germanismy, dialektismy, apod.

Z bojů, konkrétně z italské fronty, si krom vzpomínek přinesl Ludvík Kafka i doživotní trápení - úlomek granátu v hlavě. „I když byl operován, na následky bludné střepiny si až do stáří stěžoval. (...) Zůstal, na radu lékařů, svobodný.“⁸⁵ „Náhle vybuchl granát přímo u kamen. Byl to hrozný výbuch. Tři jsme byli raněni a tři zabiti. Zvláštní bylo, že jsem neztratil vědomí, ačkoliv jsem byl těžce zasažen do hlavy. Slyšel jsem, jak mě volá o pomoc ten sluha, co přinesl čaj. Já již nemohl. To zvolání byla snad jeho poslední slova. Jak jsem se později v nemocnici dozvěděl, ztratil leknutím řeč. Mne sebral nějaký kaprál a vedl mě na obvaziště. To jsem ještě šel. Šli jsme do takového kopce a tu povídám: ‚pane kaprál, nejdeme dobře.‘ On však myslel, že to mám od té rány v hlavě spletené, a proto mne odbyl. Když jsme šli asi deset minut, tu opravdu poznal, že jdeme na opačnou stranu, a musili jsme se vrátit. To už jsem hodně krvácel a šlo se mi ztěžka. Byl jsem však [při vědomí] stále až do té doby, co jsem ležel na operačním stole. Co bylo dál, nevím.“⁸⁶

Původně byl Ludvík Kafka vyučen obuvníkem, ale stejně jako bratr v tomto oboru práci neměl. Pracoval jako dělník či tovární zřízenec⁸⁷ v Moravcově tkalcovně v Úpici. Náchodsko a Trutnovsko byly odnepaměti známé svým tkalcovským průmyslem. Stejně jako otec, i Ludvík proslul na prknech, která znamenají svět, ale i v mnoha jiných spolcích, jmenovitě např. v okrašlovacím spolku. Sám Ludvík založil roku 1924 „Skupinu katolické mládeže.“ Tento nápad nosil v hlavě již od války. „Tenkrát v nemocnici v Monterove jsem si umínil, že musím u nás doma něco udělat, aby to s hochy nedopadlo právě tak, jako s těmi v zde,“⁸⁸ napsal Ludvík o chlapcích, nešťastných, rezignovaných a neukotvených.

---

⁸⁴ KAFKA, Ludvík. *Příběhy z bojů v první světové válce*. Strojop., c. d., s. 10.

⁸⁵ *Zapsané vzpomínky Věry Cimrové (roz. Kafkové)*, c. d. ; KAFKA, Ludvík. *Příběhy z bojů v první světové válce*, c. d.

⁸⁶ KAFKA, Ludvík. *Příběhy z bojů v první světové válce*. Strojop., c. d., s. 3.

⁸⁷ *Členská evidence - zakládání matriky členů, 1926*. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

⁸⁸ KAFKA, Ludvík. *Příběhy z bojů v první světové válce*, c. d., s. 5.

Ne nadarmo se těmto mužům, kteří přišli o všechny iluze o světě, říkalo „zracená generace.“

ZAMĚSTNÁNÍ A SOCIÁLNÍ POMĚRY

Civilní povolání Ferdinanda Kafky nemohou být rozhodně označována jako intelektuální, vzdělávací nebo umělecká. Realizovat se mohl mimo pracovní dobu – ve spolkovém životě, kde mohl plně rozvinout své nadšení a kreativitu.

Jak již bylo zmíněno, profesi, kterou byl Ferdinand Kafka vyučen, nevykonával celý život. Ještě ale v době své svatby a raného manželského života (podle některých dokumentů ale i mnohem později) je v oddacím listě nebo v rodných listech dětí uváděn jako mistr kožešnický – podle svého vyučení.⁸⁹

Krom toho je často v oficiálních dokumentech označován jako chalupník, domkař, rolník nebo dokonce soukromník.⁹⁰

Kafka pracoval část svého života ve službě horního úřadu, byl konkrétně písařem v důlním konzumu. Pro havíře zavedla horní správa konzum v Malých Svatoňovicích, kde mohl každý obstarat si nákup životních potřeb. Dolejší místnost typické budovy byly určené výlučně pro konzum, nahoře pak mívala své zkoušky hornická hudba. (...) Účetnictví konzumu vedl pozdější starosta Malých Svatoňovic, Nyklíček,⁹¹ a jemu k ruce přidělení úředník Patočka a Ferdinand Kafka. Zboží v konzumu bylo celkem dobré kvality a nebylo přeceněno.⁹²

V konzumu mohl F. Kafka začít pracovat po roce 1872, kdy byl obchod zřízen. Jeho otevření bylo strategickým krokem společně s výstavbou hornických domků: „Horní rada August Busse se netajil tím, že obě investice, obydlí i konzum, mají přilákat k dolům a udržet tam pracovní síly z širokého okolí. Vycházel z osvědčené zkušenosti, že havíř, který má zajištěno ubytování a možnost nákupu základních potravin na dluh, nebude problematický. Bylo to dobře promyšlené opatření proti nevítaným stávkám za zvýšení

---

⁸⁹ Například: *Kopulační list Ferdinanda Kafky a Anny Vihanové, 1865*. Rkp. c. d.

⁹⁰ Například: *Křestní list Josefa Kafky, 1877*. Rkp. c. d.

Kopulační list Ferdinanda Kafky a Anny Vihanové, 1865. Rkp. c. d.

⁹¹ Členi Nyklíčkovy rodiny se objevují v životě Ferdinanda velmi často – a to hned při jeho křtu, kdy mu je Albína Nyklíčková kmotrou (*křestní list Ferdinanda Kafky*), Augustin Nyklíček, obchodník, je pak svědkem na Ferdinandově svatbě – společně s hostinským Pavlem Baudyšem (*oddací list Ferdinanda a Anny*)

⁹² HEJNA, Josef. *Vývoj hornictví na Svatoňovicích*. 1. vyd. Malé Svatoňovice: Nákladem vlastním, 1948, s. 44-45.

mezd a všem podobným havířským protestům. Výhodou bylo, že konzum nabízel vcelku kvalitní zboží za ceny stejné jako u soukromých obchodníků nebo nižší.⁹³

Ferdinandovo povolání tedy bylo označováno jako „úředník místních dolů“,⁹⁴ lidově „havíř – ouřada“,⁹⁵ obecněji pak „hornický služebník.“ Tato práce nemohla trvat déle než devět let, poněvadž si později stěžoval na novou správu konzumu.⁹⁶ Samotný obchod pak prodejem dolů zanikl,⁹⁷ stalo se tak roku 1903.⁹⁸

V důchodovém věku byl pak hlídačem „na hamru“, který se nacházel pod malosvatoňovickým nádražím. V některých pramenech je např. uváděn jako „Ferdinand Kafka, (...) pozdější dozorce ve službách hornického úřadu.“⁹⁹ O jeho tehdejší práci píše syn Josef své sestře, nejstarší Karle (Karolíně): „Tatínek je v hamrech i též na noc, takže jednou týdně přijde domů.“¹⁰⁰ Jeho pracovištěm byla zřejmě konkrétně strojárna a slévárna kovů Erich a Hoffman, vybudovaná v roce 1865.¹⁰¹ Ta byla společně s vedlejšími

---

⁹³ JIRÁSEK, Václav. *Ve znamení mlátka a želízka. O horách a hornících*. 1. vyd. Liberec, Nakladatelství Bor, 2003, s. 49.

⁹⁴ KAFKA, Jan. *Ochotnické divadlo ve Rtyni v Podkrkonoší*, c. d., s. 170.

⁹⁵ *Vzpomínky pana Václava Brejtra*, c. d.

⁹⁶ „Jak Jasnosti Vaši známo, byl zde před 9ti roky založen konzum pro Horníky. Jest to závod dobrý, tak dlouho, pokud to zákon povoluje, a pokud se jej snad zneužívá, nebránil se tenkrát ani zdejší ani z okolních obchodníků žádný, byli a museli jsme býti spokojeni, pokud šlo vše v pořádku. Ačkoliv pořádek ten dlouho netrval. Úředníci, kteří při založení spolků tohoto ustanovení bili a kteří správu tu, jak spolek vyžaduje, prováděli, sesazení byli a správa dostala se v ruce jiných, kteří si však hnedle jinak počínati počali, tak že spolků konsumního velkolepy obchod započat byl.“

Dopis F. Kafky hraběti Vilému Schamburg-Lippe, 1881. Rkp., c. d.

⁹⁷ Ferdinandovo pracoviště se stalo také jedním z námětů lidové tvorby. Tkalcovský tovaryš Josef Antoň zmínil ve své humorné básni o životě na dolech (publikováno mj. in: HEJNA, Josef. *Vývoj hornictví na Svatoňovicku*, c. d., s. 47.)

*Havířky se mají dobře,
těm to Bergrát řídil moudře,
postaral se o ně všechny,
postavil jim krámek hezký.*

*Vždyť ví, že tam vše obdrží,
rozličného druhu zboží,
cukr, kávu, chleba, mouku,
nejradši si berou nolku.*

*Z té se všecko dobře daří,
též i peče, také vaří,
zvláště si z ní chválejí buchty,
že jsou velmi dobré chuti.*

⁹⁸ *Vzpomínky pana Václava Brejtra*, c. d.

⁹⁹ ORSÁK, Jiří. *Z historie hasičského spolku v Malých Svatoňovicích – Studánce*. [online]. Oficiální stránka obce Malých Svatoňovic, 21. 2. 2007. [cit. 2012-03-09]. Dostupné z: http://www.malesvatonovice.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=134&Itemid=121.

¹⁰⁰ *Dopis Ludvíka a Josefa Kafky sestře Karolíně, nedatováno*. Rkp. Fond Ferdinand Kafka, v majetku rodiny Miloslavy Kafkové, Malé Svatoňovice.

¹⁰¹ LOKVENC, T. - JIRÁSEK, V. - VAŠATA, O. *Jindřich M. Vlček a Malé Svatoňovice*, c. d., s. 13.

provozovny dolů (koksovna, briketárna, elektrárna, strojírna a slévárna) důležitá pro rozvoj průmyslu v obci.¹⁰²

V Kafkově příbuzenstvu se doposud vzpomíná, že se Ferdinand hned několikrát zaručil za dlužníky - a byl tedy nucen platit.¹⁰³ Toto by mohly dokumentovat i různé nedávno nalezené kvitance, půjčky od majetnější sestry, ženy poštmistra Baudyše, možná i u Kafků na chalupě dochované dokumenty o pomoci při začátcích živnosti několika svatoňovických řemeslníků.¹⁰⁴

Podle jiných Kafků Ferdinand také ochudil rodinu velkým investováním do spolku ochotníků; na chod obětovali zpočátku nezanedbatelné finance sami aktivní členové: „Tenkrát to bylo u divadla trochu jiné než dnes, tenkrát bylo k ochotnictví zapotřebí opravdové ochoty, velikého nadšení a obětavosti. Účinkující herci si museli všechno sami opatřit a sehnat, sami jeviště stavět, dekorace sami malovat na ‚cukrapiřu‘, po krejčárcích sbírat, neboť hrubý výtěžek divadla, jak v zápisech zachováno, činil jen několik zlatých,“¹⁰⁵ píše o Ferdinandovi a divadelních začátcích v jeho nekrologu Jindřich M. Vlček.

Ve svém zoufalství, jak zabezpečit svých tucet potomků, Ferdinand Kafka pomýšlel, ač neznalý řeči, i na odchod do Ameriky, tolik známý fenomén na konci 19. století a počátku 20. století - v období mezi lety 1848 a 1914 se přes oceán vypravilo na 350 000 Čechů,¹⁰⁶ a při sčítání lidu roku 1910 ve Spojených státech přihlásilo české národnosti téměř 540 000 osob.¹⁰⁷ Fenomén odchodu chudých vesničanů (většinou otců od rodin) za výdělkem se zrcadlil i v literatuře (např. v *Hordubalovi* Karla Čapka; nebo díle *Ze života amerických Čechů* Josefa Václava Sládka). Kafka nakonec ale do zámoří neodcestoval, nýbrž zůstal po zbytek svého života v rodném městě; zemřel v chalupě, kde o necelé století dříve narodil.

---

¹⁰² LOKVENC, T. - JIRÁSEK, V. - VAŠATA, O. *Jindřich M. Vlček a Malé Svatoňovice*, s. 13.

¹⁰³ *Zapsané vzpomínky Věry Cimrové (roz. Kafkové)*. Rkp. c. d.

¹⁰⁴ Takovými doklady by mohly být například: *Vysvědčení mravní – Ferdinand Kafka panu Jindřichu Eichovi, prosinec 1881*. Fond Ferdinand Kafka, v majetku rodiny Miloslavy Kafkové, Malé Svatoňovice. *Dokumenty k povolení samostatné tkalcovské živnosti Václava Pavla, 26. 8. 1897*. Rkp. Fond Ferdinand Kafka, v majetku rodiny Miloslavy Kafkové, Malé Svatoňovice.

¹⁰⁵ VLČEK, Jindřich M. Za nejstarším ochotníkem Jiráskova kraje. In: *Naše menšiny*, c. d., s. 120.

¹⁰⁶ VACULÍK, Jaroslav. *Češi v cizině 1850–1938*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 12.

¹⁰⁷ Koketování s myšlenkou odchodu do USA se nevyhnuli i někteří přední čeští literáti, například K. H. Borovský nebo B. Němcová, jejich důvodem ale bylo spíše klima bachovského absolutismu, než primárně ekonomické důvody.

BYSTROV, Michal. *Za tím mořem piva aneb Jak se mají páni Američané*. [online]. Oficiální stránky Českého rozhlasu. 16. 4. 2011. [cit. 2012-03-15]. Dostupné z <http://www.radio.cz/cz/rubrika/historie/tam-za-tim-morem-piva-aneb-jak-se-maji-pani-amerikani>.

Akutní rodinné finanční problémy částečně řešila v roce 1879 Ferdinandova žena Anna, která začala podnikat, konkrétně pálit a prodávat cihly, tedy stále potřebné zboží. Pomáhal jí dělník Vincek. Ještě do nedávné doby tento fakt koloval pouze v ústní tradici,¹⁰⁸ při pátrání se mi ale podařilo narazit i na dokumenty: oficiální povolení k živnosti (přivýdělků) a zřízení malé cihelny.¹⁰⁹ Do nelehké rodinné ekonomické situace mohla tehdy navíc zasáhnout i hospodářská krize, která byla v českých zemích roku 1873.¹¹⁰

Kafkovic hospodářství nebylo prosperujícím velkostatkem. O sociálních poměrech svědčí i nalezené dokumenty, jako arch pozemnosti, který vyčísluje rozsah pastvin, rolí, lesů a luk, patřících Ferdinandu Kafkovi, dále pak platební rozkaz na daň pozemkovou,¹¹¹ berniční knížky (pro odvádění daní),¹¹² nalezeny byly i archy pojišťování majetku¹¹³ - z nich vyčteme soupis cenných věcí v hospodářství, včetně zvířat, nástrojů či nábytku, aj.

Ferdinanda Kafku mohly finančně podporovat i jeho divadelní hry, kterých napsal větší množství. Podle *Výkazu vydání ochot. divadla malosvatoňovického* vidíme například v roce 1891: „Vydání - Zakoupená hra od pana Scrittora F. Kafky: 10 zlatých.“¹¹⁴ Jak ale čteme tamtéž, příjmy Kafka věnoval dobročinným účelům, například u vydání spolku roku 1884 je psáno: „Trojí sňatek ze strachu – příjem tento dan byl Ferdinandu Kafkovi co autorů, který veškeré vylohy za platil a čisty vynes na zbudování nového oltáře v zdejsím panu paterovi Peckovi odevzdal (29 zlatých 30 krejcarů).“¹¹⁵ Výnosy z několika dalších děl si Kafka také nenechal pro sebe, ale věnoval je k zvelebení poutního místa.

FERDINAND KAFKA A POLITICKÉ ZMĚNY

Během téměř celé století trvajícího života Ferdinanda Kafky došlo hned k několika politickým změnám. Narodil se v Rakouském císařství, velkou část dospělého života prožil

---

¹⁰⁸ *Zapsané vzpomínky Věry Cimrové (roz. Kafkové)*. Rkp., c. d.

¹⁰⁹ Listina byla vydána 13. 8. 1879 a přikazuje zachovat vzdálenost cihelny od sousedních usedlostí 30 m od č. 18 a 40 m od č. 101. *Povolení k zřízení cihelny, 13. 8. 1879*. Rkp. Fond Ferdinand Kafka, v majetku rodiny Miloslavy Kafkové, Malé Svatoňovice.

¹¹⁰ PEKAŘ, Josef. *Dějiny naší říše*. 2., opr. vyd. Praha: Elka Press, 2011, s. 200.

¹¹¹ Např.: *Platební rozkaz na daň pozemkovou, 1907*. Rkp. Fond Ferdinand Kafka, v majetku rodiny Miloslavy Kafkové, Malé Svatoňovice.

¹¹² *Berniční knížky F. Kafky*. Rkp. Fond Ferdinand Kafka, v majetku rodiny Miloslavy Kafkové, Malé Svatoňovice.

¹¹³ *Pojišťovací archy majetku rodiny Kafkovy*. Strojop. Fond Ferdinand Kafka, v majetku rodiny Miloslavy Kafkové, Malé Svatoňovice.

¹¹⁴ *Výkaz vydání ochot. divadla M-Svatoňovického, [1881-1890]*. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

¹¹⁵ *Výkaz vydání ochot. divadla M-Svatoňovického, [1881-1890]*. Rkp., c. d.

v Rakousku-Uhersku, zažil období první světové války, ale i několik let následného demokratického uspořádání Republiky československé.

Výraznější zásahy první světové války do Ferdinandova života nejsou příliš známé. Samotná aktivní účast v bojích se již třiasedmdesátiletého starce bezprostředně netýkala, povinnost měli podle zákonů muži do dvaadvaceti, respektive padesáti let.¹¹⁶ Podhůřím Jestřebích hor ani neprošla žádná fronta. Rodina ale neprožívaly nejveselejší časy, peněz nebyl dostatek, syn Ludvík byl povolán do války, bojoval na italské frontě a byl raněn. Atmosféra tohoto období se odráží v Ludvíkových povídkách z armády, kde v několika pasážích zmiňuje i rodinu, je přítomná i v soukromé korespondenci. „Žijeme jen tak v těch stálých vzpomínkách a stýskáme si, až je člověku bolno,“¹¹⁷ píše Ferdinandovi jeho dcera, která má již druhého syna ve válce. Vidíme zoufalství, strach a vyrovnávání se s bezprostředností smrti u Ferdinandových vnuků, Vihanů. Například do boje vyslaný intelektuál Karel podává svědectví strachující se rodině svého děda: „Pište jen utěšující psaní – hojíte zbytečné starosti. Mám-li padnout, padnu – ne-li, tak ne. Jako jsem vyvázl z nebezpečí, teď vyvážnu i v jiné zemi.“ nebo „Jsem DOPOSUD zdrav. Ale jak dále, nevím. Již jsem byl sedmkrát v ohni (nečitelné, M. Š.), granátů a kulek. Strýček Karel říkal, že odejde do Ruska. Byl také v Srbsku. (...) Dnes zde Němci dojmavě zpívali. Všecko plakalo. Samé báchorky chodí, že prý příměří atd. A běda, ne pravda. Zde již je polovina setníku mrtva.“¹¹⁸ I spolkový život za války sice oficiálně pozastaven nebyl, ale živořil, alespoň tedy v případě ochotnického divadla. V pramenech ochotnického divadla najdeme hojně dokumenty do roku 1914, poté až od roku 1919.

Politická změna a přechod k novému zřízení demokratické republiky v roce 1918 zastihly Ferdinanda v pokročilém věku, v jeho sedmasedmdesáti letech, tedy v době, kdy již nemůžeme pozorovat, jestli se tato politická změna promítla dramaticky do jeho veřejného nebo soukromého života, poněvadž svá nejaktivnější léta ve spolcích již měl za sebou (nejvíce činný byl podle J. M. Vlčka od 60. do 90. let.)¹¹⁹ Podle všeho spolky pokračovaly kontinuálně dále, obecní rada byla již po několika desetiletích zaběhlou:

---

¹¹⁶ PEKAŘ, Josef. *Dějiny naší říše*, c. d., s. 201.

¹¹⁷ *Dopis Marie Vihanové otci Ferdinandu Kafkovi, léta první světové války*. Rkp. Fond Ferdinand Kafka, v majetku rodiny Miloslavy Kafkové, Malé Svatoňovice.

¹¹⁸ *Dopis Karla Vihana Ferdinandu Kafkovi*. 28. 8. 1914. Rkp. Fond Ferdinand Kafka, v majetku rodiny Miloslavy Kafkové, Malé Svatoňovice.

Dopis vnuka Karla rodině Ferdinandu Kafky, nedatováno. Rkp. Fond Ferdinand Kafka, v majetku rodiny Miloslavy Kafkové, Malé Svatoňovice.

Dopis Karla Vihana Ferdinandu Kafkovi z 22. 10. 1914. Rkp. Fond Ferdinand Kafka, v majetku rodiny Miloslavy Kafkové, Malé Svatoňovice.

¹¹⁹ VLČEK, Jindřich M. Za nejstarším ochotníkem Jiráskova kraje. In: *Naše menšiny*, c. d., s. 119.

administrativní aparát demokratické republiky byl v praxi více méně převzatý a ponechaný v dosavadním uspořádání ze Zlitaavska.¹²⁰

KAFKŮV SKON – „Dohrál svou roli na jevišti života“

Ferdinand Kafka „dokonal svoji životní pouť po delším utrpení, zaopatřen byv svátostmi umírajících, ve čtvrtek dne 8. dubna 1926, ve věku 84 let. Tělesné pozůstatky drahého zesnulého budou v neděli dne 11. dubna t.[ohoto] r.[oku] o třetí hodině odpolední v domě smutku vykropeny a po církevních obřadech na místním hřbitově k tichému odpočinku uloženy. Záušní mše bude sloužena v pondělí dne 12. dubna 1926 o půl 8. hodině ranní v chrámu Páně v Malých Svatoňovicích,“¹²¹ psalo se na Ferdinandově úmrtním oznámení. Pohřbu veřejného činitele a v okolí známého vlastence se zúčastnily ohromné zástupy lidí.

Před budovou obecního úřadu a divadla se se zesnulým rozloučil Jindřich M. Vlček řečí, otištěnou později pod názvem *Za nejstarším ochotníkem Jiráskova kraje*, obsahující mj. svědectví o onom dnu i Kafkových zásluhách. Zastavení průvodu v samém centru obce, kdy tento pozdější ředitel ochotníků (a dalších spolků) a dlouholetý starosta¹²² „procitěnými slovy vyličil jeho činnost a zásluhy v celém životě jak občanském tak i divadelním,“¹²³ dokumentuje i úvodní část řeči: „Zcela neobvykle zastavuje dnešní pohřební průvod u této starobylé budovy, která je stánkem ochotnického divadla. Zastavuje zde, aby náš mrtvý naposledy rozloučil se s místem, kde tolik působil, kde tak rád dlel a které tolik miloval.“¹²⁴ Obdobně i na konci proslovu smuteční hosté zaslechli: „Milý pane Kafka, drahý příteli! Loučíme se s Vámi u budovy našeho divadla, které jste tak miloval, naposled a navždy, děkujeme Vám za vše, co jste pro naše divadlo vykonal, z upřímného srdce. Dohrál jste svoji roli na jevišti života, odcházíte navždy, ale budete žít v našich srdcích, v našich vzpomínkách a v naší paměti. Čest Vaší památce. Odpočívejte v pokoji.“¹²⁵ Pohřbu se účastnili mnozí jeho kolegové ze spolků - například divadelníci v oběžníku apelovali: „Jest naší povinností, abychom svého nejstaršího ochotníka na poslední jeho cestě doprovodili, a žádáme Vás tudíž, abyste se v počtu co nejhojnějším

¹²⁰ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře první republiky (1918-1938)*. Praha: Libri, 2000, s. 154.

¹²¹ *Dopis rodiny Sucháňkovy Anně Kafkové s vyjádřením upřímné soustrasti, 11. 4. 1926*. Rkp. Fond Ferdinand Kafka, v majetku rodiny Miloslavy Kafkové, Malé Svatoňovice.

¹²² LOKVENC, T. - JIRÁSEK, V. - VAŠATA, O. *Jindřich M. Vlček a Malé Svatoňovice*, c. d., s. 13.

¹²³ *Jednatelská zpráva spolku ochotníků v Malých Svatoňovicích pro rok 1926*. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

¹²⁴ VLČEK, Jindřich M. *Za nejstarším ochotníkem Jiráskova kraje*. In: *Naše menšiny*, c. d., s. 121.

¹²⁵ VLČEK, Jindřich M. *Za nejstarším ochotníkem Jiráskova kraje*. In: *Naše menšiny*, c. d., s. 120.

pohřbu jeho zúčastnili.“¹²⁶ Bylo také nalezeno několik fotografií, dokumentující tento slavný den.

ANGAŽOVANOST VE VEŘEJNÉM ŽIVOTĚ

Pro význam Ferdinanda Kafky je dnes důležité jeho působení ve veřejném životě. Ve své době byl známou osobností obce, ať již jako radní, tedy člověk spoluodpovědný za osudy lidí v obci, tak i jako člověk, který se podílel na rozhybání množství spolků. V 19. století bylo velmi potřeba lidí, kteří měli ke kultuře aktivní, ne konzumní vztah, tím česká kultura nabývala na významu.¹²⁷ Cílem spolků bylo rozptýlení, ale i lidová výchova neboli osvěta, čili mimoškolní působení na dospělé obyvatelstvo¹²⁸ Studie odborníků tvrdí, že spolky, jakožto základní společenské jednotky, dostávaly za úkol především vzdělání.¹²⁹ Spadalo sem například poučení z oblasti občanské výchovy, vzdělání se mělo šířit třeba přednáškami a četbou kvalitní literatury - k tomu napomáhaly knihovny).¹³⁰ Spolky plnily úlohu významných představitelů dobových představ o rozvoji individua ve společnosti. „Prostřednictvím péče o vzdělání, pěstování kultury, kvantitativním a kvalitativním rozvojem společenských kontaktů emancipovat (nejprve ve skromném jazykovém rozsahu, posléze kulturně, ekonomicky, i politicky) národní živel.“¹³¹

V případě Svatoňovic příslušnost ke spolkům nebyla tolik dána národnostně (byly povětšinou ryze české) nebo dokonce sociálně (v ochotnících spolupracoval ředitel dolů s továrním dělníkem či švadlenou), spíše zájmově, případně profesně. Nutno zdůraznit, že spolky byly velmi provázané – měly společné cíle, vypomáhaly si (to vše se může v práci odrážet i zdánlivým opakováním); co je navíc spojovalo, byl ale také fakt, že v nich figurovaly mnohdy tytéž aktivní osoby. A to je i případ Ferdinanda Kafky.

---

¹²⁶ *Oběžník divadelních ochotníků oznamující smrt F. Kafky, 9. 4. 1926.* Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

¹²⁷ BĚLINA, Pavel a kol. *Dějiny země koruny české*, c. d., s. 135.

¹²⁸ POKORNÝ, Jiří. *Lidová výchova na přelomu 19. a 20. století*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2003, s. 8

¹²⁹ SOUKUPOVÁ, Blanka. České spolky jako významný faktor rozvoje národně determinovaného modelu vzdělání (Praha 60.–80. let 19. století). In: *Škola a město*. Sborník příspěvků z konference „Škola a město“ konané ve dnech 5.–6. října 1992. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1994, s. 190.

¹³⁰ POKORNÝ, Jiří. *Lidová výchova na přelomu 19. a 20. století*, c. d., s. 9.

„Někteří za součást lidové výchovy považovali odborné vzdělání, jiní ho ale přenechávali specializovanému školství.“

¹³¹ SOUKUPOVÁ, Blanka. České spolky jako významný faktor rozvoje národně determinovaného modelu vzdělání (Praha 60.–80. let 19. století). In: *Škola a město*, c. d., 190.

RADNÍ – TĚŽ „MLUVČÍ LIDU“ V LETECH PŘEDCHOZÍCH

Druhá polovina 19. století s sebou přinesla mnoho klíčových společenských změn. Díky liberálnímu obecnímu zákonu z roku 1862 mohly vzniknout funkční moderní samosprávy (vedle úrovně zemské i okresní) i na úrovni obecní, které se staly „ztělesněním liberální vize o svobodném státě složeném ze svobodných obcí. Skutečné naplnění tohoto principu však předpokládalo nemalou mentální proměnu hned tří hlavních aktérů této veliké společenské změny: představitelů státní správy, samosprávných funkcionářů a především širokých vrstev obyvatelstva.“¹³² První si museli zvyknout brát činnost volených orgánů vážně, druzí měli příležitost získat zodpovědnost za rozhodování v obci, třetí museli svěřit pravomoci lidem ze svého středu.¹³³ Změny sice počítaly s převedením pravomocí a mnohých povinností na obecní samosprávu, k jejich vykonávání ale nepřeváděly prostředky.¹³⁴

Podle studie porovnávající systém obecní správy založený na konzervativnější „honorationes“ a tzv. výkonové městské správy s vysokoškolsky vzdělanými odborníky, pro něž start v obecních radách byl startem do zemských nebo říšských sněmů, se zastupitelstvo Svatoňovic řadilo spíše k první skupině: „Tímto termínem historikové označují v užším slova smyslu zástupce starousedlých rodin vybavené měšťanským právem, obvykle řemeslníky vlastníci nemovitosti ve středu měst.“¹³⁵ Pro ně byla tato veřejná funkce jen vedlejším čestným úvazkem k hlavnímu zaměstnání.

Funkci ve správě svého města, kde byl váženým a aktivním, leč ne příliš vzdělaným občanem, zastával Ferdinand Kafka jako čtyřicátník a padesátník – kolem 80. a 90. let 19. století. V 70. letech byl již aktivní jeho o čtyři roky mladší bratr Augustin Kafka a švagr František Vihan, kteří se objevují ve volbách roku 1876.¹³⁶ Po roce 1882, kdy došlo k osamostatnění obce, získaly Malé Svatoňovice novou obecní radu. Ferdinand Kafka tehdy dostal šest hlasů, jeho bratr patnáct. Objevuje se i v dalších volbách do zastupitelstva v roce 1885, taktéž roku 1889 i 1895. Roku 1897 se stává dokonce prvním radním, o rok

---

¹³² FASORA, L. – HANUŠ, J. – MALÍŘ, J. *Člověk na Moravě 19. století*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2004, s. 124.

¹³³ FASORA, L. – HANUŠ, J. – MALÍŘ, J. *Člověk na Moravě 19. století*, c. d., 124.

¹³⁴ FASORA, L. – HANUŠ, J. – MALÍŘ, J. *Člověk na Moravě 19. století*, c. d., s. 126.

¹³⁵ PEŠEK, Jiří. Městská správa mezi „honorationes“ a „Leistungverwaltung“ kolem roku 1900 ve střední Evropě. In: *Osm set let pražské samosprávy*. Documenta Pragensia XXI. Praha 2002, s. 141-148.

¹³⁶ KRÁLÍČKOVÁ, J. – KOSTELECKÁ, D. – KÁBRTOVÁ, D. *Almanach k 80. výročí otevření Jiráskovy školy v Malých Svatoňovicích*. Malé Svatoňovice: Základní škola, 2003.

později získal funkci znovu.¹³⁷ Lidověji Kafkovu funkci vyjadřuje ve vzpomínkách jeho vnučka: „Děda byl obecní písmák, jak mu říkali, to byl takovej u starosty pomocník.“¹³⁸

Mezi korespondencí a osobními dokumenty byl nalezen i dopis s gratulací ke Kafkově povýšení. Tím, že se stal horním radou, se oficiálně stal prostředníkem mezi náhodskou vrchností, tedy v té době šlechtickým rodem Schamburg-Lippe, a osadníky Malých Svatoňovic. Pro ilustraci dokládám úryvek z listu: „Pročež pojíme blahopřání naše s prosbou - neodvráťte laskavost Vaši od nás, pakli získáme přízně Vaši, na které nam nejvíce zaleží, budeme jistý, že i u jeho Jasnosti přízeň získána nam bude. Bůh Vam popřej v úřadě tomto zdraví spokojenost a dlouhého trvání.“¹³⁹

Tuto jeho funkci prostředníka a také jakéhosi „mluvčího lidu“ dokládají i nalezené materiály – koncepty dopisů pro „Vaši Jasnost, nejmilostivějšího Prince a Pána našeho“,¹⁴⁰ zatím byly nalezeny na různých místech tří. Podle data to jsou ale mnohem starší snahy zastat se studáneckých a jejich aktivit. Dopisy vyjadřují znepokojení nad určitou situací, žádají o povolení k činnostem, dovolávají se práva, ujišťují ale při tom všem o bezmezné podřízenosti vrchnosti. Některé jsou psány česky, některé také německy.

V jednom z dlouhých dopisů, které z dnešního pohledu až roztomile kombinují zapálené lidové vyprávění se vzletnými formálními frázemi nejpokornějšího služebníka, Kafkovi leží na srdci sociální situace horníků ve Svatoňovicích, kteří se dostávají do velkých dluhů a žijí nuzným životem, a to díky nové správě hornického konzumu, udělující přiděly,¹⁴¹ která ke všemu škodí i drobným obchodníkům v městě i okolí.

Pro svébytnost Kafkova vypravěčského stylu i v oficiálním dopise vkládám i část tohoto textu. Pisatel horlivě popisuje ve svém realistickém vyprávění situaci zchudlých horníků: „...a že mu již z jeho výdělků ani krejcaru nezbyde a že ten samý také na šatstvo, nájem a na jiné vydání peníze míti musí, na to se snad ani nepomyslelo, a neb si snad lid uvázati chtěli, by krom konzumu mít od potraviny neodebírali, poněvadž se jim již tolik

¹³⁷KRÁLÍČKOVÁ, J. – KOSTELECKÁ, D. – KÁBRTOVÁ, D. *Almanach k 80. výročí otevření Jiráskovy školy v Malých Svatoňovicích*. c. d., s. 8.

¹³⁸Vzpomínky paní Marie Kábrtové (roz. Kafkové), c. d.

¹³⁹*Blahopřejný dopis k povýšení F. Kafky, bez uvedení data a autora*. Rkp. Fond Ferdinand Kafka, v majetku rodiny Miloslavy Kafkové, Malé Svatoňovice.

¹⁴⁰Např.: *Dopis F. Kafky hraběti Vilému Schamburg-Lippe, 1881*. Rkp. Fond Ferdinand Kafka, v majetku rodiny Miloslavy Kafkové, Malé Svatoňovice.

Dopis F. Kafky hraběti Vilému Schamburg-Lippe, 1896. Rkp. Fond Ferdinand Kafka, v majetku rodiny Miloslavy Kafkové, Malé Svatoňovice.

Dopis F. Kafky hraběti Vilému Schamburg-Lippe, 1892. Rkp. Fond Ferdinand Kafka, v majetku rodiny Miloslavy Kafkové, Malé Svatoňovice.

¹⁴¹*Dopis F. Kafky hraběti Vilému Schamburg-Lippe, 1881*. Rkp, c. d.

„Havíř, který chtěl nakupovat svoje potřeby v konzumě, obdržel u dolů odběrní knížku, do které se zapisovaly jednotlivé vybrané položky.“

vydalo, že výdělek ani nestačil a že u mnohého dělníka dluh až 100 zlatých vyrostl, odkud zapravoval takový dělník jiné vydání, když mu při výplatě na místo peněz prázdnou knížku a v ní ještě hezkých několik zlatých připsaného restů zpět obdržel, musel opět do konzumu a prositi, aby se mu něco dalo, že to musí dáti panu domácímu na nájem neb krejčímu, ševci a podobným řemeslníkům a obchodníkům, pán domácí že by jej vyhnal a švec by mu neušil boty, do jámy přece nemůže bos; tak stal se bývalý vážený horník zaposměch, dříve přece mohl alespoň v neděli sobě něco k zotavení koupiti, a neb se při sklenici piva v hospodě pobaviti, nyní však musí seděti doma...“¹⁴²

Dlouhá úvodní část, ale pak i závěrečná, je projevem loajality a omluvou i obhajobou, proč se prostý člověk odvažuje prosit u svých pánů: „Vaši Jasnosti nejmilostivější Princi a Pane náš. Již uplynula delší doba, co vznikla myšlenka mezi námi, obrátiti se k Vaši Jasnosti, neboť jste jen jediný, který vytrhnouti nás může z nesnáze a ztrápených myšlenek do budoucnosti a zbaviti nás bídy, která každým dnem více a více v osadě naší přibývá, než Jasnosti by nejmilostivější Princi a Pane náš. Již od prvopočátku byla vrchnost Panství Náchoda záštitou osadníků zdejších a místo toto, jak i Vaši Jasnosti známo, Vrchností Náchodskou založeno jest, považují osadníci zdejší vrchnost svou nikoli snad jen za pána Panství a nechovají se pouze ze zásady té k Vrchnosti své, že snad to slušnost každého občana vyžaduje; zde však jest poměr ten jiný, zde považuje každý Vrchnost svou za Pána Svého, neb každý ví, že závisí jen od něho, a že v mocnosti Vrchnosti své závisí blaho každého občana zdejšího. Pročež zajisté Vaše Jasnosti nejmilostivější Princi a Pane náš nám za zlé pokládati nebudete, když žádost naši Milosti Vaši předložíme.“¹⁴³ Kafka, který slýchal často smutné příběhy a měl mezi přáteli a sousedy množství horníků (a sám problematiku hornického povolání, jakožto tamní znal, když byl nějaký čas v hornických sužbách) sebral odvahu a psal stížnost výše: „Nikdy by se žádný z osadníků zdejších neopovážil Jasnosti Vaši s něčím podobným obtěžovati, kdyby věc ta tak v pořádku se vedla, jak se vésti má, že však již tisícovým přesvědčením můžeme se jak před Vaši Jasnost, tak i před úřady Císaře Královskými postaviti, že správa spolku toho jest nepravá a že můžeme třeba jen příklady odůvodniti, že jen pro zkázu spolek ten jest, který vrhá jen bídu mezi osadníky zdejší vůkolní, a i těm, kteří k konzumu potraviny odebírají.“¹⁴⁴

---

¹⁴² *Dopis F. Kafky hraběti Vilému Schamburg-Lippe, 1881. Rkp., c. d.*

¹⁴³ *Dopis F. Kafky hraběti Vilému Schamburg-Lippe, 1881. Rkp., c. d.*

¹⁴⁴ *Dopis F. Kafky hraběti Vilému Schamburg-Lippe, 1881. Rkp., c. d.*

Jiný dopis zase upozorňuje na nevyhovující podmínky poutního místa, které není s to pojmout takové davy věřících, a navrhuje alternativní řešení.¹⁴⁵ Ferdinandu Kafkovi se přikládají také zásluhy za dovedení vodovodu do obce, ke kterému došlo kolem roku 1910, čili podle starousedlíka pana Brejtra mnohem dříve než kdekoliv jinde v okolí.¹⁴⁶ Dochovala se také rozsáhlá korespondence mezi Ferdinandem Kafkou a c. k. okresním hejtmanstvím, ve kterém hájí svá práva a vypočítává ekonomické dopady, když nebude moci v hospodářství využívat potok, tekoucí přes jeho pozemky, který je klíčový pro zavlažování půdy a napájení zvířectva.¹⁴⁷

Na Kafkovu práci pro obec bylo vzpomenu i při jeho nekrologu: „Obci naší odchází řádný člen, dlouholetý její výbor a radní, odchází z rodné své obce, kterou tolik měl rád.“¹⁴⁸

PÍSMÁK A LIDOVÝ VYPRAVĚČ

Ferdinand Kafka byl ve městě velice znám jako výborný vypravěč. Svatoňovští vzpomínají, jak znělo městem: „Kafka jde do hospody!“ Rázem se seběhla celá obec, aby naslouchala jeho vyprávění - znal hodně věcí ze světa.¹⁴⁹ Kořeny je nutno hledat v „komediantské“ povaze Kafků (viz později), ale i v jeho návštěvě v metropoli: inspirován velkým světem v Praze pak doma ve venkovských podmínkách bavil národ. Své vypravěčské umění využil i při čtenářských besedách v hostinci č. p. 4 u Vihanů, ale i v ochotnickém spolku. Vnučka Marie Kafková ve svém stáří expresivně vzpomíná na dědečkovy historky: „Dědeček byl vypravěč! Ten toho navymejšlel! Takovejch keců – ale já jsem si je jako dítě tak do hlavy nebrala.“¹⁵⁰

Při Kafkově pohřbu bylo nad rakví proneseno: „Ten, který nás všechny tolikrát pobavil a rozesmál, dnes poprvé nás zarmoutil, odcházeje od nás navždy tam, odkud není návratu. Dohrál svoji krásnou a čestnou životní úlohu až do konce, opona jeho života zapadá navždy.“¹⁵¹ Na jeho úlohu vypravěče se dlouho vzpomínalo: „V panu Kafkovi odchází typická figurka naší obce – významná osobnost a rázovitý zjev. Jeho herecké schopnosti činily jej i oblíbeným vypravěčem anekdot a veselých příběhů ze života. –

¹⁴⁵ *Dopis F. Kafky hraběti Vilému Schamburg-Lippe, 1881.* Rkp., c. d.

¹⁴⁶ *Vzpomínky pana Václava Brejtra,* c. d.

¹⁴⁷ *Korespondence mezi F. Kafkou a c. k. okresním hejtmanstvím ohledně nového vodovod, 1908-1909.* Rkp. Fond Ferdinand Kafka, v majetku rodiny Miloslavy Kafkové, Malé Svatoňovice.

¹⁴⁸ VLČEK, Jindřich M. Za nejstarším ochotníkem Jiráskova kraje. In: *Naše menšiny*, c. d., s. 121.

¹⁴⁹ *Zapsané vzpomínky Věry Cimrové (roz. Kafkové).* Rkp., c. d.

¹⁵⁰ *Vzpomínky paní Marie Kábrtové (roz. Kafkové),* c. d.

¹⁵¹ VLČEK, Jindřich M. Za nejstarším ochotníkem Jiráskova kraje. In: *Naše menšiny*, c. d., s. 120.

Svým poutavým a rázovitým způsobem vyprávění dovedl udržeti celou společnost po celý večer v největším zájmu. Škoda, přeškoda, že tyto jeho historky nezvěčnilo péro spisovatele. Neboť nebylo to pouhé tlachání, v historkách p. Kafky zrcadlil se tehdejší společenský život se všemi jeho přednostmi i vadami.¹⁵²

Kafku sousedé uznávali nejen jako dobrého vypravěče, ale i nositele lidové moudrosti. Pánové za ním chodili porozprávět, ale také pro radu. Marie Kafková dokonce uvedla, že chalupu často navštěvoval doktor Antonín Čapek (1855–1929), o něco mladší Kafkův spoluobčan a otec známých literátů, působící u Studánky a později v Úpici.¹⁵³

Při vzpomínkách pamětníků je nejčastější charakteristikou Ferdinanda slovo „písmák.“ Písmácká literatura patří k lidové či pololidové slovesnosti (známe u ní některé autory), jedná se často o lidové zápisy, kroniky, vzpomínky, literaturu zachycující obyčej i dění v lokalitě, vše s místním dosahem, mající převážně výchovnou a naukovou povahu - s beletristickými prvky. Jsou sem zahrnovány i přepisy lokálních dokumentů, ale i přepisy veršů, ve Ferdinandově případě přepisy mariánských písní (pokud se ovšem nejedná dokonce o jeho vlastní tvorbu). Písmák býval neškolený a příležitostný autor, svázaný s určitým místem, když ne kantor nebo kněz, tak často přemýšlivý sedlák.¹⁵⁴ „Tomu říkali písmák, ten ved evidence písemně. (...) Byl písmák, ten psal kroniku vobecní.“¹⁵⁵ Doklad ryze kronikářské činnosti ale v současnosti nemáme.

SPOLKOVÁ ČINNOST (A DALŠÍ OSVĚTOVÉ AKTIVITY)

SPOLEK PRO ZVELEBENÍ POUTNÍHO MÍSTA V MALÝCH SVATOŇOVICÍCH

Obětavé zapojení Ferdinanda můžeme sledovat jako zakládajícího člena ve Spolku pro zvelebení poutního místa v Malých Svatoňovicích, který byl v obci ustaven v roce 1891.¹⁵⁶ Občané byli hrdí na svůj mariánský chrám, jediné poutní místo Panny Marie Sedmiradostné na světě, a dbali za jeho rozkvět. Iniciovali mj. v letech 1892 a 1893

¹⁵² VLČEK, Jindřich M. Za nejstarším ochotníkem Jiráskova kraje. In: *Naše menšiny*, c. d., s. 119.

¹⁵³ Vzpomínky paní Marie Kábrtové (roz. Kafkové), c. d.

¹⁵⁴ CHALOUPKA, Otakar. *Příruční slovník české literatury*. 1. vyd. Brno: Centa, 2005, s. 708.

¹⁵⁵ Vzpomínky paní Marie Kábrtové (roz. Kafkové), c. d.; Přímě o Ferdinandově kronice ale dnes nevíme.

¹⁵⁶ HEJČL, Václav. *Malé Svatoňovice, mariánské poutní místo „u studánky“ na úpatí Jestřebích hor – historie*. [online], c. d.

KULT, Jakub. *Turistické informace – Významná místa MS*. [online]. Oficiální stránka Malých Svatoňovic. Dostupné z http://www.malesvatonovice.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=76&Itemid=105.

vybudování tzv. Mariánského sadu,¹⁵⁷ jakéhosi lesoparku, který se nachází mezi malosvatoňovickým kostelem a nejvyšším vrchem Jestřebích hor, Žaltmanem.

V roce 1893, rok po založení spolku, kterému se také říkávalo „okrašlovací“, již byl posvěcen základní kámen a vystavěno sedm zděných kapliček, byla také vybudována brána s reliéfem malosvatoňovické Madony a klasicistní výklenková kaple.¹⁵⁸ Romantická architektura byla navržena Edmundem Chaurou z Červeného Kostelce, obrazy v každé z nich namalovány akademickým malířem Josef Coblem,¹⁵⁹ bývalým studáneckým žákem. Tento umělec byl blízkým příbuzným Ferdinanda Kafky a později umělcem v Bulharsku.

O rok později, v roce 1893, vznikly dřevěné kříže s kolorovanými plastikami v zasklených skříních, zastavení křížové cesty, v horském terénu evokující cestu Ježíše Krista na Golgotu. Křížová cesta končí kaplí Božího hrobu, kterou spolek postavil mezi lety 1905 a 1905 (vysvěcena byla před Velikonocemi r. 1906).¹⁶⁰ Uvnitř najdeme vedle alabastrové sochy Krista a unikátní výzdoby z vydolovaných araukaritů (zkamenělých pravěkých přesliček) přímo ze Svatoňovic¹⁶¹ rovněž velkou tabuli se jmény dobrodinců a zároveň členů spolku, kde figuruje nejen jméno Ferdinanda Kafky, ale i jeho syna Josefa, který byl mj. jednu dobu i předsedou spolku.

To, že spolkový život v Malých Svatoňovicích byl jako spojené nádoby, dokazuje i vzájemná podpora jednot, a to i materiální (například ze strany ochotníků). Konkrétně pak Ferdinand spolku obětoval i finanční obnosy a orodoval za něj také u vrchnosti (viz. později).

SPOLEK VOJENSKÝCH VYSLOUŽILCŮ

Ferdinand Kafka musel být zapojen i do Spolku vojenských vysloužilců, protože dodnes stěny výměnku v obydlí Kafků zdobí velký diplom jeho čestného členství v tomto znění: „Sbor vojenských vysloužilců ve Velkých Svatoňovicích pod záštitou a vrchním velením Jeho Osvícenosti prince Viléma ze Schamburg-Lippe, hraběte z Aerburku a z Schwellendorfu, c. a k. polního podmaršálka, majitele vojenského záslužního kříže, válečné dekorace velkokříže řádu železné koruny, majitele panství Náchoda, atd. atd., jmenoval ve schůzi, odbývané 10. dne m.[ěsíce] října 1891 jednohlasně blahorodého pána,

---

¹⁵⁷ PROCHÁZKA, František. *Malé Svatoňovice*. [online], c. d.

¹⁵⁸ HOJNÝ, Ladislav. *Mariánský sad*. [online]. Oficiální stránka Římskokatolické duchovní správy Malé Svatoňovice, 2012. [cit. 2012-03-12]. Dostupné z <http://www.msvatonovicekostel.cz/mariansky-sad>.

¹⁵⁹ KULT, Jakub. *Turistické informace – Významná místa MS*. [online], c. d.

¹⁶⁰ HOJNÝ, Ladislav. *Mariánský sad*. [online], c. d.

¹⁶¹ Kolem Svatoňovic je araukarit velmi rozšířen.

pana Ferdinanda Kafku v Malých Svatoňovicích svým čestným členem. Ve Velkých Svatoňovicích 29. dne m.[ěsíce] ledna 1892.“¹⁶²

Spolky c. k. vojenských veteránů byly od 70. let 19. století do roku 1919 vůbec nejpočetnější a nejmasovější společenskou organizací v českých zemích a byly zakládány téměř ve všech obcích. Byli neodmyslitelnou součástí oslav, kde byli jejich členové k vidění v typických uniformách a s prapory. Účastnili se slavností spojených se svěcením praporů spolků, rovněž otevírání kostelů, škol či úřadů, dále také přijímání významných hostů císařství nebo oslav jmenin nebo narozenin císaře. „Společné trampoty, jež po dobu vojenskou zakoušejí vojáci téhož pluku, spojují je v přátelský kruh na celý život; z tohoto přátelství vyplývá vzájemná podpora.“¹⁶³

Spolky byly zakládány jako dobročinné a charitativní stavovské organizace – podporující členy v dobách nemoci i v případě úmrtí, kdy spolučlenové nejen že zajišťovali poplatky za hudbu, rakev či vyzvánění¹⁶⁴ a další, ale také podporovali vdovy se sirotky.¹⁶⁵ Císařské nařízení z roku 1853 dalo rámec začleňování veteránů do civilního života. Účel spolku krom takovéto praktické podpory „spočíval v udržování a pěstování kamarádského vojenského ducha, loajálního a patriotického smýšlení, věrnosti, lásky a oddanosti císaři a vlasti, bohabojnosti, počestnosti, smyslu pro obecné blaho, poslušnosti a dodržování platných zákonů.“¹⁶⁶

Ferdinand dostal čestné členství. To se udělovalo vojenským i civilním osobám, které se vynikajícím způsobem zasloužily o spolek nebo své město či zemi. Čestné členství zajišťovalo i výhody v podobě volného vstupu na schůze nebo plnou účast celého sboru na pohřbu – i s praporem a hudbou.¹⁶⁷

OBČANSKÁ ZÁLOŽNA

Ve sborníku *Tricet let Občanské záložny v Malých Svatoňovicích 1903-1933* se píše: „Každý jednotlivec, rodina i obec snaží se, jak se říká, by se na vlastní nohy postavila, tj. své záležitosti sama spravovala. Musíme si upřímně doznati, že v ohledu tomto jsme za

---

¹⁶² *Diplom čestného členství Sboru vojenských vysloužilců ve Velkých Svatoňovicích, 29. 1. 1892.* Tisk. Fond Ferdinand Kafka, v majetku rodiny Miloslavy Kafkové, Malé Svatoňovice.

Pozvání na slavnost udílení čestného členství vojenských vysloužilců, 29. 1. 1892. Rkp. Fond Ferdinand Kafka, v majetku rodiny Miloslavy Kafkové, Malé Svatoňovice.

¹⁶³ KLUSÁČEK, K. a kol. *Národopisná výstava československá v Praze 1895.* 1. vyd. Praha: Výkonný výbor národopisné výstavy československé a Národopisná společnost československá, 1895, s. 500.

¹⁶⁴ INDRA, Jaromír. *Spolky c. k. vojenských vysloužilců v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, c. d., s. 20.

¹⁶⁵ INDRA, Jaromír. *Spolky c. k. vojenských vysloužilců v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, c. d., s. 6.

¹⁶⁶ INDRA, Jaromír. *Spolky c. k. vojenských vysloužilců v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, c. d., s. 14

¹⁶⁷ INDRA, Jaromír. *Spolky c. k. vojenských vysloužilců v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, c. d., s. 15.

jinými obcemi pozadu, že nám schází peněžní ústav, buď záložna, nebo spořitelna.“¹⁶⁸ Obecně můžeme říci, že to byly záložny a podniky na družstevní bázi, co se stalo charakteristickým prvkem českého hospodářského rozvoje.¹⁶⁹ Když se v letech 1902 až 1903 konečně záložna zakládala, Ferdinand Kafka byl opět u toho – i když se podílel jen symbolicky. Jestliže bylo mezi dvacet pět zakládajících členů rozděleno 146 podílů a ostatní přispívali třemi, pěti, deseti podíly, Kafkovi příslušel jediný.¹⁷⁰ Záložna měla později také své zastoupení v rámci Jednoty Komenského, zastřešující všechny studánecké spolky (viz kapitola o ochotnících).

ČTENÁŘSKÁ ZÁBAVNÍ BESEDA

V soupisu členů čtenářské besedy se Ferdinand Kafka objevuje hned na druhém místě. Kafka byl jedním ze zakládajících členů spolku v roce 1880, kdy došlo k prvním pokusům o jeho povolení, plně spolek rozvinul svou činnost ale okolo roku 1887, seznam členů je pak veden do roku 1916. Podle jednoho ze záznamů věnoval na počátku aktivit Ferdinand na budování spolkové knihovny poměrně velkou sumu pěti zlatých, zatímco ostatní členové přispěli sumou nanejvýš tři zlaté, většinou ale pod jeden zlatý, Kafka byl tedy nejštedřejší.¹⁷¹

Do doby první republiky, kdy jako realizace osvětových ideálů vznikl zákon o veřejných knihovnách,¹⁷² se v obcích nacházely knihovny farní, školní nebo obecní (ve Svatoňovicích vznikla roku 1880),¹⁷³ v sídlech šlechty zámecké – zájem o četbu byl v českých zemích vždy veliký. Co se ale rozvíjelo velmi, byly spolkové knihovny, snad každý se, podle *Dějiny zemí koruny české*, pokusil o zbudování té vlastní.¹⁷⁴ V Malých Svatoňovicích tak učinili jak ochotníci, tak prokazatelně spolek s literaturou úzce související, čtenářská beseda.

Čtenářské spolky začaly v celonárodním měřítku vznikat po roce 1818, nejstarší byla v Radnicích u Plzně, založená farářem a básníkem Antonínem Jaroslavem Puchmajerem, ta byla prvním impulsem pro další. V Malých Svatoňovicích vznikla čtenářská beseda poměrně pozdě, o šedesát let později. Čtenářské společnosti odebíraly české knihy a

---

¹⁶⁸ VLČEK, Jindřich M. *30 let Občanské záložny v Malých Svatoňovicích 1903 - 1933*. Malé Svatoňovice: Nákladem vlastním, 1933, s. 8.

¹⁶⁹ BĚLINA, Pavel a kol. *Dějiny zemí koruny české*, c. d., s. 127.

¹⁷⁰ VLČEK, Jindřich M. *30 let Občanské záložny v Malých Svatoňovicích 1903 - 1933*, c. d., s. 9.

¹⁷¹ Státní okresní archiv Trutnov (SOkA Trutnov), fond Čtenářská zábavní beseda Malé Svatoňovice (nezpracováno).

¹⁷² POKORNÝ, Jiří. *Lidová výchova na přelomu 19. a 20. století*, c. d., s. 9.

¹⁷³ LOKVENC, T. - JIRÁSEK, V. - VAŠATA, O. *Jindřich M. Vlček a Malé Svatoňovice*, c. d., s. 9.

¹⁷⁴ BĚLINA, Pavel a kol. *Dějiny zemí koruny české*, c. d., s. 134.

časopisy, pořádaly kulturní a společenské zábavy s vlasteneckými tendencemi. Jak je známo, k aktivizaci měšťanských vrstev už od 40. let často sloužily společenské zábavy, včetně proslulých tylovských „besed“.

Podle korespondence nalezené v pozůstalosti Kafků byl Duchoslav Kafka, Ferdinandův syn, pokladníkem spolku.¹⁷⁵ Čtenářská beseda se scházela v hostinci č. 4 u Vihanů, do jejichž rodiny se Ferdinand přizemnil. Hostince sloužily v českých zemích obecně velmi často k sdružování a zábavě, konaly se tam velmi často schůze nejrozličnějších spolků, případně se scházely různé stolní společnosti.¹⁷⁶ Ve Svatoňovicích plnil tuto úlohu „Kamenný hostinec“ č. p. 1, nejstarší, řečený „Panský“, ale také zmiňovaný Vihanův, později Rajmanův hostinec, č. p. 4, pro odlišení zvaný „Dřevěný“. V obou se hojně schůzovalo a pořádala se čilá vlastenecká činnost.

SLAVNOSTI MONARCHIE - HUDEBNÍ AKADEMIE

Ačkoliv nemáme jakékoliv záznamy o tom, že by Ferdinand Kafka měl cokoliv společného s hudbou, byl minimálně aktivní při pořádání takových hudebních aktivit, kde veřejně účinkoval.

Svatoňovice, stejně jako většina obcí, také slavily události spjaté s monarchií a členy císařské rodiny. Například 9. 5. 1881 se při příležitosti zasnubení císařova jediného syna - korunního prince Rudolfa, následníka trůnu, a jeho příbuzné - belgické princezny Stefanie z kobursko-gothajského rodu¹⁷⁷ v předvečer této slavnosti udála v Panském hostinci hudební akademie. Za spoluúčinkování Augustina Kafky a Ferdinanda Kafky se představili i písař z Berkamtu Antonín Patočka nebo učitel Josef Nývlt. Další den následovalo čepobití a velké osvětlení a krásné transparenty. Svatoňovický lid takto projevoval loajalitu k širší vlasti a měl navíc důvod k oslavám.¹⁷⁸

AKTIVNÍ V CÍRKVI

Podle pamětníků byli všichni Kafkové, Ferdinanda nevyjímaje, aktivními římskými katolíky, kteří se účastnili aktivit farnosti. Brávali pod svou střechu poutníky, jak je to popisováno i v *Babičce* Boženy Němcové při poutích do Studánky. Podle malosvatoňovického rodáka a amatérského historika, pana Břejtra, který měl, stejně jako

¹⁷⁵ *Dopis pro Duchoslava Kafku, pokladníka „Čtenářské besedy“, první desetiletí 20. století.* Rkp. Fond Ferdinand Kafka, v majetku rodiny Miloslavy Kafkové, Malé Svatoňovice.

¹⁷⁶ BĚLINA, Pavel a kol. *Dějiny země koruny české*, c. d., s. 135

¹⁷⁷ HAMMANOVÁ, Brigitte. *Habsburkové*. Praha: BRÁNA, spol. s r. o., 1996, s. 375

¹⁷⁸ PERNES, Jiří. *Poslední Habsburkové*. 1. vyd. Brno: Knižní klub, 1999, s. 279.

jeho otec, po Svatoňovicích množství informátorů z řad o generace starších pamětníků, tehdy mohla spisovatelka – či alespoň její postavy – přespávat v domku, kde později bydlel Ferdinandův bratr Augustin v č. p. 5.¹⁷⁹

Kafkové byli v kostele zapojeni „od presbytáře po kůr“ - od služby ministrantské až po službu hudební. Z Ferdinandova syna se stal kostelník, pečující o poutní místo. O úzkém vztahu Ferdinanda Kafky ke kostelu i místům spojeným s katolickou zbožností svědčí již zmiňované dary věnované k vybudování hlavního oltáře či Mariánského sadu. Navíc celá chalupa Kafků je protkána náboženskými předměty z 19. století, od obrazů a růženců po modlitební knížky a misály. Kafkovu věrnost náboženství, vytrvalou povahu i oblíbenou činnost dosvědčuje vzpomínka z dětství Miroslava Kafky, který líčil, jak jeho děd, vášnivý kuřák, pověsil fajfku v době postu na hřebík. Ze slavnostních bohoslužeb, kdy odříkání končilo, vždy spěchal domů, aby si ji znovu vychutnal.¹⁸⁰

HASIČSKÝ SPOLEK

Roku 1872 se v Malých Svatoňovicích zformoval hasičský spolek a již roku 1873 začal pracovat. Bylo to přesně v době velkého rozvoje těchto spolků - jestliže ještě roku 1870 jich bylo v Čechách pouze 28, v roce 1874 již 107.¹⁸¹

I v této skupině byli zainteresováni Kafkové a jejich příbuzní, nejaktivnější z nich byl při zakládání Ferdinandův bratr Augustin, který byl společně s dalšími dvěma členy „duší spolku.“ Studánečtí hasiči byli v širém okolí jednou z prvních dvou prvních jednot; druhá se nacházela v Úpici.¹⁸² Pro porovnání – v městě Náchodě, pod které Malé Svatoňovice vrchnostensky patřily, byl městský hasičský sbor založen až roku 1885.¹⁸³

Prvními činovníky byli zvoleni – velitelem byl Karel Jirmann, místopředsedou Adolf Nyklíček a Ferdinandův bratr Augustin Kafka byl cvičitel a první lezec. František Vihan byl druhým lezcem, Ferdinand Kafka pak třetím a Jan Nývlt čtvrtým. Filip Křeček byl první strojník stříkačky a jako trubači byli ustanoveni Josef Nývlt a František Kábrt. „Ze

¹⁷⁹ BREJTRA, Václav. *Krimi – Nezvěstná babička i s vnučkou*. [2007]. V majetku rodiny Václava Brejtra, Malé Svatoňovice.

¹⁸⁰ Vzpomínky pana Miroslava Kafky, c. d.

Vzpomínky paní Marie Kábrtové (roz. Kafkové), c. d. - „Kouřil hrozný vořechový listy vono to smrdělo až po celý... Já jsem vždycky říkala: „až u brány ten váš smrad z těch listů je cejtit.““

„Děda byl důkladnej, ten nic nevodbyl, ten všechno musel mít akorát.“

¹⁸¹ KLUSÁČEK, K. a kol. *Národopisná výstava československá v Praze 1895*. Detto 499.

¹⁸² BLÜMEL, A. – KAFKA, J. Z historie hasičského spolku v Malých Svatoňovicích In: *Studánka. Zpravodaj obcí Malé Svatoňovice, Petrovice, Strážkovice, Odolov*. Roč. XV, prosinec 2007. (text čerpá z Pamětní knihy a osobních zápisů Antonína Blümela, Josefa Kafky a dalších, texty poskytl Jiří Orsák), s. 13.

¹⁸³ BAŠTECKÁ, L. – EBELOVÁ, I. *Náchod*, c. d., s. 197.

všeho jest viděti, že u našich předchůdců byl pro hasičství nejen velký zájem nýbrž i obdivuhodná obětavost, považíme-li, že tehdejší členové přinesli spolku nejen čas a namáhání, ale ještě k tomu mnohou značnou peněžitou obět'.¹⁸⁴ Vždyť, jak se taktéž píše v tomto článku, který vznikl na základě zápisků Josefa Kafky, Ferdinandova syna, a dalších činovníků, hasičské obleky, pracovní i slavnostní, si museli členové opatřit sami. Stejně tak byli povinni zaplatit zápisné jeden zlatý a odvádět měsíčně příspěvky ve výši dvacet krejcarů.¹⁸⁵

Díky dolům a jejich pánovi Schamburg-Lippe se hasiči dočkali i výzbroje. Přesto neměli kde cvičit. Využívali proto „Dřevěnou hospodu“ číslo 4. Františka Vihana, příbuzného Kafků,¹⁸⁶ ale také další místo spjaté s Kafkovým životem, konzum, a příležitostně další dvě místa. O kuráži a odhodlání Ferdinanda a jeho bratra svědčí zápis: „Stojí za zaznamenání co důkazů odvahy tehdejších lezců, že se střechy továrny odvážili se smělého skoku pánové: Augustin Kafka, František Vihan, a Ferdinand Kafka.“¹⁸⁷ Ferdinand později vystoupil, k hasičům se ale horlivě zapojil jeho syn Josef, který se také věnoval mládeži.¹⁸⁸

Malosvatoňovický rodák Václav Brejtr vzpomíná: „členství u hasičů bylo tehdy asi velmi náročné, protože v té době byla většina domů dřevěných a likvidace, když ještě neexistoval vodovod, byla náročná.“¹⁸⁹

„Všichni pamětníci s radostí a chloubou vzpomínají na svorné a bratrské spolupůsobení hasičské. Však byla po celém dalekém okolí chvalná pověst hasičského spolku Malosvatoňovického rozšířená.“¹⁹⁰ Dokonce když v roce 1875 zavítala „Jeho císařská Výsost princ Rudolf“ do Trutnova, účastnil se slavnostního uvítání i malosvatoňovický hasičský spolek. Tehdy mu bylo uděleno první místo a byl „prohlášen veřejně za nejspřádanější spolek celého vůkolí a německé obce měly již tehdáž více

---

¹⁸⁴ BLŮMEL, A. – KAFKA, J. Z historie hasičského spolku v Malých Svatoňovicích In: *Studánka. Zpravodaj obcí Malé Svatoňovice, Petrovice, Strážkovice, Odolov*, c. d., s. 13.

¹⁸⁵ ORSÁK, Jiří. *Z historie hasičského spolku v Malých Svatoňovicích – Studánce*. [online], c. d.

¹⁸⁶ „Kde byla pavlač hasičské cvičiřně podobná – tu se nejdříve cvičilo ve skoku, sjíždění po smyčce a laně, pouštění záchranným pytle apod.“; ORSÁK, Jiří. *Z historie hasičského spolku v Malých Svatoňovicích – Studánce*. [online], c. d.

¹⁸⁷ BLŮMEL, A. – KAFKA, J. Z historie hasičského spolku v Malých Svatoňovicích In: *Studánka. Zpravodaj obcí Malé Svatoňovice, Petrovice, Strážkovice, Odolov*, c. d., s. 13.

¹⁸⁸ Vzpomínky pana Jiřího Orsáka (záznamy z 27. 11. 2011 a 9. 4. 2012)

¹⁸⁹ Vzpomínky pana Václava Brejtra, c. d.

¹⁹⁰ ORSÁK, Jiří. *Z historie hasičského spolku v Malých Svatoňovicích – Studánce*. [online]. Oficiální stránka obce Malých Svatoňovic, 21. 2. 2007. [cit. 2012-03-09]. Dostupné z: http://www.malesvatonovice.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=134&Itemid=121.

spolků hasičských než české obce.¹⁹¹ A také svatoňovický pán, Vilém Schamburg-Lippe, princ náchodský, nazýval spolek „Meine Feuerwehr“.¹⁹²

Pro neshody s důlním velitelstvím se ale spolek dobrovolných hasičů v roce 1881 rozešel.¹⁹³ Některé jeho peníze byly ponechány již dříve spolku ochotnickému,¹⁹⁴ některé římskokatolické farnosti: „O jmění spolkové chtěli se původně hasiči rozdělit, ale později usneseno aby se věnovalo vše na vystavení oltáře sv. Jana Nepomuckého v našem poutním kostele. A tak se i stalo. Poznamenati ještě dlužno, že v roce 1875 půjčil spolek nově vzniklému spolku divadelnímu jedno sto zlatých na věčnou oplátku.“¹⁹⁵

PODPORA ŠKOLY

Studáneckou školu podporoval Ferdinand Kafka také, nicméně jeho činnost nedosáhla takového významu jako jeho bratra Augustina. Ten škole věnoval finance (například v roce 1877), učební pomůcky (vzor úlu, jindy modely hospodářského náčiní), byl zvolen do výboru (společně s příbuzným Ferdinandem, Františkem Vihanem, a to roku 1878), roku 1882 byl zvolen do místní školní rady a o rok později dostal z Trutnova dekret co školdozorce. Ferdinand Kafka a jeho žena Anna jsou uváděni jako dobrodinci například v zápise z roku 1877, kdy škole věnovali pečivo.¹⁹⁶ O blaho žáků se starali i další příbuzní Kafků.¹⁹⁷

OCHOTNICKÉ DIVADLO

Aktivity spolku za Ferdinandova života, osvěta i zábava

Spolek divadelních ochotníků v Malých Svatoňovicích, do něhož byl Ferdinand Kafka pětadesát let svého života aktivně zapojen, míval každoročně pravidelné valné

¹⁹¹ BLÜMEL, A. – KAFKA, J. Z historie hasičského spolku v Malých Svatoňovicích In: *Studánka. Zpravodaj obcí Malé Svatoňovice, Petrovice, Strážkovice, Odolov*, c. d.

¹⁹² ORSÁK, Jiří. *Z historie hasičského spolku v Malých Svatoňovicích – Studánce*. [online], c. d.

¹⁹³ „Později si sbor přál, aby kvůli pojištění proti úrazu přináležel k zemské župní jednotě v Praze. Celou tuto akci nejvíce zastávali a vedli pánové Augustin Kafka a František Vihan. Tomu ale „Bergamt“ odpíral. Tyto neshody trvaly až do roku 1882. Když zmínění pánové se opět jednou dostavili do kanceláře „Bergamtu“, došlo v té příčině mezi zástupci „Bergamtu“ a panem Augustinem Kafkou k prudkému výstupu a následkem toho se ten vzorný hasičský spolek rozešel.“ ORSÁK, Jiří. *Z historie hasičského spolku v Malých Svatoňovicích – Studánce*. [online], c. d.

¹⁹⁴ *Pamětní zápisky ochotnického divadla v Malých Svatoňovicích, 1885*. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

¹⁹⁵ ORSÁK, Jiří. *Z historie hasičského spolku v Malých Svatoňovicích – Studánce*. [online], c. d.

¹⁹⁶ KRÁLÍČKOVÁ, J. – KOSTELECKÁ, D. – KÁBRTOVÁ, D. *Almanach k 80. výročí otevření Jiráskovy školy v Malých Svatoňovicích*, c. d., s. 8.

¹⁹⁷ Škole příbuzní darovali různé výukové předměty, ať již modely hospodářského nářadí, staré stříbrné mince nebo množství vycpaných ptáků.

hromady, někdy i mimořádné; o něco častěji se pak scházel užší výbor, tvořený volenými činovníky (ředitel, jednatel, režisér, domácí správce, pokladník).

Vznik divadelních aktivit v Malých Svatoňovicích je datován do roku 1852 a 1875 (*samotné počátky spolku budou zmíněny v pozdějších odstavcích*). Opět se nabízí srovnání s okolím – například v Náchodě, městě mnohem větším a sídle pánů vrchnosti, byl ochotnický spolek Tyl založen až v roce 1888.¹⁹⁸ Ochotnické divadlo poskytovalo v druhé polovině 19. století seberealizaci nejen aktivním mužům, ale také ženám. Již před založením spolku hrálo v 50. a na začátku 60. let divadlo sedm žen a třináct mužů,¹⁹⁹ ke konci Ferdinandova působení u ochotníků byl zhruba stejný počet členů obou pohlaví – patnáct ochotnic a šestnáct ochotníků.²⁰⁰ Ženám najednou vyvstala možnost zapojovat se do veřejného života v tomto (i dámám otevřeném) spolku a do osvětové činnosti. Druhá polovina devatenáctého století je obecně spojena s vývojem emancipace žen. Žádný ze spolků ve Svatoňovicích nebyl v oné době ryze ženský. Ostatním dominovali spíše muži, jako dobrovolným hasičům a dalším (množství žen později vstoupilo do Sokola, ale ten dorazil do Malých Svatoňovic relativně pozdě, až po roce 1913). To mohl být jeden z důvodů, proč našly v ochotnické jednotě ženy takové zalíbení, navíc jejich zájem a aktivita časem vzrůstaly. Herectví, které již nebylo doménou jen mužů, jim poskytlo příležitost, nicméně jejich jména se nikdy neobjevila mezi zvolenými nebo alespoň navrhovanými funkcionáři – krom hereckých úloh, schůzování, přípravy výletů, večírků a dalších podobných aktivit se nemohly zapojit v rámci nějaké oficiální funkce.

Jak píše archivář Jan Kafka ve studii o divadelních spolcích na Úpícku: „I když se jednalo o spolek poměrně malý – i za první republiky měl pouze kolem třiceti členů – byl nesmírně aktivní.“²⁰¹ Vždyť jen v roce otevření Národního divadla v Praze bylo sehráno v Malých Svatoňovicích, na samém okraji země, neuvěřitelných 12 premiér, k tomu ještě tři pohádky pro děti.²⁰²

Jezdilo se také na ochotnické slavnosti – pořádaly se sjezdy.²⁰³ Pan Jiří Orsák, současný funkcionář (bohužel již stagnujících) svatoňovických ochotníků, navíc hrdě zmiňuje, že se v Malých Svatoňovicích pořádaly již v roce 1922 tzv. „První herecké závody Jiráskova okrsku Ústřední matice divadelních ochotníků československých“

¹⁹⁸ BAŠTECKÁ, L. – EBELOVÁ, I. *Náchod*, c. d., s. 197.

¹⁹⁹ *Proslov k padesátému výročí od počátku divadelních aktivit v Malých Svatoňovicích, 1903*. Rkp, c. d.

²⁰⁰ *Proslov k padesátému výročí od počátku divadelních aktivit v Malých Svatoňovicích, 1903*. Rkp, c. d.

²⁰¹ KAFKA, Jan. Ochotnické divadlo ve Rtyni v Podkrkonoší. In *Ročenka státního okresního archivu v Trutnově 2003–2004*, c. d., s. 169.

²⁰² *Vzpomínky pana Jiřího Orsáka*, c. d.

²⁰³ *Oběžník o ochotnických slavnostech*, 28. 11. 1922. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

kterých se účastnilo 20 ochotnických spolků²⁰⁴ – bylo to ještě dříve, než nedaleko vznikla pověstná přehlídka a soutěž, všem známá pod názvem „Jiráskův Hronov“,²⁰⁵ která vznikla roku 1931 a nyní je dokonce považována za „nejstarší festival amatérského divadla na světě.“²⁰⁶ Pan Orsák ale informuje, že podle dokumentů, které vlastní, kořeny tradice této každoroční události nezpochybnitelně sahají právě do Svatoňovic.²⁰⁷

Ochotníci se účastnili též oslav v jiných městech, například 10. 8. 1895, za doby Ferdinandova ředitelování, se jelo s muzikou na voze do Úpice na Národní slavnosti ve prospěch Ústřední Matice školské, která od roku 1880 podporovala zakládání a provozování menšinových českojazyčných škol. Jak již bylo zmíněno, Malé Svatoňovice ležely přímo na pozdější linii Sudet, proto v této české obci, ovládané německým průmyslem a obklopené mnoha německy hovořícími městy v regionu, česká jazyková otázka byla aktuální.

Členi spolku jezdili také na „ochotnické školy“ do jiných měst v kraji²⁰⁸ a podporovali svou účastí ostatní divadelní spolky – byli vybízeni sousedními jednotami i vlastním výborem, aby ve dnech, kdy sami nehrají, navštěvovali představení v okolí.²⁰⁹

Krom samotného nacvičování her, jejich provozování a schůzování jednota již od samého počátku svého působení pořádala například i výlety, dále hudební či deklamatorní zábavy.²¹⁰ Spolek také pořádal taneční zábavy – jedna specifická byla zorganizována, když Ferdinand Kafka vdával dceru, která byla také ochotnicí.²¹¹ V dokumentech jsou zmiňována i loutková představení (spojená s hercem Josefem Kafkou), ale i tomboly, při jejichž organizaci působila i paní Kafková,²¹² ve školní kronice je se jménem příbuzného Kafků, Eduarda Vihana²¹³ zmiňováno také loutkové a bramborové divadlo. S různými

²⁰⁴ LOKVENC, T. - JIRÁSEK, V. - VAŠATA, O. *Jindřich M. Vlček a Malé Svatoňovice*, c. d. s. 10 a 27.

²⁰⁵ Vzpomínky pana Jiřího Orsáka, c. d.

²⁰⁶ ŠTRÁFELDOVÁ, M. *Jiráskův Hronov je zřejmě nejstarší festival amatérského divadla na světě*. [online] Oficiální stránky Českého rozhlasu, 10. 8. 2005. [cit. 2012-04-12] Dostupné z: <http://www.radio.cz/cz/rubrika/kultura/jiraskuv-hronov-je-zrejme-nejstarsi-festival-amaterskeho-divadla-na-svete>.

²⁰⁷ Vzpomínky pana Jiřího Orsáka, c. d.

²⁰⁸ *Zpráva jednatele za rok 1925*. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

²⁰⁹ *Pozvání na divadlo Jan z Husi v Úpici, 1904*. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

²¹⁰ *Žádost o povolení výletu, 6. 8. 1876*. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice. „Odpoledne v 2 hodiny podnikne společný výlet do blízkého v objemu c. k. okr. hejtmanský trutnovského ležícího lesa blíže M. S., při kterémž se zároveň zřídí hudební a deklamatorní zábava.“

²¹¹ *Oběžník: pořádání taneční zábavy při příležitosti svatby p. Vihana se sl. M. Kafkovou, 1894*. Rkp., c. d.

²¹² Vzhledem k době, kdy to bylo napsáno, se mohlo jednat buď o Ferdinandovu ženu Annu, nebo jeho novou snachu, manželku ochotníka Josefa Kafky.

²¹³ KRÁLÍČKOVÁ, J. – KOSTELECKÁ, D. – KÁBRTOVÁ, D. *Almanach k 80. výročí otevření Jiráskovy školy v Malých Svatoňovicích*, c. d., s. 8.

obdobími byly spojené i různé specifické aktivity – zavedly se maškarní i jiné ochotnické bály²¹⁴, i mikulášské nebo silvestrovské zábavy.²¹⁵

„Jest nám známo, že slavná Jednota mimo zábavu a poučení, které skýtá širšímu obecenstvu, i podporování účelů humanitních sobě za cíl vytknula.“²¹⁶ Spolek podporoval chudé děti, kterým např. roku 1893 odvedl 18 zlatých a 35 krejcarů na vánoční stromek;²¹⁷ spolupracoval na pořádání dětského dne, kam měly mj. dámy přispívat pečivem a ovocem („třešně, ryvíz, angrešt“) a měly odít sebe i své děti (třeba i školou nepovinné) do národních krojů.²¹⁸

Ve vzdělávání se členové divadelního spolku angažovali také, když byli například vybídnuti 24. 11. 1899 správou školy k podpoře nákupu učebních pomůcek.²¹⁹ Podporovali také dětská divadelní představení, umožňovali škole jejich provozování, ale také pořádali programy pro dětské publikum – například pohádkové hry.²²⁰

Další aktivity spojené s osvětou a kulturou byly kupříkladu „večer Komenského s přednáškou pana učitele Blümla a číslu zpěvními“,²²¹ „páně Buršíkův hudební večírek“,²²² „hudební salonní kvartet p. říd.[ícího] Blümla“,²²³ atp. Hudbu a divadlo pěkně propojovaly „operetky“, které se začaly také objevovat na repertoáru spolku mezi klasickými činohrami v pozdějších letech Kafkova života.²²⁴

---

²¹⁴ *Zpráva jednatele za rok 1907*. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

Zpráva jednatele za rok 1925. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

²¹⁵ *Program výborové schůze 25. 11. 1926*. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

Aktivity spolku v roce 1903. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

Seznam dárek z mikulášské zábavy 1906. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

Zpráva jednatele pro rok 1906. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

²¹⁶ *Výzva výboru k podpoře školy malosvatoňovické*, 24. 11. 1899. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

²¹⁷ *Roční zpráva 1893*. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

²¹⁸ *Výzva k pomoci pořádání dětského dne, 19. 7. 1891*. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

²¹⁹ *Výzva výboru k podpoře školy malosvatoňovické, 24. 11. 1899*, c. d.

²²⁰ *Žádost o propůjčení jeviště na dětské divadelní představení, 21. 2. 1907*. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

²²¹ *Zpráva jednatele pro rok 1904*. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

²²² *Usnesení z výborové schůze, 18. 10. 1904*. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

²²³ *Zpráva režiséra, rok 1926*. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

²²⁴ *Zpráva režiséra, 1926*. Rkp, c. d.

Divadelníci podporovali mnoha způsoby i spolek pro zvelebení poutního místa, pro který hráli hry, propagovali jej a věnovali mu finanční prostředky.²²⁵ Spolupracovali ale i s dalšími spolky v obci. Spojení, které bylo i tak velmi pevné tím, že se ve spolcích objevovali mnohdy titíž občané (jako je případ Ferdinanda Kafky – později i jeho synů), bylo posíleno ještě zřízením vzdělávacího sboru sdružených spolků, kam ochotníci přistoupili před rokem 1907. „Osvětový spolek Jednoty Komenského“ sdružoval delegáty obce Malé Svatoňovice, čtenářsko-zábavní besedy, ochotníků, Severočeské jednoty, sboru dobrovolných hasičů, kde zástupcem býval opakovaně Ferdinandův syn Josef Kafka, dále záložny, odbočky železničních zřízenců, ale i „zřizujícího komité Sokol“, spolku okrašlovacího,²²⁶ a horníků.²²⁷

Toto společenství lidí se společnou vášní, zároveň ale i sdružení sousedů, prožívalo společně významná životní jubilea, svatby i pohřby svých členů. Ferdinand Kafka, který se u ochotníků těšil velké vážnosti, dostal mnoho projevů jejich náklonnosti a zdvořilosti. Ať již blahopřání k diamantové svatbě²²⁸ nebo pozornost, kterou věnovali ochotníci svatbě Ferdinandovy dcery, za což jim Kafka poděkoval dopisem, který charakterizuje i jeho samotného: „Ctěný Výbore! Připravilo se mne již vícekrát překvapení, dle kterého souditi jsem mohl, že na vzdor mé podivné povahy, úctu mezi p. t. pány členy a zvláště u Vás, Ctěný Výbore, požívám. Však onen dar a blahopřání, kterým jste, Ctění Páni, moji dceru v den jejího sňatku překvapili, dojal mne tak, že nenalézám slov, kterými bych se za radost tuto poděkoval. Že slova moje jsou nelíčena, posouditi může každý, kdož rozváží, jakého velkého významu dar tento zaujímá. Neboť tím ukázáno, ne jen vůči jejího ženicha, nýbrž i rodičům a přátelům jeho, že nastávající jeho choť mezi vzdělanými a váženými lidmi povšimnutí došla. Poukazuji, Ctění Páni, pouze na toto a jistě každý z Vás uzná, že v nadepsaných řádkách jen pouhá pravda vězí a že žádný otec, který takovou věc dobře uváží, není schopen by cit svůj tak, jak sám jej cítí, vyjádřiti mohl. Pročež přijměte za vše srdečný dík od mé dcery a ženy; zvláště pak od Vás vždy milujícího a Vám vždy vděčného Ferdinanda Kafky.“²²⁹ Obdobně byli Kafkové vděční za projevenou soustrast po Kafkově

---

²²⁵ *Roční zpráva, 1893.* Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

²²⁶ *Schůze místního sboru vzdělávacího ve veřejné čítárně u p. A. Špeldy, 18. 7. 1913.* Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

²²⁷ *Pozvání ke schůzi místního vzdělávacího sboru sdružených spolků v MS, 24. 6. 1911.* Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

²²⁸ *Zpráva jednatele za rok 1925, c. d.* „Dne 15. 11. 1925 slavil náš čestný a zakládající člen pan Ferdinand Kafka svoji diamantovou svatbu, ku které mu byla zástupci spolku doručena blahopřejná adresa.“

²²⁹ *Dopis pana Ferdinanda Kafky ochotnickému spolku, 18. listopadu 1892.* Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

pohřbu: „V těžké naší rodinné chvíli, kdy opustil nás navždy náš otec, potěšila nás mile Vaše upřímná soustrast, za kterou vzdáváme Vám naše srdečné díky. Krásným květinovým darem a tak mohutnou účastí na pohřbu, projevíli jste, jak velice jste si zesnulého vážili. Vše bylo nám tak milé a mírnilo naši bolest. Děkujeme Vám znovu za vše co nejsrdečněji, rodina Kafkova.“²³⁰

Velkou událostí spolku, která se udála ještě za Kafkova života, bylo pořádání „Čapkovy oslavy“ v Malých Svatoňovicích v roce 1925. Sám proslulý rodák se zúčastnil slavnosti, při které byl sehrán jeho *Loupežník*, v němž zářila také Olga Scheimpflugová: „Dne 21. června 1925 u příležitosti pojmenování našeho spolku jménem slavného místního rodáka a vynikajícího moderního dramatika „Karel Čapek“ uspořádána Čapkova oslava s divadelním představením v přírodě, Čapkova „Loupežníka“, ve kterém účinkoval vybraný herecký soubor Jiráskova okrsku (...) a sl[ečna] O. Scheimpflugová, člen Čest.[ný] Div.[adla] Vinohradského v úloze Mimi“ za režie vrch.[ního] okrskového režiséra p.[ana] M.[axe] Lederera z Jaroměře. Divadlo se opakovalo dne 6. 7. 1825. Oslavě této byl sám Dr. Karel Čapek přítomen.“²³¹ Ve vedlejších rolích si zahráli i členové Kafkovy rodiny. Jestli se alespoň do mohutného komparsu přidal Ferdinand, v té době již čtyřiaosmdesátiletý, ale stále člen spolku (a to nejčestnější) nemáme doloženo. Pamětníci, ale i důkazy v (neucelených) kronikách nám prozrazují, že účinkovali minimálně Ludvík Kafka, Josef, ale již i jedenáctiletý vnuk Miroslav.²³² Jedině tato událost přiměla dospělého renomovaného dramatika Karla Čapka navštívit své rodné město (byť čítankově spojené s jeho jménem), které opustil jako kojeneček a do kterého se vracíval pouze v útlém dětství jakožto poutník.²³³

Pravdou je, že z dnešního hlediska se hrály spíše hry přístupné co nejširšímu okruhu sousedů. Venkovské publikum nebylo příliš náročné a tehdy každá kultura a rozptýlení byly vítané.

---

²³⁰ Poděkování *spolku divadelních ochotníků „Karel Čapek“ za projevenou soustrast, rodinná Kafkova, 15. 4. 1926*. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

²³¹ *Zpráva jednatele za rok 1925*, c. d.

²³² Josef Kafka byl podle zápisů jedním „pánů“, Miroslav mezi deseti „chlapci“. Krom nich se tam objevilo ještě 8 hasičů ve stejnokrojích, 4 veteráni, 8 sousedů, 10 vojáků v bývalém rakouském stejnokroji, 10 děvčat, atp.

Oběžník: *Zkoušky na divadelní představení Loupežník*, 18. 6. 1925. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

Vzpomínky paní Marie Kábrtové, c. d.

²³³ MACHÁNE, Jiří. *Karla Čapka "omývala" malosvatoňovická studánka*. [online]. Oficiální stránky Katolického týdeníku, 2008, č. 50 [cit. 2012-04-01]. Dostupné z: <http://www.katydz.cz/index.php?cmd=page&type=11&article=6422&webSSID=f0a1a5bf67ad872630a136cc0ec4caef>.

Pro představu předkládám příklady profesí, které zastávali členové spolku v roce 1926, tedy o generaci později, kdy se založila členská evidence – jakási matrika členů. Ženy (většinou mladé dívky nebo manželky členů), většinou kolonku proškrtávaly (nebo uvedly např. choť úředníka, dcera obchodníka), ostatní zastávali profese: tovární zřízenec, řemeslník, švadlena, obchodník, soukromník, dílovedoucí, obchodník, kupec, sladmistr, aviserka, účetník dolů, úředník dráhy, poštovní úřednice, úředník dolů, úředník dolů, holič a vlásenkář, učitel, ale od roku 1903 i ředitel dolů, tím byl již zmiňovaný J. M. Vlček.

Mnohostranný činovník

Dokladů o tom, že se Kafka angažoval v různých funkcích, máme vícero – byl „dlouholetým pokladníkem, jednatelem, režisérem a ředitelem spolku.“²³⁴ Jan Kafka ve své stati o ochotnických divadlech na Úpicku, konkrétně ve Rtyni v Podkrkonoší, naráží i na jeho osobnost a zmiňuje: „Tento úředník místních dolů vstoupil do spolku kolem roku 1860 a postupně v něm zastával snad všechny funkce: od pokladníka přes jednatele a režiséra až po ředitele.“²³⁵ Vždyť jen mezi lety 1895 a 1902 byl Ferdinand Kafka jednou zvolen ředitelem (a kandidátem i v tehdejších volbách), dokonce šestkrát režisérem a také šestkrát jednatelem.²³⁶ Z dochovaných divadelnických dokumentů, konkrétně z neúplného souboru volebních zápisových archů, můžeme vyčíst, že režisérské místo vyhrál například v roce 1887,²³⁷ 1889²³⁸ nebo 1895²³⁹, jednatelské kupříkladu na valných hromadách v letech 1877, 1878,²⁴⁰ 1879,²⁴¹ nebo dvakrát v roce 1885.²⁴² Navrhován do funkcí byl ještě častěji – na ředitele například roku 1891²⁴³ 1893²⁴⁴ a 1894²⁴⁵, byl dokonce

²³⁴ VLČEK, Jindřich M. Za nejstarším ochotníkem Jiráskova kraje. In: *Naše menšiny*, c. d., s. 119.

²³⁵ KAFKA, Jan. Ochotnické divadlo ve Rtyni v Podkrkonoší. In *Ročenka státního okresního archivu v Trutnově 2003–2004*, c. d., s. 170.

²³⁶ *Soupis činovníků, 1895–1902*. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení pana Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

²³⁷ *Vyzvání schůze výboru o přeložení věnečku spolkového*, 18. 2. 1887. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení pana Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

²³⁸ *Protokol volby nového výboru*, 8. 1. 1889. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení pana Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

²³⁹ *Protokol volby nového výboru 12. 1. 1895*. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení pana Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

²⁴⁰ *Protokol volby nového výboru*, 1878. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení pana Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

²⁴¹ *Protokol volby nového výboru*, 27. 3. 1879. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení pana Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

²⁴² *Protokol volby nového výboru*, 14. 4. 1885. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení pana Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

Protokol volba nového výboru, 1. 7. 1885. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení pana Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

²⁴³ *Protokol volby nového výboru*, 5. 3. 1891. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení pana Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

jedním ze dvou kandidátů na režiséra hned na první schůzi nového spolku roku 1875²⁴⁶, dále pak v letech 1883²⁴⁷, 1891 nebo 1894,²⁴⁸ jednatelem se mohl stát po volbách v letech 1881²⁴⁹ 1883²⁵⁰, 1893²⁵¹, 1894²⁵², pokladníkem se jen o hlas nestal v roce 1883²⁵³, neminuly ho ani nominace na domácího správce. Roku 1884 nebo 1888 byl také pisatelem, zapisovatelem.²⁵⁴ V době ředitelování byla korespondence z c. k. okresního hejtmanství adresována přímo jemu.

Na prknech, která znamenají svět

Ferdinand Kafka nebyl jen činovníkem spolku. Realizoval také své nadání a extrovertní povahu v úlohách hereckých. J. M. Vlček ho měl ve svém článku za „zaníceného herce“ a „výborného herce“.²⁵⁵ Bohužel obsazení her a plakáty, které se nám dochovaly, mapují spíše poslední roky života, kdy čestný člen spolku již nezastával hlavní úlohy. Víme ale například, že hned po založení spolku v roce 1875²⁵⁶ exceloval v roli Nehovara v Žluté zimnici (podrobnosti o hře a autorovi nenalezeny). Ve hře mu sekundoval jeho bratr Augustin v roli Poleského, příbuzný Eduard Vihan jako Kocourek, soused E. Peitner jako Skalitzky, členové rodiny Adamcovy²⁵⁷ a další.²⁵⁸

²⁴⁴ *Protokol volby nového výboru, 20. 1. 1893.* Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení pana Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

²⁴⁵ *Protokol volby nového výboru, 9. 3. 1894.* Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení pana Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

²⁴⁶ *Protokol volby nového výboru, 18. 11. 1875.* Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení pana Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

²⁴⁷ *Protokol volby nového výboru, 14. 4. 1885.* Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení pana Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

Protokol volba nového výboru, 1. 7. 1885. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení pana Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

²⁴⁸ *Protokol volby nového výboru, 9. 3. 1894.* Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení pana Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

²⁴⁹ *Protokol volby nového výboru, 10. 3. 1881.* Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení pana Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

²⁵⁰ *Protokol volby nového výboru, 14. 1885.* Rkp., c. d.

Protokol volby nového výboru, 1. 7. 1885. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení pana Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

²⁵¹ *Protokol volby nového výboru, 20. 1. 1893.* Rkp., c. d.

²⁵² *Protokol volby nového výboru, 9. 3. 1894.* Rkp., c. d.

²⁵³ *Protokol volby nového výboru, 14. 4. 1885.* Rkp., c. d.

Protokol volby nového výboru, 1. 7. 1885. Rkp., c. d.

²⁵⁴ *Protokol volby nového výboru, 14. 12. 1888.* Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení pana Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

²⁵⁵ VLČEK, Jindřich M. Za nejstarším ochotníkem Jiráskova kraje. In: *Naše menšiny*, c. d., s. 121.

²⁵⁶ Zkoušet se začalo dva měsíce po zahajovací schůzi, 7. května 1875.

²⁵⁷ Psáni ještě jako Adamecz.

²⁵⁸ *Rozdělování rolí na první zkoušce 7. 5. 1875.* Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení pana Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

Vůbec prvním kusem po založení spolku byla v únoru 1875 veselohra *Pivovar* v *Sojkově* Jana Nepomuka Štěpánka, kde měl F. Kafka také svou významnou úlohu. Alegoricky předvedl to, co v podstatě učinil i v reálu. Před veselohrou se odehrála předehra, nazvaná *Vzkříšení divadla* od učitele Josefa Svobody – po vytažení opony byla vidět rakev, suť divadla a spící divadelníci. „Genius divadla (p. Ferdinand Kafka) vystupuje a zděšen nad tou spoustou volá mi k nové činnosti; tito, jeho hlasem probuzeni, vstávají a jedna z nich (Karolína Adamcová) přiměřenou odpovědí vyjadřuje ochotu divadelní umění vésti k životu. Opona padá. Nezbyvá než k tomuto proslovu připůjčiti žádost, aby všichni páni a dámy členové divadla našeho, tohoto slibu vždy pamětlivi jsouce ku rozkvětu a zdaru ušlechťujícího umění divadelního, seč síly jejich jsou se přičiňovali.“²⁵⁹

Nejstarší člen a vážený zakladatel spolku

„Musíme ocenit práci a zásluhy tehdej.[ších] pracovníků, z nichž zesnulý p. Kafka byl jedním z nejvýznačnějších. Pětašedesát let členem, dlouholetým pokladníkem, jednatelem, režisérem a ředitelem spolku, výborným hercem – byl po celý lidský věk duší ochotnického divadla svatoňovického.“²⁶⁰ O tom, že si divadelníci Ferdinanda Kafky opravdu vážili, svědčí i to, že se jeho jméno objevuje už odedávna na předních místech i na běžných soupisech ochotníků – i v dobách dávno před tím, než byl oficiálně jmenován čestným členem.²⁶¹ V době, kdy jím již byl, mu jedna z nejvyšších příček, ba ta nejvyšší, patřila právem. Nicméně přeskakoval, ačkoliv bylo zvykem třídit jména podle abecedy, i kolegy, taktéž čestné členy. Mohlo k tomu napomáhat i jeho postavení v obci, o kterou se hodně zasloužil a jejímž byl nějaký čas radním.

Jeho skon byl ztrátou pro divadlo. „Veliká byla jeho láska k divadlu. Jeho odchodem naše ochotnictvo osiřelo. V p. Ferdinandu Kafkovi odchází senior, stařešina ochotnictva Jiráskova kraje, náš ochotnický spolek ztrácí v něm pak svého nejstaršího čestného člena, budovatele, horlivého činovníka a zaníceného herce – ochotníka.“²⁶² Poslední rozloučení mu nakonec přišli dát téměř všichni členové a jednatelská zpráva pro rok 1926 se točí snad

²⁵⁹ *Pamětní zápisky ochotnického divadla v Malých Svatoňovicích, 1885, c. d.*

²⁶⁰ VLČEK, Jindřich M. Za nejstarším ochotníkem Jiráskova kraje. In: *Naše menšiny*, c. d., s. 121.

²⁶¹ Např. *Pozvání k valné hromadě – 5. 10. 1902* Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení pana Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

Pozvání k valné hromadě, 11. 10. 1910. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení pana Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

²⁶² VLČEK, Jindřich M. Za nejstarším ochotníkem Jiráskova kraje. In: *Naše menšiny*, c. d., s. 119.

ze tří čtvrtin kolem jeho jména – byl považován za „zasloužilého a dlouholetého člena“.²⁶³ O jeho váženosti svědčí i to, že jeho nekrolog s výčtem mnohých jeho zásluh byl dokonce výjimečně uveřejněn tiskem.²⁶⁴ Z materiálů posílaných výborem spolku na regionální nebo národní výstavy patřilo velké procento jeho osobě a dílu (viz později).

Své výsadní postavení získal zřejmě hned z několika důvodů: byl po léta funkcionářem spolku, patřil mezi zakladatele a byl považován za nejstaršího člena, formálně byl také prohlášen za čestného člena, byl také unikátním tím, že byl umělcem a spisovatelem spolku a sbor se tedy mohl pyšnit vlastní tvorbou.

Nejstarší člen

Je zajímavé, že již od roku 1875 je Ferdinand Kafka jmenován jako nejstarší člen - „Protokol sepsán při 1. výborové schůzi div.[adelních] ochotníku malosvatoňovických za přítomnosti celého výboru a nejstaršího člena pana Ferd.[inanda] Kafky dne 2. 3. 1875“²⁶⁵ – je tak činěno ještě o jednapadesát let později, když zemřel „čestný člen a nejstarší člen našeho spolku“,²⁶⁶ ba dokonce (na jiných místech zmiňovaný) „čestný člen našeho spolku a nejstarší člen Jir.[áskova] Okr.[sku] Př. Ferd.[inand] Kafka.“²⁶⁷ Zhodnocení jeho života bylo dokonce vydáno tiskem pod výmluvným názvem *Za nejstarším ochotníkem Jiráskova kraje*.²⁶⁸

Jeden z čestných členů

V roce 1912 se při příležitosti šedesátiletého výročí trvání Jednoty divadelních ochotníků v Malých Svatoňovicích, které bylo pokládáno za významnou událost pro celou obec, pořádal ve spolkové místnosti 19. května 1912 přátelský ochotnický večírek, na němž byly odevzdány diplomy čestným členům. Vybraní vážení členové se měli dostavit v doprovodu celých rodin a množství přátel, na programu byla přednáška, hudební a pěvecké přednesy, jedna aktovka a vyhrávání červenokostelecké hudby. Za čestné členy byli krom Ferdinanda Kafky prohlášeni také Josef Buršík, Josef Nývlt a Antonín Théra a

---

²⁶³ *Jednatelská zpráva spolku ochotníků v Malých Svatoňovicích pro rok 1926*. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

²⁶⁴ VLČEK, Jindřich M. *Za nejstarším ochotníkem Jiráskova kraje*. In: *Naše menšiny*, c. d., s. 121.

²⁶⁵ *Zápisy z první valné hromady 3. 3. 1875*. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

²⁶⁶ *Oběžník divadelních ochotníků oznamující smrt F. Kafky, 9. 4. 1926*. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení pana Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

²⁶⁷ *Jednatelská zpráva spolku ochotníků v Malých Svatoňovicích pro rok 1926*. Rkp., c. d.

²⁶⁸ VLČEK, Jindřich M. *Za nejstarším ochotníkem Jiráskova kraje*. In: *Naše menšiny*, c. d., s. d. 120.

pan řídící Josef Svoboda²⁶⁹ a vyznamenání bylo myšleno jako „povinný akt vděčnosti a uznání mladých zakladatelům naší jednoty.“²⁷⁰

Zakladatel spolku

„Bylo to začátkem roku 1875, kdy malý hlouček vlastenců a přátel pokroku a umění dramatického sestoupil se, aby vzkřísil v spánek pohroužené musy divadla zdejšího a znovu vybudoval chrám Thalii.“²⁷¹ Mezi tento „hlouček vlastenců“ patřil čtyřiatřicetiletý Ferdinand Kafka, který společně s bratrem Augustinem - pekařem a krupařem, obchodníkem Antonínem Tauchmannem a hostinským Josefem Nývlttem a učitelem Josefem Svobodou²⁷² rozpohybovali divadelní umění v obci a oficiálně založili spolek. Tehdy byly sepsány stanovy,²⁷³ přihlášení noví členové a ustanoven první výbor,²⁷⁴ jehož 1. schůze byla 2. Března 1875. Na 3. 3. byla svolána první valná hromada,²⁷⁵ týž den podepsána „příznávací listina“ jako souhlas se stanovami, kterou podepsali hned tři sourozenci Kafkové (Josefa, Augustin a Ferdinand).²⁷⁶

Vůbec první divadelní snahy se ale datují do období o dvě desetiletí dříve. Malé Svatoňovice byly ze všech obcí Úpicka druhou, která provozovala ochotnické divadlo; své spolky měly již za dob před vypuknutím první světové války téměř všechny města i vesnice Úpicka. Malé Svatoňovice „byly počtem svých obyvatel spíše středně velkou vesnicí a v době vzniku ochotnického spolku nebyly dokonce ani samostatnou obcí. Avšak díky poutnímu kostelu, lázním a zde sídlící správě dolů měl způsob života jejich obyvatel v mnoha ohledech blíže spíše městskému životu – však si za to od okolních vesničanů vysloužili posměšnou přezdívku ‚studáneční pulpáni‘. A právě téměř městský charakter

---

²⁶⁹ Nekrolog: „Odchází poslední z oněch pěti, kterým bylo v roce 1912 při 60 jubileu spolku uděleno čestné členství – po p. řídícím Svobodovi, p. Thérovi, p. Nývltovi a p. Buršíkovi, odchází on jako poslední z naší čestné ochotnické pětky.“

²⁷⁰ *Dopis výboru panu Josefovi Svobodovi, 1912.* Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

²⁷¹ *Proslov ke konci působení zakládajícího člena Josefa Buršíka.* Rkp., c. d.

²⁷² „V roce 1874 zasadili se někteří obětavci znovu zřízení ochotnického divadla zdejšího.“ Proslov Josefa Svobody, 1885. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

²⁷³ *První stanovy spolku divadelních ochotníků, 1875.* Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

²⁷⁴ Do prvního výboru byl zvolen i Ferdinandův bratr Augustin. *Zápis z první výborové schůze, 2. 3. 1875.* Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

²⁷⁵ *Pozvání k první valné hromadě, 3. 3. 1875.* Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

²⁷⁶ *Příznávací listina, dokument historicky první valné hromady, 3. 3. 1875.* Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

„My níže podepsaní příznáváme se tímto k spolku divadelních ochotníků co jeho řádní členové a chceme tak jak v spolkových stanovách usneseno jest se zachovati.“

Malých Svatoňovic zcela jistě vytvořil vhodné podmínky pro vznik ochotnického souboru, k čemuž došlo roku 1852, tedy v době k podobné iniciativě nejméně vhodné.²⁷⁷ Pamětní zápisky ochotnického divadla v Malých Svatoňovicích z roku 1885 uvádějí: „Ochotnické divadlo v Malých Svatoňovicích založeno bylo r. 1852 přičiněním pánů p.[ana] uč.[itele] Ant. Hrodka ze Záles, Jos. Baudyš - perníkáře v M Svat., p. Em. Adamce, Jos.[efa] Dytrycha - kostelníka, Jos.[efa] Haška, Ed.[uarda] Dytrycha, Fr.[antiška] Falgeho za spoluúčinkování následujících pánů a dam: Adelheid Umlaufová, Karol.[ína] Adamcová, Alf.[ons] Ansorge, Aug.[usta] Nyklíčková, Ad.[olf] Nyklíček, Josefa Prouzová, Anna Baudyšová, Ferd.[inand] Kafka, Václ.[av] Pavel, J. (nečitelné, M. Š.) Nyklíčková, Vilem.[ína] Adamcová, Kar.[el] Irmann, Jos.[ef] Vihan, Jos.[ef] Nývlt.²⁷⁸ Tito ochotníci hráli v Panském hostinci č. 1, zprvu však bez povolení úřadů (možná proto, že se psala se léta tzv. bachovského absolutismu a české národní divadlo nemělo podporu). Když dočasně ukončili své aktivity, zapůjčili jeviště ochotníkům ze Rtyně v Podkrkonoší.²⁷⁹

Ačkoliv se Ferdinand neúčastnil prvních představení, bylo mu tehdy teprve jedenáct let, je považován za „zakladatele“, protože rozpohyboval nový spolek, a za nejstaršího divadelníka, poněvadž byl zapojen již do prvních divadelních počínů na přelomu 50. a 60. let.

„Rod Kafků je rod ochotníků“

Jak již bylo řečeno, činnými ochotníky byli Ferdinandovi příbuzní. „Láska p. Kafky k divadlu přešla i na jeho rodinu a příbuzné, takže u našeho ochotnického divadla po všechna léta působil celý Kafkův rod, ať už to byli Kafkové, Vihanové nebo Baudyšové.“²⁸⁰ Baudyšové a Vihanové byly rodiny Ferdinandových švagrů, shoda jmen zapříčinila, že další Vihanové byli rodinou Ferdinandova zetě. Příbuzní byli aktivní členové a herci, podporovali divadlo materiálně (darovali vybavení, například poštovní Augustin Baudyš daroval pušku), zastávali (v případě mužů) četné funkce. „To byla vůbec celá komediantská rodina, voni jim říkali, že to jsou komedianti - celej Kafkův rod,²⁸¹ vyjadřuje to jinými slovy Marie Kábrtová.

Z nejbližších příbuzných nemůže být opomenut bratr Augustin, který vystřídal mnoho funkcí – byl například domácí správce, měl tedy na starosti dekorace a šatny, byl

²⁷⁷ KAFKA, Jan. Ochotnické divadlo ve Rtyni v Podkrkonoší. In *Ročenka státního okresního archivu v Trutnově 2003–2004*, c. d., s. 169.

²⁷⁸ *Pamětní zápisky ochotnického divadla v Malých Svatoňovicích, 1885*, c. d.

²⁷⁹ *Pamětní zápisky ochotnického divadla v Malých Svatoňovicích, 1885*, c. d.

²⁸⁰ VLČEK, Jindřich M. Za nejstarším ochotníkem Jiráskova kraje. In: *Naše menšiny*, c. d., s. 121.

²⁸¹ *Vzpomínky Marie Kábrtové*, c. d.

také jednatelem (do roku 1877), režisérem, například roku 1877 i 1878,²⁸² dokonce ředitelem (přínejmenším roku 1878). Věnoval divadlu na počátku do souboru kostýmů vojenský kabát a cylindr,²⁸³ připomínkoval na schůzích („Pan jednatel Augustin Kafka: by vždy při pokladně ku vybrání peněz stali dva a připomenul členy na článek, kterým se jim ukládá nevracet bez podstatné příčiny ulohy.“).²⁸⁴ Dostal také svěřenou *Divadelní knihu pamětní* „by všechny světlé události týkající se celého světa divadelního, zvláště ale ochotnického spolku našeho, pokud jemu možno a známo bude, svědomitě zapisoval a při valné hromadě p. p. údům přednes.“²⁸⁵ Jeho činné zapojení ale skončilo na konci roku 1886, kdy oznámil, že se stěhuje: „S pohnutím přijmula zpráva o vystoupení zvlášť horlivého člena spolku p. A. Kafky, jehožto činnost ode všech uznání zaslouženého došla.“²⁸⁶ Obdobně se činovníky stali i Ferdinandovi synové Josef a Ludvík (první vstoupil roku 1902, druhý 1921), doména obou byl post domácího správce.²⁸⁷ Marie Kábrtová vypráví o svém otci Josefovi: „To byl herec! To byl herec! Bez něj opona nespádla!“²⁸⁸ Překvapivě dodává, že měl totiž na starosti tahání opony. Josefa Kafku spolek podporoval i přes jeho „vrtochy“, protože byl „ochotníkem v pravém slova smyslu“.²⁸⁹

Z Ferdinandových dalších dětí spolek navštěvovala, jak bylo zmíněno, dcera Marie a Božena (v 80. a 90. letech), jejich jména vidíme i po oddavcích jako Boženu Jindrovou a Marii Vihanovou (v roce 1894),²⁹⁰ roku 1898 ale čteme, že „během ne dvou let ubylo šest osvědčených dobrých sil a jsou to: (...) pí. Marie Vihanova“, to oslabilo divadlo, nehrálo

²⁸² *Pozvání na valnou hromadu*, 20. 3. 1877. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

Volba nového výboru jednoty, 27. 9. 1878. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

²⁸³ *Seznam dekorací a šatny*, 19. 3. 1876. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

²⁸⁴ *Pozvání na valnou hromadu*, 20. 3. 1877, c. d.

²⁸⁵ *Usnesení výborové porady dne 4. dubna 1883*. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

²⁸⁶ *Zpráva výroční*, 14. 12. 1886. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

²⁸⁷ Např. *Zápis z roku 1903 o odstoupení Josefa Kafky z funkce domácího správce*, 20. 9. 1903. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice. „Pan domácí správce Jos. Kafka, který též prozatímně i službu div. sluhy zastával, oznámil mi dnešního dne večer (21. 5. 1905), že se obou těchto funkcí vzdává za příčinou svých osobních poměrů, a také mi tři klíčky divadelní šatny odevzdal. Pokud se funkce div. sluhy týká, jest věc podřízená, jinak však se to má se složením funkce dom. správce.“

Přesto byl volen znovu, funkci však po nějakou dobu nepřijal. - *Výsledky volby výboru*, 15. 10. 1905. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

²⁸⁸ Vzpomínky paní Marie Kábrtové, c. d.

²⁸⁹ *Zápis z roku 1903 o podpoře Josefa Kafky*. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

²⁹⁰ *Pozvání k mimořádné valné schůzi* 12. 3. 1894. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

se, nebyly výlety ani slavnosti.²⁹¹ Ochotnicí byla i „Anda“ Kafková, další z dcer. Jejich matka se jako divadelnice zřejmě nezapojovala, ale musela vypomáhat spolku, například s tombolou.²⁹²

FERDINAND KAFKA JAKO DRAMATIK

„Láska k divadlu vtiskla mu i péro do ruky, kterým napsal řadu divadelních her,“ shrnuje starosta Vlček úlohu Ferdinanda Kafky jako dramatika.²⁹³ Ve své řeči zmiňuje jako příklady též dramata, o kterých později píše i Jan Kafka z Okresního archivu Trutnov: pro své ochotníky napsal „několik divadelních her: *Osudný večer před parádou* (1883), *Troji sňatek ze strachu* (1885), *Učitelův syn* (1891), *Žháři* (1894) a další.“²⁹⁴

V zápiscích rodiny Kafků stojí, že z Ferdinandova pera vzešlo celkem čtrnáct her. Nyní, o více než sto let později, známe jména šesti z nich, u pěti víme, kdy přesně je malosvatoňovická ochotnická jednota představila světu, dvě se dochovaly v rukopisech dodnes, konkrétně jedna v soukromých sbírkách Kafků a o jedné se tušilo, že je v divadelní knihovně v Malých Svatoňovicích. Při pátrání v ne zcela setříděném archivu byla ale náhodně nalezena jiná. Předchozí generace ale měla v rukou ještě tři další hry. Ty, o nichž máme dnes záznamy, dokládají Kafkovu činnost dramatika v 80. a 90. letech 19. století.

Nezvrátelné důkazy, že byly hry nejen sepsány, ale také secvičeny a hrány ochotnickým divadlem malosvatoňovickým, se dají zrekonstruovat z různých míst v dokumentech, které jsou majetkem spolku. V různých dobových soupisech secvičených a odehraných děl (ať již ve speciálních sešitech, tak v listech, které jsou svázány do jakýchsi „kronik“), případně v ročních jednatelských zprávách nebo žádostích o povolení hry najdeme

---

²⁹¹ *Roční zpráva jednatelova*, 25. 11. 1899. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

²⁹² Pokud se tedy nejednalo o druhou možnou „paní Kafkovou“ – novomanželku Ferdinandova syna Josefa. Ta se ale tou dobou starala o novorozeně, tak je to méně pravděpodobné.

Pro přehled: do divadelní jednoty byli zapojeni tito Kafkové - Ferdinand, jeho bratr Augustin, sestra Josefa, syn Josef, dcery Anna, Božena a Marie, syn Ludvík, vnuk Miroslav a vnučky Míla a Věra, s aktivitami pomáhala pak dcera Karolína nebo manželka Anna.

Rozvržení funkcí pro výlet 19. 7. 1914. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

²⁹³ VLČEK, Jindřich M. Za nejstarším ochotníkem Jiráskova kraje. In: *Naše menšiny*, c. d., s. 121.

²⁹⁴ KAFKA, Jan. Ochotnické divadlo ve Rtyni v Podkrkonoší. In *Ročenka státního okresního archivu v Trutnově 2003–2004*, c. d., s. 170.

i data premiér (viz níže).²⁹⁵ Ty se odehrály ještě za Kafkova života – a zřejmě tedy pod jeho vedením. Nevelká jednota se ta mohla pyšnit svým vlastním plodným dramatikem.

Jindřichem M. Vlčkem jsou díla Ferdinanda Kafky stručně charakterizována jako „hry lidové“, které se hrávaly „na zdejší divadle i v okolí.“²⁹⁶ Ochotnický spolek jezdil s nacvičeným repertoárem například do Velkých Svatoňovic, Studnic, udržoval velké vztahy s Úpící, a tak podobně. Zda Kafkova dramata převzaly i spolky v okolí, by bylo k dalšímu bádání.

Činohry se ale „podívaly“ i mimo region – a to hned několikrát. Prameny nám na mnoha místech zmiňují, že hry byly vystaveny dokonce na Národopisné výstavě v Praze.²⁹⁷ Národopisná výstava československá se konala roku 1895 a předváděla život a českého, potažmo slovanského lidu. Předcházely jí čtyři roky příprav, které úspěšně zmobilizovaly českou společnost a její vztah ke kulturnímu dědictví předků.²⁹⁸ Mezi sjezdy, které konaly ku příležitosti výstavy, byl i sjezd ochotnických spolků.²⁹⁹ Samotná pražská výstava měla různá oddělení, od zeměpisného a vesnického přes krajové či kulturně historické po průmyslové.³⁰⁰ Krom oblastí antropologie, lingvistiky, architektury, odívání, řemesel, tradic, literatury, výtvarného umění, hudby a dalších bylo zastoupeno i divadlo. „V divadelním oddělení Národopisné výstavy nemohlo býti ovšem pominuto českého ochotnictva, již kvůli jeho důležitosti v dobách našeho probuzení.“³⁰¹ Konkrétně oddělení „ochotnictvo“ (hned vedle oddělení Národního divadla a „hereckých společností putujících“) zastupovalo 148 jednot z celkových asi pěti set. Vůbec nejstarší zastoupení ochotníci se hráli první představení již v roce 1770 ve Skuči, mnoho jednot pak vznikalo po celé 19. století.³⁰² Expozice zahrnovala mimo jiné pokojíky předních dramatiků, jako byl Josef Kajetán Tyl nebo Václav Kliment Klicpera; mnoho bylo věnováno Národnímu divadlu, které toho roku stálo teprve dvanáct let. „V blízké vitrině uprostřed malého prostranství na straně k tomuto interieru bylo vystaveno něco důležitých listin a rukopisů,

²⁹⁵ *Soupis provozovaných her, [1894 – 1902]*. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

Soupis her z let 1894 – 1902, oddíl 1901-1910. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

²⁹⁶ VLČEK, Jindřich M. Za nejstarším ochotníkem Jiráskova kraje. In: *Naše menšiny*, c. d., s. 121.

²⁹⁷ VLČEK, Jindřich M. Za nejstarším ochotníkem Jiráskova kraje. In: *Naše menšiny*, c. d., s. 119.

²⁹⁸ Brouček, Stanislav a kol. *Mýtus českého národa aneb Národopisná výstava československá 1895*. Praha: Littera Bohemica, 1996, s. 25.

²⁹⁹ Brouček S. a kol. *Mýtus českého národa aneb Národopisná výstava československá 1895*, c. d., s. 156.

³⁰⁰ KAFKA, Josef a kol. *Hlavní katalog a průvodce Národopisné výstavy československé v Praze 1895*. 1. vyd. Praha: Výkonný výbor, 1985, s. 258.

³⁰¹ LADECKÝ, J. Divadla ochotnická. In KLUSÁČEK, K. a kol. *Národopisná výstava československá 1895*. Praha: Výkonný výbor NVČ a Národopisná společnost československá, 1895, s. 438

³⁰² KAFKA, Josef a kol. *Hlavní katalog a průvodce Národopisné výstavy československé v Praze 1895*, c. d., s. 258.

jež náležely různým ochotnickým jednotám.³⁰³ To mohla být podle všeho část, kde byly zřejmě vystaveny manuskripty děl Ferdinanda Kafky.

Dalším „výletem“ za hranice Svatoňovicka a Úpicka bylo vystavení rukopisů her v Jaroměři na Hospodářko-průmyslové výstavě severovýchodních Čech na jaře a v létě roku 1926. Je to patrné z dochované korespondence mezi spolkem a kulturním odborem – konkrétně Maxem Ledererem, vrchním inspektorem a přednostou stanice v Josefově. Krom starých divadelních plakátů z let 1875–1888 a dalších cenností svatoňovických ochotníků - fotografií zakladatelů spolku i a diplomů a fotografií čestných členů (mezi obě množiny osob Kafka spadal) byly na výstavu vyslány také: „fotografie nejstarších ochotníků – p. Ferdinand Kafka, který byl 65 let členem spolku. Sám sepsal řadu divadelních kusů, které se zde a v okolí hrály.“³⁰⁴ Pro expozici byly vybrány též „divadelní hry p. Ferdinanda Kafky v rukopise (byly vystaveny na Národopisné výstavě v Praze) s příslušnými plakáty.“³⁰⁵

Hry byly nakonec vybrány dvě, a to *Osudný večer před parádou* a *Učitelův syn*, jejichž manuskripty byly zaslány.³⁰⁶ Můžeme z toho tedy také usuzovat, že se (alespoň ze subjektivního pohledu) mohlo jednat o hry nejzdařilejší, nejcennější. Nebo pouze odpovídaly žánrově nebo tematicky do koncepce výstavy. Byly zařazeny společně s dalšími exponáty do „expozice ochotnických věcí.“³⁰⁷

Na začátku osmdesátých let vzniká hra *Osudný večer před parádou*. Je to fraška o dvou jednáních, v obsazení jsou 4 mužské role a 2 ženské; v knihovně spolku ochotníků se podle katalogu nacházela pod číslem 492.³⁰⁸ Premiéru mělo toto drama 11. 11. 1883, v archiváliích ochotnické jednoty je také zdokumentováno, že hra byla předvedena i ve

³⁰³ KLUSÁČEK, K. a kol. *Národopisná výstava československá v Praze 1895*, c. d., s. 439.

³⁰⁴ *Dopis výboru malosvatoňovické jednoty pro pana Maxe Lederera*, 21. 4. 1926. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

³⁰⁵ *Dopis výboru malosvatoňovické jednoty pro pana Maxe Lederera*, 21. 4. 1926. Rkp., c. d.

³⁰⁶ *Potvrzení o přijetí zásluky jednoty ochotníků MS ze strany Kulturního odboru Hospodářko-průmyslové výstavy severovýchodních Čech v Jaroměři*, 25. 6. 1926. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

³⁰⁷ *Dopis výboru malosvatoňovické ochotnické jednoty pro pana Maxe Lederera*, 1. 7. 1926. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

„Dodatkem k zaslané expozici ochotnických věcí dovoluujeme si zaslat dnes nás došlé 3 fotografie starých členů a spoluzakladatelů spolku a to p. Ferd. Kafky, p. Jos. Haška a p. Josefa Buršíka. Dále přikládáme ještě 2 rukopisy pana Ferd. Kafky a prosíme, aby věci tyto byly ještě pojety do výstavy. Očekávající příslušného potvrzení příjmu, znamenáme
S ochotnickým pozdravem:

Přílohy: 1 obálka s 3 foto
2 rukopisy p. Kafky
Osudný večer před parádou
Učitelův syn“

³⁰⁸ *Katalog knihovny spolku, [1910]*. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice, s. 20-21.

Velkých Svatoňovicích 26. prosince 1883.³⁰⁹ Hra byla sehraána u příležitosti malosvatoňovické posvícenské neděle, představení trvalo, jak to alespoň ochotníci před provozováním odhadovali, hodinu a půl. Postavami díla jsou, podle dochovaných plakátů hry, mistr pekařský a trubač u ostrostřelců Rohlík, jeho žena Marie, městský hajný a bubeník u ostrostřelců Doubek, vdova Sekáčková, ponocný Vondra a učedník u Rohlíka Frantík.³¹⁰ Zmiňovaný plakát neobsahuje obsazení, nevíme, kdo z ochotníků konkrétně ve hře vystupoval. Na plakátu najdeme ale tři zajímavé výmluvné poznámky: „Ceny míst jako obyčejně. Děti školou povinné přístup nemají. Žádáme uctivě, aby se při div.[adelním] představení nekouřilo.“³¹¹ Rukopis dramatu by podle starých soupisů měl být v knihovně divadelních ochotníků, tak stále existuje naděje, že při její revizi bude drama znovu objeveno.

O dva roky později, na samém sklonku roku 1885, konkrétně 20. prosince, byla předvedena hra *Trojí snatek ze strachu*, žánrově v soupisech neurčena. Výnos ze hry byl 29 zlatých a 30 krejcarů a autor je věnoval římskokatolické farnosti k pořízení nového hlavního oltáře v poutním kostele, jenž podle historie farnosti pochází opravdu z roku 1886.³¹²

Drama *Učitelův syn*, napsané do roku 1890, se dočkalo své premiéry na Nový rok léta Páně 1891. Jedná se o obraz venkovského lidu ve čtyřech jednáních, žánr je v soupisech vymezen jednoznačně jako „obraz“. U této hry máme také dokument z 22. 12. 1890, žádající c. k. okresní hejtmanský v Trutnově o povolení k provedení hry s příslibem, že čistý výnos bude věnován k účelům dobročinným.³¹³ Ve finančních vydáních za rok 1891 se dočteme, kolik hra stála: odkoupena byla od Ferdinanda Kafky za deset zlatých.³¹⁴ Drama se na repertoáru souboru objevilo také v roce 1892, jak dokládá *Přehled divadelních představení 1875 -1893*.³¹⁵ V roční zprávě jednatele roku 1892 se dočteme: „Spolek daroval z výtěžku hry *Učitelův syn* spolku pro zvelebení obce Malých Svatoňovic a okolí 10 zl[atých]. Dlužno podotknouti, že málokterý ochotnický spolek, má v středu

³⁰⁹ Např.: *Soupis provozovaných her, [1894 – 1902]*. Rkp., c. d.

³¹⁰ *Oficiální plakát k premiéře hry Osudný večer před parádou, 11. 11. 1883*. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

³¹¹ *Oficiální plakát k premiéře hry Osudný večer před parádou*. Tisk, c. d.

³¹² HEJČL, Václav. *Malé Svatoňovice, mariánské poutní místo „u studánky“ na úpatí Jestřebích hor – historie*. [online], c. d.

³¹³ *Žádost o povolení hry Učitelův syn, 22. 12. 1890*. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

Žádost byla zalána s poznámkou, že rukopis dotčené hry přikládá se k prozkoumání.

³¹⁴ *Roční zpráva 1892, oddíl 1891-1900*. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

³¹⁵ *Přehled divadelních představení 1875–1893*. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

svém autora rodáka, a spolku jednoho z nejstarších členů jednoty naší.“³¹⁶ Takovýchto projevů uspokojení a radosti, že malosvatoňovičtí mohou být hrdí na svého vlastního autora, najdeme v různých dokumentech a kronikách hned několikero.

Drama *Modlitba u sochy Matky Boží* koresponduje s prostředím, ve kterém se autor narodil a celý život pobýval, s mariánským poutním místem. Bylo předvedeno prvně 10. 9. 1893, podruhé pak o týden později, 17. září.³¹⁷ V roční zprávě jednatele ochotnického spolku roku 1893 stojí: „10. září 1893 sehráno ve prospěch spolku pro zvelebení poutnického místa zde, a sice: Modlitba u sochy Matky Boží. Vzdávám dík našemu starému členu[,] co autoru děje, za obětavou čin[n]ost a snahu jeho. Mužeme být hrdými, že to jest jeden z nejstarších našich schopných a dobrých sil.“³¹⁸

Máme doklady, že hra byla divácky velmi oblíbená – její úspěch předčil očekávání. Na první představení se nemohli vejít všichni hosté, kteří měli o vystoupení zájem, proto bylo rozhodnuto o týden později hru pro velký úspěch sehrát znovu.³¹⁹ Autor, plně zapojený do práce pro poutní místo a pro Okrašlovací spolek či Spolek pro zvelebení poutního místa, napsal a nechal secvičit a sehrát hru v době, kdy se budoval nad poutním kostelem již zmiňovaný Mariánský sad – v době, kdy i publikum žilo těmito událostmi. Napsal a nechal hru secvičit a předvést k této příležitosti.

Byl to také právě Kafka, kdo v té době psal majiteli panství a podporovateli poutního místa Vilémovi Schamburg-Lippe o stavu mariánského kostela a snahách místních toto místo oživovat - a doufal, že hrabě přijede jejich snahy stvrdit i položením základního kamene. Pro souvislost s těmito událostmi i pro Kafkův styl přikládám i citaci dopisu: „Vaše Jasnosti, nejmilostivější Princi! Jak Vaší Jasnosti, milostivý Princi, povědomo, že Chrám Páně zdejší pro letní dobů velmi malý jest a zvětšení jeho nesnadne a take by příliš nakladne bylo. Protož zřízen zde ve středů sousedstva spolek pro zvelebeni Obce Malo Svatoňovicke, kteryž Vysokym Místodržitelstvym v měsíci červenci t.[ohoto] r.[oku] stanoven a povolen byl. Tento vzal sobě za prvý účel svůj odstraniti tísen Chrámu, kteráž často tak velika býva, že jest obávání, by se nepříhodilo neštěstí, kterež se často nynejší doby v veřejných budoách stává a na kterež jak zeměpanske, tak i obecní úřady upozorněny jsou, a tudíž k tomu cíli vystavěti 7 kapli tu k počtě sedmi radosti Panny Marie, by sem přibyle poutníky, pobožnost svoji pohodlne a bez obavy jakehosi neštěstí

³¹⁶ Roční zpráva za rok 1892. Rkp., c. d.

³¹⁷ Roční zpráva za rok 1893. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

³¹⁸ Roční zpráva za rok 1893, c. d.

³¹⁹ Roční zpráva za rok 1893, c. d.; „17. září 1893 opakováno Modlitba u sochy Matky Boží, z té příčiny, že mnoho hostu odešlo, jelikož nebylo žádného místa více.“

vykonávati mohli. Vůbec povědomo, ze Vrchnost staroslavného panství Náchoda, jak ků Chrámu Páně tak i k poutnickému místu zdejšímu zaklad položila. Klade sobě v účtě podepsaný spolek za povinnost požádati Vaši Jasnosti, nejmilostivější Princi, by jste i Vy k prvnímu podniků spolku našeho, který sloužiti ma ke cti Boží a ozdobě místa našeho, základního kamene milostivě položití ráčil. Kochajíce se nadějí, že dobrotivost Vaše, Jasny Princi a pane náš, žádost svých věrných poddanych nezamítne a slavnosti této se zúčastní.“³²⁰

Ze hry, která byla na podzim loňského roku nalezena při procházení pozůstalosti rodu Kafků v jejich malosvatoňovické chalupě, se nám dochovalo 8 sešitků rolí se zanáškami posledních dvou slov předchozích replik. Po pečlivém sestavení hry, která z dílků objevovala před očima, ale bylo zjištěno, že k úplnosti ještě 4 party chybí (je na místě teorie, že herci své úlohy nevrátili zpět autorovi).

Všechny sešity jsou psány jednotným rukopisem. Na několika místech vidíme písmo jiné, a to vpisky tužkou, které (podle podpisu na jednom z partů, který zřejmě dotýčný zastával) patří Edvardu Vihanovi, Kafkovu příbuznému, ochotníkovi, který byl mj. také znám rozepisováním rolí.³²¹

Hra nebyla v tabulkách soupisů her přiřazena k žádnému z žánrů, které byly uvedeny: veselohra, komedie, žert, činohra, obraz, fraška nebo drama, nicméně nejbližší je tomu jistě „obraz ze života venkovského lidu“, jak jsou kategorizovány i některé další Kafkovy hry.

U díla *Žháři* víme přesně, kdy vznikalo - je datováno do období mezi 13. březnem a 26. listopadem 1894.³²² K prvnímu provozování došlo 3. března 1895 „na ochotnickém divadle Malých Svatoňovicích“.³²³ Jedná se o činohru ve třech jednáních a zachovaly se nám i charakteristiky všech postav. Toto dílo společně s dalšími dvěma dramaty ještě v minulé generaci kolovalo a lidé si jej četli, bohužel bylo i s ostatními ztraceno.

Výkaz roční za rok 1895 nám odhaluje: „Za uplynulé období roku 1895, vykazuje činnost spolku pět divadelních představení, a sice: poprvé dne 3. března sehrála se činohra *Žháři*. Jest to již páté dílo spisovatelské našeho starého člena p. Ferdinanda Kafky.

³²⁰ *Dopis F. Kafky hraběti Vilému Schamburg-Lippe, 1892.* Rkp., c. d.

³²¹ *Roční zpráva za rok 1893.* Rkp., c. d.

³²² Trochu zarážející je, že drama bylo psáno zrovna v době zemědělské sezóny, kdy je v hospodářství podstatně více práce, než v zimním období. Ferdinand ještě v oné době nebyl ani nemocným, ani penzistou. Podle toho, co o něm ale víme, se na hospodářství příliš nepředřel. Jak říkají pamětníci: „Vždyť on byl písmák.“

³²³ KAFKA, Ferdinand. *Žháři. Soupis postav a jejich charakteristik a činů. Základní informace o provedení hry.* Rkp. Fond Ferdinand Kafka, v majetku rodiny Miloslavy Kafkové, Malé Svatoňovice. *Soupis provozovaných her, [1894 – 1902].* Rkp., c. d.

Doufám, že činnost našeho ředitele ještě neochabla a že nás zase v nedlouhém čase novým dílem překvapí.³²⁴

Charakteristiky postav nám mírně načrtnou i děj a atmosféru dramatu. Jiří Záhora je bohatý lichvář, jeho ženou je Marie, dcerou Růžena. Nádherný je starostou obce a má ženu Anežku. Dalšími postavami jsou rolník Záveský, hostinský Soukup, služka, výměnkář Procházka se ženou Veronikou, jejichž syn Josef je majitelem továrny. Nemalou roli hraje student Robert Cejnárek a jeho přítel a domácí učitel Žiželský. Autor ve zkratce charakterizoval tyto role takto: „Záhora Jiří - bohatý sedlák, půjčuje peníze na tučný úrok. Josef Procházka - továrník, má známost s jeho dcerou. Svého času jí zachránil život, když spadla z lávky do rozproušené řeky. Od té doby se jejich vzájemný poměr stal milostným a měli v úmyslu svatbu. Záhora tento vztah schvaloval a měl Josefa rád. Při zachránění rady sliboval zachránci půl svého jmění. Josef odmítl. Cejnárek Robert - jeho matka chtěla z něho mít doktora. On byl špatný student, zahálčivý, jen po hospodách se povaluje. Procházka otec - tkadlec, pak podomní obchodník až zasílal plátenického zboží do celého světa. Nabyl slušného jmění. Měl dva syny – jeden dostal statek – avšak zemřel a vdova se znovu provdala a ten statek přišel do cizích rukou. Druhý syn Josef převzal zavedený obchod a postavil tkalcovskou továrnu. Cejnárek - statkář, oženil se nikoliv z lásky, ale z prospěchu. Jeho syn byl zhýčkán matkou. – Ve škole neprosplával. Matka mu na radu profesorů vzala velmi dobrého studenta jako pomocníka u učitele. Cejnárek byl však špatný člověk, začal dělat dluhy a vztahoval do špatnosti i svého učitele, chudého spolužáka Žiželského. – Menší dluhy matka splácela. Když Žiželský chtěl učiniti tomu konec, pohrozila, že jej nebude již ve skutečích podporovati a propustí jej ze služby učitele. – Žiželský ze strachu o ztrátu živobytí zůstal. – Matka onemocněla a nemohla již dluhy syna platiti a hrozila soudní dohra. – Rozhodli se proto ke zlému činu. – Navštívili Josefa Procházku v jeho továrně. Ten právě počítal peníze 3000 zlatých, které chtěl vrátiti Záhorovi, který mu je do obchodu půjčil. Záhora peníze nepřijal – chtěl i nadále z nich těžiti na úrocích. – Protože oběma Cejnárkovi Robertovi i Žiželskému, jemuž směnky jako spoluručitel podpisoval, hrozil soud pro nezaplacení, rozhodli se zmocniti se peněz podvodem či loupeží.“³²⁵ Drama, na rozdíl od jiných, která se nám dochovala, používá vedle venkovského prostředí (statek) i prvky prostředí městského (továrna, konkrétně v kontextu autorova okolí, Náchodsko a Trutnovsko, tkalcovna). Dojde k několika

³²⁴ *Roční výkaz, 1895.* Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice.

³²⁵ KAFKA, Ferdinand. *Žháři*. Soupis postav a jejich charakteristik a činů. Základní informace o provedení hry, c. d.

dramatickým scénám, jako je záchrana života nebo příprava zločinu. Morálně pokleslou a odsuzovanou postavou je Robert, který svádí k hříchu i další. Svou vinu nese i jeho matka. Velkou roli hrají a sociální rozdíly (chudoba studentova, které Cejnárek a jeho matka zneužívají k vydírání) a peníze (v případě lichváře Záhory, zadluženého Roberta, chudého učitele, ale i kladného hrdiny, kterému, ač poctivé, mohou přinést neštěstí).

Autor známějšího téměř stejnojmenného, ale druhově a žánrově odlišného díla *Žhář* byl shodou okolností Kafkův krajan, Egon Hostovský, rodák z třináct kilometrů vzdáleného Hronova, který své dílo, které je psychologickým románem, napsal o pár desítek let později (1935).³²⁶

Jméno dalšího z Kafkových dramat je *Hostinec na náměrkách*. Podle názvu je situováno do osady u nedaleké Rtně v Podkrkonoší (směrem k Červenému Kostelci a Hronovu), také na úpatí Jestřebích hor. O jeho provozování však nic nevíme. Je to (ve srovnání s dalšími nalezenými dramaty) jedno z minimálně tří děl, která jsou situována do společenského prostředí hostince. (Nesmíme ho chápat nejen z hlediska konzumování materiálního, ale i produkování duchovního - v takovémto prostředí setkávání se konečně odehrávala i divadelní představení a, jak již bylo řečeno, mnohé další aktivity spolků.)

MODLITBA U SOCHY MATKY BOŽÍ

Modlitba u sochy Matky Boží může být zařazena jako konverzační hra a jako konvenční žánr mravoličné hry. Jak již bylo naznačeno, jde o hru příležitostnou. Ve své době drama jistě působilo v kontextu profesionální dramatické produkce jako anachronismus a na sousedském domácím publiku zcela stavělo.

Sousedské prostředí je v této hře narušeno příjezdy tří vzácných návštěv, v podstatě v každém dějství se objeví jedna. Přítomnost dvou z návštěv dává příběhu další náboj, protože se jedná o postavy dlouho nepoznané, což graduje děj až k jejich odhalení.

První dějství se točí (krom střídání gratulantů u hostinské Markéty) kolem příchodu chlapce Jaroslava, nemanželského syna Terinky, kterému jako opatrovníci slouží právě hostinská a její muž Jarolímek, a který přichází každoročně z daleké Prahy s dvojím posláním: popřát své dobrodince k svátku a pokleknout s matkou u sochy Matky Boží, místa, kde se naposledy s Terinkou rozloučil Jaroslavův otec, kterého chlapec nikdy nepoznal a o němž se domníval, že odešel do zámoří, kde byl zabit či uvězněn. Druhé

---

³²⁶ SVADBOVÁ, Blanka. *Egon Hostovský*. [online]. Oficiální stránky Slovníku české literatury po roce 1945. 30. 9. 2006. [cit. 2012-03-09]. Dostupné z: <http://www.slovníkeskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=30>

dějství kulminuje s příchodem a odhalením Lomického, onoho dávného svůdníka a otce Terinčina syna, který Terinku kdysi opustil. Ve třetím dějství přijíždějí inkognito hrabě s hraběnkou, kteří se vydávají za „sekretáře jeho excelence a jeho paničku“ a poznávají mravy svého nového lidu.

Ve hře se nám postupně odkrývají vztahy mezi postavami, skládají se také dohromady dílky z mozaiky dávných příběhů. Dva z nich jsou osudy nešťastných žen, které zůstaly samy s dětmi, žily v bídě, avšak solidární sousedé tyto trpce zkoušené neúplné rodiny podporovali. Jednou z nich je zmiňovaná Terinka, druhou vdova Červenková s dceruškou Otylkou a malinkým Karlíčkem. Obě dobré ženy, které pykaly za nevydařené vztahy (a převážně viny svých partnerů), nakonec s Boží pomocí dojdou lepšího života. Červenková je *velmi nešťastná osoba. Byla dosti zámožná, nešťastné manželství přivedlo ji do chudoby. Jest to paní Červenková, muž její byl někdy v službě u Jeho Excelence, jako důchodní.*³²⁷ Hrabě, který je vylíčen jako velmi moudrý, se na samém konci dozvídá o jejím postavení a ze své moci jí nabídne pomoc: *Muž hodné té ženy neprospěl ničím obci zdejší, proto nepřísluší jí první podpora. Červenka byl někdy v službě mé, proto s osobu tu se starati jest povinností mou. (hraběnce) Bude-li tobě Růženko, vhod, vezmi si ji za společníci.* Onen Červenka je jedinou ryze zápornou postavou příběhu, která je nositelem mnoha vin: *Co duchodní v zámku byl svobodný. Udělal si známost s jakýmsi děvčetem sličným, avšak chudým. Navštěvoval děvče několik roku, zkrátka tak dlouho, až mu sestárla, tu teprve nahlédl, že se pro něho za ženu nehodí, i opustil ji. Tato při návštěvách tak vysoce postaveného úředníka zhrdla, a když spozorovala, že pan důchodní více si nevšímá a vůkolní děvčata a chasníci posměch si z ní tropiti počali, upadla v zoufalství a utopila se.* I po svatbě se svou ženou zavinil mnoho zlého: *Nestačila mu nikdy jeho velká gáže na venkově a v Praze zvláště; chtěl si pomoci podvodem, podvod přišel najevo, měl býti uvězněn. Nechtěla dobrá žena, by lpěla hanba na dětech, dala celé věno, které po rodičích měla, že jí nezbylo ničeho. Po jeho smrti i skvostný její nábytek prodali a nám ji beze vší pomoci z Prahy i s dětma přivezli, poněvadž Červenka zdejší přislůžníkem byl.*

Většina postav je ryze charakterních a solidárních. Bezdětní Jarolímkovi pomáhají jiným: *dvacatere poručenství a 62 siroteků to je u něho nepatrná číslice. (k Jarolímkovi) Vždyť se ti ani do světnice nevejdou, kdyby se ti tak všickni najednou sešli.* Jarolímek je

---

³²⁷ KAFKA, Ferdinand. *Modlitba u sochy Matky Boží*. Rkp. Fond Ferdinand Kafka, v majetku rodiny Miloslavy Kafkové, Malé Svatoňovice.

Vzhledem k tomu, že dílo je sestaveno z několika sešitů, nemá oficiální stránkování. Všechny následující citace v této kapitole se budou vztahovat k tomuto dramatu.

dobrý rádce a svou morální autoritou inspiruje tento dobrodinec i ostatní: *Máme nejlepší příklad z Kačerova Karla, s kterým ani jeho vlastní otec nic nesvedl, dej mu Bůh věčné slávy a vy jste z něho udělal řádného člověka. Každý říkal, že ten kluk zraje pro šibenici. Jeho svěřenci mu za mnohé vděčí: za jeho peníze jsem v městě průmyslovou školu odbyl a i o dobré místo v Praze se mě postaral.* Je vzorem ctnosti a obětavosti – a také opozicí nezodpovědných otců, kteří děti měli, ale nestarali se o ně.

Postavou, která je v tomto mravoličném dramatu vyličená jako napravený hříšník, je Lomický. Velkým tématem je zde Boží spravedlnost: *Byl to tedy takový padouch jako ten Terinčin soudnik. Toho najde také metla Boží, jestli již jej nestihla. Mne jest jen líto těch ubohých dětí a té ženy, za nic nemohou a Bůh je snad nechá v bídě by sloužili jiným za příklad.* Hrabě zmiňuje: *přece jak bych jej za vinu jeho potrestal. Bůh však mne předešel a pokáral jej sám.* Stejně tak je přítomná ale i naděje, Boží vůle a síla modliteb, které jsou vyslyšeny. *Terinka: Jaroslavku! Tvá modlitba nebyla marna. Modlitbu tvoji vyslyšel Bůh. Tento jest otec tvůj. – Jaroslav: Milý Otče! Důvěra v Boha mne nezklame, přece Vás poznávám. Nyní zůstanete již u nás, tatinek, není-li pravda.(...) Terinka: (obejme Lomického) Ano ruže! Pěstěné rukou Matky Boží a zalevané slzemi našimi. By po utrpení zdobily nám cestu budoucnosti. (klekne s Lomickým a Jarosl.[avem].*

Domácká atmosféra hry je dramaticky zčeřena tragickým dějovým prvkem, Lomický měl málem *lebku roztržštěnou*. Rozšafný sedlák Doubrava událost zpětně vystihuje: *Nesmíme, mila pani, pokládati toto za náhodu. Musíme myslet, že Nejspravedlivější ukázal svou moc. Celý včerejší den byl jasný a tichý, až v tu chvíli, když Terinka se synáčkem odbyvali svoji smutnou slavnost a on kráčet lesem k myslivně, přišel strašný víter, který přinesl tolik černých mračen, že se tak setmělo, až zbloudil, s tím donucen byl přiblížit se k soudnému tomu [místu], kterému se vždy vyhýbal, a tam ostrým větrem uloměnou větví, právě když synáček se za něho modlil, tak silně tak silně uhozen byl, že hlava jeho zkrvácela, a on bez vědomí na zem kles. A snad kdyby chlapec s Terinkou jemu nepomohli, byl by zabit.*

Těsně před vrcholem dějství, odhalením totožnosti raněného Lomického a odpuštěním starých vin, pronese v zoufalství Terinka monolog: *Když matka kletbu za svůdníkem výsílala; já spěchala s dítětem sem na toto místo, kde mne posléze věrnost přísahal a za něho se zde modlila. Doufala jsem v Boha, že se vrátí a sejme ze mne skvrnu spáchanou, a hřích svůj napraví. Že dá jméno synovi a smeje hanbu zrodu našeho. Marná byla modlitba a má naděje. Místo, které jsem tolikráte slzy skropila, kde doufala jsem*

útěchu naleztí, stáhne nyní člověka neštěstí, Jeho vinu musím sobě přičítati. A vinou touto svědomí svoje obtížiti.

Nesmírně zajímavý je ale vrchnostenský pár. Nejen že dodá hře trochu idealizující (z dnešního pohledu až pohádkový) charakter, ale také může být o něčem vypovídající. Hrabě se během příběhu rozpomíná na mládí strávené u Terinčina otce Doubravy - v Podskalské myslivně. Starý hrabě důvěřoval nebohatým poddaným, když *dal svého svěřence, malého hraběte Lukavského, každé prázdniny jedině jemu k opatrování*. Prostý lesník *požíval vážnosti u nebožtíka pana hraběte*. Nejen hrabě ve hře opět prozře, ale viditelně vyvíjející se postavou je jeho žena. V dramatu probíhá s nabytím zkušenosti a radikální konverze jejích názorů. *Hrabě: Zdráhala jsi se navštívit tento hostinec, nevěřila jsi mi, když jsem ti vypravoval, jaký dobrý lid chová venkov. Soudila jsi jaký šat, takové jejich srdce že jest. – Hraběnka: Nemůže mi žádný míti za zlé. Neměla jsem dosud příležitosti seznati tento dobrý lid. Nahlížím nyní, co jsem postrádala při svém vychování. (...) Neboť otevřelo se před zrakem mým, co vše ukryto v nízkých příbytcích tichého venkova.*

Hrabě poměrně explicitně vyslovuje sympatie ke svým poddaným (které si i přizve v hostinci ke stolu a naslouchá jim): *v tom tichém lidu, který jen k pokoře učen a napomínán bývá, též zdravý mozek vězí, a jak velice bloudí ten, kdož jimi povrhá a jich se vzdaluje. (...) Lid, jenž vrchnosti své si váží a nepatří mezi ony pokrytce, kteří jen na oko aneb za skvělý dar a pohostinství se klaní. S obdivem reagují i sedláci: Doubrava: (podává hraběti ruku) O kež nasleduje každá vrchnost příkladu vašeho a neštítí se podávati ruky své mozolovité ruce selské, pak by zajisté zjednáán byl blahobyť jejich poddaných.*

Nezapomínejme, že tyto repliky o empatickém šlechtici, který se o své poddané zajímá, a zároveň lidu, který miluje svého pána, vznikají ve stejné době, kdy je Ferdinand prostředníkem mezi svatoňovickými usedlíky a náchodským panstvem, a v době, kdy mimo jiné žádá hraběte, aby přijel do Studánky požehnat svou přítomností sousedskému snažení o zlepšení situace poutního místa.

Jedinečná je v Kafkově dramatickém textu jeho poetická část, příležitostná gratulační a oslavná báseň. Bezelstné děti, Karlíček a Otilka, přichází s přáním Božího požehnání k sousedce a dobrodince Markétě:

*Bůh jediný jen ví a zná,
co Vaše ruka činí,
kde těší, radí, pomáhá*

a seje dobrodiní.

*On vděčné srdce miluje
a rád se k němu sklání,
kž prosby moje vyslyší
a splní toto přání.*

*Necht' leta Vaše ve zdraví
se dlouhou dráhou berou
a celý svět Vám kyne vstříc
rozkoši tisícrou.*

*A u konce pouti nebes Pán
to Vaše srdce zlaté
svým hlasem slavně povolá
do ráje mezi svaté.*

UČITELŮV SYN

Hra *Učitelův syn* je rovněž snadno zařaditelná ke konvenčnímu žánru mravoličné hry, přibližuje se estetickým preferencím malosvatoňovických diváků (pro to prostředí byla psána). Obsahuje dvanáct mužských rolí a čtyři ženské. „Učitelův syn“ je sirotek, starý pasáček Josífek, kterého se ujala rodina Vocelkova. K propadu na společenské úrovni (z rodiny váženého otce přes zlatnické vyučení v Praze a boje ve Vlaších v roce 1848, kde zchroml, až po pastevectví po smrti svých poručníků) a k současným nuzným podmínkám „nejmizernějšího sluhu obce“, kterému se lidé vysmívají a on se jejich společnosti straní, napomohl podvodník Odražka a současný starosta Hrubý. Postupně je odkrýván jejich podlý čin ožebračení Josífka, jemuž kdysi jeho pěstoun za poslední peníze po učiteli koupil výherní los (velmi zajímavý moment pro takovouto vesnickou hru) a kterému tedy patří „Odražkův“ statek. Vše spěje k odhalení starého tajemství.

Starosta Ondřej Hrubý, „hrubec, nezdvořák, nadutý holub a nestyda“, ³²⁸ je postavou, která se během hry vyvíjí a v této mravoličné hře vystupuje jako kající: ve vzpomínkách místních je ještě jako ctnostný občan a bavič, na počátku hry jako nenáviděný, ke konci opět jako čestný, který se před Bohem i před lidmi ke všemu doznává, povaha a slovní

---

³²⁸ KAFKA, Ferdinand. *Učitelův syn. Obraz ze života venkovského lidu v čtyřech jednáních*. Rkp. Archiv ochotnické jednoty v Malých Svatoňovicích, t. č. v držení Jiřího Orsáka, Malé Svatoňovice. Všechny následující úryvky v této kapitole jsou citacemi tohoto díla.

projevy se mu v průběhu hry také rapidně mění. Z výhrůžek typu: *Nesmíš! Rozumíš! Dokud jsem zde já pánem.* K pochybám: *Myslíte, že o tom žádný neví? Tam ten hořejší (ukazuje k nebi), ten to dozajista ví. Musím se vám přiznati, že nemám pokojné chvíle, jak jen slyším o tom člověku, hrýzne mně svědomí, že jsem jej pomohl okrást.* Častý je u něj právě motiv svědomí a smíření: *jestli budu smířen s těmito, smírím i moje svědomí.* Důležitým prvkem je obrácení a (podobně jako u prvního dramatu) i vyslyšení modliteb: *Tot' musel do něho Důch Svatý vstoupit. – Skutečně, Josífku. Však se Baruška něco namodlila, Pán Bůh jí přece vyslyšel, nemohl se na to jeho podivínství více dívat.*

Na pozadí osudů Josífka a lidí, kteří mu přejí či nepřejí, se rodí dvě mladé lásky. Jedna z nich, zapovězená, mezi starostovým synem a Jakubovou dcerou Annou. A mezi hostinského Marií a neznámým příchozím Vojtíškem, kterého Josífek zachrání před výpraskem od Mariiných nápadníků, karty se brzy obrátí a Vojtíšek vzápětí zachrání život Josífkovi.

Ve hře je často využívána ironie: *Vidíme! Vidíme! (podepře si ruce na bok) A jaká hrůza mně pojala před tvou pěstí, podívej, jak se třesu před takovým pánem, kterého si i náš pastucha všímá. Ovšem pražský podomek a vesnický sluha budou dle titulu do jedné kategorie patřit.* Kafka využívá i starých přísloví: *nespravedlivý krejcar odhání tisíce spravedlivých*, expresivního vyjadřování: *nevyžvástal, chtěl jsem to vymáčkout, ten škorpion, plete mě pivo, co bychom si na takovém starém pařezu vytloukli.* Časté jsou projevy lidové zbožnosti: *Kdyby člověk žil jen v samých rozkoších, nevěděl by rozdílů mezi dobrým a zlým, a proto když Bůh člověka nějakým křížkem navštíví, nemá ztrácet důvěru v něho.* Zajímavé jsou v poměrně realistickém vyprávění některé personifikace: *tak ještě jeden den si zde odpočiň, ty němý svědku obtíží mého svědomí*, kdy je oslokována nečestná spořitelní knížka, nebo *Ó ty drahé roucho! (políbí jej) To si otec nepomyslel, když tě nosíval, že bude jednou zahřívát tělo synovo na pastvě* - o jediné pastuchově cennosti po rodičích.

Je zajímavé, že přestože je ve hře patrné silné sociální rozvrstvení (respektované, ale přece jen kritizované), dovoluje si služka Apolénka přímo kritizovat špičku vesnické hierarchie, a zároveň si dovoluje radit starostové: *To bych nedělala, panímámo, hospodář se vždycky bezpečí, když něco vyvede, jen na vás, a tím jej jen kazíte. Kdyby se musel někdy sám trochu podrobit, snad by se mu jeho tvrdohlavost vykouřila. Když se má však vždy na koho bezpečít, zůstane to v něm a vy s tím máte jen svízele, a on se na vás ještě zlobí, že se co paní starostová tak podrobujete.* S rozvrstvením společnosti souvisí i změny sociálního postavení – obě postavy, které se dostanou do lepší pozice, pro samou starost o peníze

ztratí charakter (starosta i jeho sestra, která se provdá za prosperujícího hostinského). Obrazně to bylo shrnuto slovy ženy Barbory: *Co jsi pánem starostou, zapomněla jsem tančit.*

I v této hře se objeví náhlý „akční“ prvek, když se Odražka snaží umlčet Josífka a hodí mu oprátku na krk a strhne jej na zem. Je ale překvapen náhodným hostem pastoušky, Vojtíškem, se kterým se pere, venku je pak slyšet bambitka. *Ošidil tě o statek a potom sáhnul ještě po tvém životě.* Jeho pokus o vraždu je jeho obětí odpuštěn, Odražka činí pokání, ale v Kafkově hře musí dojít řádně spravedlivému trestu ve státních institucích.

Spisovatel Kafka si dovolí u jedné hospodské scény i drobný politický komentář, dosti výmluvný: *Nechci tě urážet, Jene; patří však vám to, my menší rolníci nemáme při volbě žádného hlasu. – To máš pravdu, Kučero, při poslední volbě měl již namále, jen se měl do výborů zvolit ještě někdo z našinců. Já si myslím, že by sprostší občan také tu službu zastal. Mně to připadá, jako by to snad ten hrubec měl v zápise.*

Fenomén válečných vysloužilců, jimiž jsou Josífek (který má vyznamenání invalidů okresu) i Kučera, společenských událostí v hospodě, vyučení a práce v Praze (Josífkovo zlatnické řemeslo i stálá práce Jakubova), konkrétní detaily posvátných zbožných i světských tradic nebo volby do zastupitelstva – těžko usuzovat, do jaké míry se jedná o autobiografickou inspiraci a do jaké míry o všeobecné fenomény. Zajímavé je, že v dramatu v postavě Josífka Ferdinand Kafka nevědomky předznamenal odchod svého nejmladšího syna do války do Vlach o několik desítek let později i jeho zranění s celoživotními následky.

Zásadní rozdíl mezi dramaty spočívá v tom, že jedno se nám dochovalo v ucelené podobě, druhé, ač v rozsahu několika desítek stran, je stále torzem. Jejich premiéry dělí necelé tři roky, vznikly zřejmě v podobném tvůrčím období. Autorovi tehdy bylo kolem padesáti let a měl již za sebou již několik spisovatelských zkušeností.

Obě dvě hry pracují venkovským prostředím, uzavřenou komunitou lidí, narušenou příchody cizích osob nebo nepoznaných starých známých po mnoha letech (Jakub, nevlastní bratr Josífka, se objevuje po patnácti letech a Lomický, svůdník v *Modlitbě u sochy Matky Boží*, po sedmnácti letech). V obou dvou se silně objevuje sakrální prostředí (poutní obřady v kostele i přímluvy u sochy Matky Boží – ale i obecně odvolávání se na Boží přítomnost, milost a spravedlnost). Ale i prostředí světské – hospodské. Hostinské jsou obě velmi dobrácké a oblíbené ctnostné ženy – v *Učitelově synu* je to milá dcera

Marie, v druhé hře stará dobrosrdečná Markéta. Nezapomínejme, že manželka autora byla rovněž dcerou hospodského.

Obě hry mají převahu kladných postav, obě mají i svého i obráceného hříšníka. Zároveň v obou hrách se objevují sirotci a jejich pěstouni. A také lidé z různých společenských vrstev, od vrchnost až po chudinu na okraji společnosti (Josífek). Všichni postupně dojdou spravedlnosti Boží. V obou jsou odkrývána dávná tajemství, která hrám měla dodat na napínavosti a objasnit jednání postav.

ZÁVĚR

Ačkoliv Ferdinand Kafka neměl předpoklady k tomu, aby se stal umělcem, intelektuálem a úspěšným člověkem (pocházel z chudší rodiny, měl jen venkovskou školu, vyučen byl kožešníkem), došel v obci velké váženosti. A to pro svou moudrost a společenskou povahu, ale i pro své nadšení a odhodlání k veřejné činnosti, následně tedy hlavně pro své zásluhy. O jeho pozici svědčí i fakt, že byl opakovaně zvolen za radního a byla mu svěřena veškerá komunikace mezi spoluobčany a náhodskou vrchností. Svých sousedů se zastával ale i dříve a jako „mluvčí lidu“ pro ně (ač poněkud svérázným způsobem) vyjednával pomoc a spravedlnost.

Stál společně s dalšími lokálními vlastenci u zrodu mnoha spolků. Neexistoval téměř žádný, do kterého by se nezapojil, i kdyby jeho účast měla být jen symbolická (například při zakládání záložny). Neúčastnil se pouze těch, které byly dány příslušností k povolání (železniční odbočka) nebo které vznikly později (jako dvaasedmdesátiletý se do Sokola již nehlásil). Spíše jako řadový člen působil u hasičů, naopak poměrně stěžejní roli hrál, stejně jako jeho bratr Augustin, u počátků divadla v okolí. Ale i v čtenářské besedě, s literaturou rovněž úzce spojené organizaci. Jako soukromá osoba i jako jedna z vůdčích osobností jednot, podporoval školu, i když spíše symbolicky, ale také město a jeho chrám, jehož zkrášlení leželo na srdci hlavně spolku pro zvelebení poutního místa. I zásluhou působení spolků zůstala obec, ač pohraniční a plná německého průmyslu a specialistů z různých míst monarchie, ryze českou.

Divadelní ochotníci byli hrdí, že mají svého vlastního dramatika, který je navíc považován za nejstaršího ochotníka Jiráskova kraje. Bakalářská práce nahlédla do dochovaných her, psaných pro sousedské publikum. Her konvenčních, ale přesto s výrazným autorským rukopisem, dramat lidových, moralizačních, místy i s detektivními rysy. Jedno z děl, aby mohlo být čteno, muselo být autorkou práce nejprve složeno z dochovaných částí.

Ačkoliv byla Kafkova mnohá díla ztracena a spolky již ztratily svou funkci a rozpadly se, přesto odkaz této lokální osobnosti trvá. Stále existují pamětníci, kteří ho znají a kteří si ho cení, jeho potomci byli podobně aktivní v kultuře a osvětových aktivitách, ale i podobně vlastenečtí i v nelehkých dobách. Turisté navíc doposud jezdí obdivovat to, co se tehdy podařilo spolkům svépomocí vybudovat.

Tímto medailonem o jednom konkrétním člověku se mi otevřel náhled do širších souvislostí podhorského maloměsta na přelomu dvou staletí, proto bych chtěla v pátrání pokračovat hlouběji. A aby historie byla uvedena v život, mým neskromným plánem je oslovit v nejbližší době Kafkovy potomky (v mládežnickém věku jsou nyní jeho praprawnuci) a k příležitosti devadesátých narozenin nejstarší členky rodu Kafků secvičit a zrekonstruovat minimálně jednu z objevených divadelních her. Někteří z „rodu Kafků, rodu komediantů“, již účast v projektu přislíbili.

PRAMENY A LITERATURA

PRAMENY

FOND FERDINAND KAFKA, V MAJETKU RODINY MILOSLAVY KAFKOVÉ, MALÉ SVATOŇOVICE:

Diplom čestného členství Jednoty divadelních ochotníků v Malých Svatoňovicích 19. 5. 1912. Tisk.

Diplom čestného členství Sboru vojenských vysloužilců ve Velkých Svatoňovicích, 29. 1. 1892. Tisk.

Doklad o přepsání hospodářství z Ferdinanda Kafky na syna Josefa, 1910. Rkp.

Dokumenty k povolení samostatné tkalcovské živnosti Václava Pavla, 26. 8. 1897. Rkp.

Dokumenty o prodeji pozemků Karolíny Kafkové. Rkp.

Dopis Duchoslava Kafky Ferdinandu Kafkovi, 21. 5. 1914. Rkp.

Dopis Ferdinanda Kafky hraběti Vilému Schamburg-Lippe, 1881. Rkp.

Dopis Ferdinanda Kafky hraběti Vilému Schamburg-Lippe, 1892. Rkp.

Dopis Ferdinanda Kafky hraběti Vilému Schamburg-Lippe, 1896. Rkp.

Dopis Karla Vihana Ferdinandu Kafkovi z 22. 10. 1914. Rkp.

Dopis Karla Vihana Ferdinandu Kafkovi. 28. 8. 1914. Rkp.

Dopis Ludvíka a Josefa Kafky sestře Karolíně, nedatováno. Rkp.

Dopis Marie Kafkové rodičům Ferdinandovi a Anně z „Mašindorfu“, nedatováno. Rkp.

Dopis Marie Vihanové otci Ferdinandu Kafkovi, léta první světové války. Rkp.

Dopis pro Duchoslava Kafku, pokladníka „Čtenářské besedy“, první desetiletí 20. století. Rkp.

Dopis rodiny Suchánkovy Anně Kafkové s vyjádřením upřímné soustrasti, 11. 4. 1926. Rkp.

Dopis vnuka Karla rodině Ferdinanda Kafky, nedatováno. Rkp.

Blahopřejný dopis k povýšení F. Kafky (bez uvedení data a autora). Rkp.

KAFKA, Ferdinand. Modlitba u sochy Matky Boží. Rkp.

KAFKA, Ferdinand. Žháři. Soupis postav a jejich charakteristik a činů. Základní informace o provedení hry. Rkp.

KAFKA, Ludvík. Příběhy z bojů v první světové válce, strojop., v majetku rodiny Miloslavy Kafkové, Malé Svatoňovice.

Kopulační list Ferdinanda Kafky a Anny Vihanové. 1865. Rkp.

Korespondence mezi F. Kafkou a c. k. okresním hejtmanstvím ohledně nového vodovodu. 1908-1909. Rkp.

Křestní list Anny Vihanové., 1846. Rkp.

Křestní list Emilie Libnarové, 1817. Rkp.

Křestní list Ferdinanda Kafky, 1841. Rkp.

Křestní list Josefa Kafky, 1877. Rkp.

Kšaft Duchoslava Kafky. Rkp.

Nekrolog Ferdinanda Kafky, proslovený J. M. Vlčkem 11. 4. 1926. Rkp.

Nekrology proslovené Miroslavem Kafkou. Rkp.

Platební rozkaz na daň pozemkovou, 1907. Rkp.

Pojišťovací archy majetku rodiny Kafkovy. Rkp.

Povolení k zřízení cihelny, 13. 8. 1879. Rkp.

Pozvání na slavnost udílení čestného členství divadelních ochotníků, 19. 5. 1912. Strojop.

Pozvání na slavnost udílení čestného členství vojenských vysloužilců, 29. 1. 1892. Rkp.

Průkaz členství Ferdinanda Kafky v Jednotě divadelních ochotníků v Malých Svatoňovicích. Rkp.

Soubor úmrtních oznámení členů rodiny Kafkovy a jejích přátel. Rkp.

Soubor vysvědčení dětí Ferdinanda Kafky, [1876 – 1903]. Rkp.

Soukromá korespondence mezi členy rodiny Kafkovy (stovky pohlednic, pár desítek dopisů). Rkp.

Úmrtní list Josefa Kafky, 1932. Rkp.

Úmrtní oznámení Ferdinanda Kafky, 8. 4. 1926. Rkp.

Výpisy z matrik většiny členů Kafkovy rodiny z doby druhé světové války. Rkp.

Vysvědčení mravní – Ferdinand Kafka panu Jindřichu Eichovi, prosinec 1881. Rkp.

Vysvědčení většiny dětí Ferdinanda Kafky. Rkp.

Zapsané vzpomínky členů rodiny Vihanovy. Rkp.

Zapsané vzpomínky Věry Cimrové (rozené Kafkové). Rkp.

Aktivity spolku malosvatoňovických ochotníků, 1903. Rkp.

Členská evidence - zakládání matriky členů, 1926. Rkp.

Dopis Antonína Čapka divadelníkům o vypuknutí nákazy neštovic před konáním plesu, 1891. Rkp.

Dopis Ferdinanda Kafky ochotnickému spolku, 17. 11. 1892. Rkp.

Dopis Ferdinanda Kafky ochotnickému spolku, 18. 11. 1892. Rkp.

Dopis výboru malosvatoňovické jednoty pro pana Maxe Lederera, 21. 4. 1926. Strojop.

Dopis výboru malosvatoňovické ochotnické jednoty pro pana Maxe Lederera, 1. 7. 1926. Strojop.

Dopis výboru panu Josefovi Svobodovi, 1912. Rkp.

Jednatelská zpráva spolku ochotníků v Malých Svatoňovicích, 1926. Rkp.

Katalog knihovny spolku, [1910]. Rkp.

Oběžník divadelních ochotníků oznamující smrt F. Kafky, 9. 4. 1926. Rkp.

Oběžník o ochotnických slavnostech, 28. 11. 1922. Rkp.

Oběžník: pořádání taneční zábavy při příležitosti svatby p. Vihana se sl. M. Kafkovou, 1894. Rkp.

Oběžník: zkoušky na divadelní představení Loupežník, 18. 6. 1925. Rkp.

Oficiální plakát k premiéře hry Osudný večer před parádou, 11. 11. 1883. Rkp.

Paměti Jednoty divadelních ochotníků v Malých Svatoňovicích 1952 – 1902. Přednesl režisér V. Šandera při slavnostní schůzi padesátiletého jubilea, 30. 11. 1902. Rkp.

Pamětní zápisky ochotnického divadla v Malých Svatoňovicích, 1885. Rkp.

Poděkování spolku divadelních ochotníků „Karel Čapek“ za projevenou soustrast, rodinna Kafkova, 15. 4. 1926. Rkp.

Potvrzení o přijetí zásilky jednoty ochotníků MS ze strany Kulturního odboru Hospodářko-průmyslové výstavy severovýchodních Čech v Jaroměři, 25. 6. 1926. Rkp.

Pozvání k členské schůzi, 1921. Rkp.

Pozvání k valné hromadě 8. 1. 1889. Rkp.

Pozvání ke schůzi místního vzdělávacího sboru sdružených spolků v MS, 24. 6. 1911. Rkp.

Pozvání na divadlo Jan z Husi v Úpici, 1904. Rkp.

Pozvání na valnou hromadu, 20. 3. 1877. Rkp.

Pozvání na valnou hromadu, 20. 9. 1903. Rkp.

Program dětského dne 19. 7. 1891. Rkp.

Program výborová schůze 25. 11. 1926. Rkp.

Proslov Josefa Svobody, 1885. Rkp.

Proslov k padesátému výročí od počátku divadelních aktivit v Malých Svatoňovicích, 1903. Rkp.

Proslov k odchodu člena Josefa Buršíka, [po r. 1912]. Rkp.

Proslov ke konci působení zakládajícího člena Josefa Buršíka, dokumenty z let 1853-1880. Rkp.

Protokol volby nového výboru 12. 1. 1895 Rkp.

Protokol volby nového výboru, 1. 7. 1885. Rkp.

Protokol volby nového výboru, 1. 7. 1885. Rkp.

Protokol volby nového výboru, 10. 3. 1881. Rkp.

Protokol volby nového výboru, 14. 12. 1888. Rkp.

Protokol volby nového výboru, 14. 4 1885. Rkp.

Protokol volby nového výboru, 18. 11. 1875. Rkp.

Protokol volby nového výboru, 1878. Rkp.

Protokol volby nového výboru, 20. 1. 1893. Rkp.

Protokol volby nového výboru, 27. 3. 1879. Rkp.

Protokol volby nového výboru, 5. 3. 1891. Rkp.

Protokol volby nového výboru, 9. 3. 1894. Rkp.

První stanovy spolku divadelních ochotníků, 1875. Rkp.

Přehled divadelních představení 1875–1893. Rkp.

Přiznávací listina, dokument historicky první valné hromady, 3. 3. 1875. Pamětní zápisky ochotnického divadla v Malých Svatoňovicích, 1885. Rkp.

Roční výkaz 1895. Rkp.

Roční zpráva jednatele 1893. Rkp.

Roční zpráva jednatele 1894. Rkp.

Roční zpráva jednatele, 25. 11. 1899. Rkp.

Rozdělování rolí na první zkoušce, 7. 5. 1875. Rkp.

Rozvržení funkcí pro výlet 19. 7. 1914. Rkp.

Seznam dárků z mikulášské zábavy 1906. Rkp.

Seznam dekorací a šatny, 19. 3. 1876. Rkp.

Soupis činovníků od roku 1895 do 1902, Rkp.

Soupis provozovaných her, [1894 – 1902]. Rkp.

Subskripce divadla malosvatoňovického z roku 1863. Rkp.

Usnesení výborové porady, dne 4. 4. 1883. Rkp.
Usnesení z výborové schůze, 18. 10. 1904. Rkp.
Volba nového výboru jednoty, 27. 9. 1878. Rkp.
Výkaz vydání ochot. divadla M-Svatoňovického, [1881-1890]. Rkp.
Vyzvání schůze výboru o přeložení věnečku spolkového, 18. 2. 1887. Rkp.
Výsledky volby výboru, 15. 10. 1905. Rkp.
Výzva k pomoci pořádání dětského dne, 19. 7. 1891, Rkp.
Výzva výboru k podpoře školy malosvatoňovické, 24. 11. 1899. Rkp.
Zápis o odstoupení Josefa Kafky z funkce domácího správce, 20. 9. 1903. Rkp.
Zápis o schůzi místního sboru vzdělávacího ve veřejné čítárně u p. A. Špeldy, 18. 7. 1913. Rkp.
Zápis z první výborové schůze, 2. 3. 1875. Rkp.
Zpráva jednatele pro rok 1904. Rkp.
Zpráva jednatele za rok 1925. Rkp.
Zpráva jednatele za rok 1907. Rkp.
Zpráva jednatelská pro rok 1906. Rkp.
Zpráva jednatelská, 16. 2. 1907. Rkp..
Zpráva režisérova, 1926. Rkp.
Zpráva výroční, 14.12 1886. Rkp.
Žádost o povolení hry Učitelův syn, 22. 12. 1890. Rkp.
Žádost o povolení výletu 6. 8. 1876. Rkp.
Žádost o propůjčení jeviště na dětské divadelní představení, 21. 2. 1907. Rkp.

Státní okresní archiv Trutnov (SOkA Trutnov), fond Čtenářská zábavní beseda Malé Svatoňovice (nezpracováno).

PASTOR, Antonín. *Paměti obce Malých Svatoňovic*. Malé Svatoňovice: MNV, 1977.

BREJTR, Václav. *Cesta do a z války*. [2010] V majetku rodiny Václava Brejtra, Malé Svatoňovice.
 BREJTR, Václav. *Krimi – Nezvěstná babička i s vnučkou*. [2007] V majetku rodiny Václava Brejtra, Malé Svatoňovice.
 BREJTR, Václav. *Odletěly do Říše, Říma i na hřbitov*. [2008] V majetku rodiny Václava Brejtra, Malé Svatoňovice.
 BREJTR, Václav. *Zapadá to do sebe*. [2009] V majetku rodiny Václava Brejtra, Malé Svatoňovice.

Paměti a vzpomínky

Vzpomínky Miloslavy Kafkové (roz. Pazderové) - (záznamy z let 2000–2012)

Vzpomínky Marie Kábrtové (roz. Kafkové) – (záznam ze 7. 10. 2011)

Vzpomínky Miroslava Kafky (záznamy do roku 2001)

Vzpomínky Václava Brejtra. (záznamy z let 2011–2012)

Vzpomínky Jiřího Orsáka (záznamy z 27. 11. 2011 a 7. 4. 2012)

LITERATURA

BAŠTECKÁ, L. – EBELOVÁ, I. *Náchod*. 1. vyd. Praha, Nakladatelství Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7106-674-5.

BĚLINA, Pavel a kol. *Dějiny zemí koruny české*. 1. vyd. Praha: Paseka, 1992. ISBN 80-7185-505-7

BLÜMEL, A. – KAFKA, J. Z historie hasičského spolku v Malých Svatoňovicích In: *Studánka. Zpravodaj obcí Malé Svatoňovice, Petrovice, Strážkovice, Odolov*. Roč. XV, prosinec 2007. (text čerpá z Pamětní knihy a osobních zápisků Antonína Blümela, Josefa Kafky a dalších, texty poskytl Jiří Orsák)

BROUČEK, Stanislav a kol. *Mýtus českého národa aneb Národopisná výstava československá 1895*. Praha: Littera Bohemica, 1996. ISBN 80-85916-12-6.

BYSTROV, Michal. *Za tím mořem piva aneb Jak se mají páni Amerikáni*. [online]. Oficiální stránky Českého rozhlasu. 16. 4. 2011. [cit. 2012-03-15]. Dostupné z <http://www.radio.cz/cz/rubrika/historie/tam-za-tim-morem-piva-aneb-jak-se-maji-pani-amerikani>.

FASORA, L. – HANUŠ, J. – MALÍŘ, J. *Člověk na Moravě 19. století*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2004. ISBN 80-7325-038-1.

FETTERS, Aleš. Václav Dusík – učitel, kulturní a odbojový pracovník. In: *Rodným krajem*, č. 17, roč. 1998.

HAMMANOVÁ, Brigitte. *Habsburkové*. 1. vyd. Praha: BRÁNA, spol. s r. o., 1996. ISBN 80-7176-415-9.

HEJČL, Václav. *Malé Svatoňovice, mariánské poutní místo „u studánky“ na úpatí Jestřebích hor – historie*. [online]. Oficiální stránky Římskokatolické duchovní správy Malé Svatoňovice, 2001-2012. [cit. 2012-03-15]. Dostupné z <http://svatonovice.sweb.cz/historie.htm>.

HEJNA, Josef. *Vývoj hornictví na Svatoňovicku*. 1. vyd. Malé Svatoňovice: Nákladem vlastním, 1948. ISBN neuvedeno.

- HOJNÝ, Ladislav. *Mariánský sad*. [online]. Oficiální stránka Římskokatolické duchovní správy Malé Svatoňovice, 2012. [cit. 2012-03-12]. Dostupné z <http://www.msvatonovicekostel.cz/mariansky-sad>.
- CHALOUPKA, Otakar. *Příruční slovník české literatury*. 1. vyd. Brno: Centa, 2005. ISBN 80-86785-03-3.
- INDRA, Jaromír. *Spolky c. k. vojenských vysloužilců v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. 1. vyd. [b. m.]: J. Indra, 2010. ISBN 978-80-254-5426-8
- JIRÁSEK, Václav. *Ve znamení mlátku a želízka. O horách a hornících*. 1. vyd. Liberec, Nakladatelství Bor, 2003. ISBN 80-902901-9-1.
- KAFKA, Jan. Ochotnické divadlo ve Rtyni v Podkrkonoší. In *Ročenka státního okresního archivu v Trutnově 2003–2004*. Trutnov: Státní oblastní archiv v Zámrsku, Státní okresní archiv v Trutnově, 2006. s. 168-208. ISBN 80-902709-6-4.
- KAFKA, Josef a kol. *Hlavní katalog a průvodce Národopisné výstavy československé v Praze 1895*. 1. vyd. Praha: Výkonný výbor, 1985. ISBN neuvedeno.
- KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře první republiky (1918-1938)*. 1. vyd. Praha: Libri, 2000. ISBN 80-7277-027-6.
- KLUSÁČEK, K. a kol. *Národopisná výstava československá v Praze 1895*. 1. vyd. Praha: Výkonný výbor národopisné výstavy československé a Národopisná společnost československá, 1895. ISBN neuvedeno.
- KRÁLÍČKOVÁ, J. – KOSTELECKÁ, D. – KÁBRTOVÁ, D. Almanach k 80. výročí otevření Jiráskovy školy v Malých Svatoňovicích. Malé Svatoňovice: Základní škola, 2003. ISBN neuvedeno.
- KRATOCHVÍL, MILOŠ V. *Památné bitvy českých dějin*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1987. ISBN neuvedeno.
- KULT, Jakub. *Turistické informace – Významná místa MS*. [online]. Oficiální stránka Malých Svatoňovic. Dostupné z http://www.malesvatonovice.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=76&Itemid=105.
- LADECKÝ, J. Divadla ochotnická. In KLUSÁČEK, K. a kol. *Národopisná výstava československá 1895*. Praha: Výkonný výbor NVČ a Národopisná společnost československá, 1895
- LENKOVÁ, J. – PAVLÍK, V. *Nejdůležitější bitvy v českých dějinách*. 1. vyd. Frýdek-Místek: Alpress, s. r. o., 2007. ISBN 978-80-7362-470-5.
- LOKVENC, T. - JIRÁSEK, V. - VAŠATA, O. *Jindřich M. Vlček a Malé Svatoňovice*. 1. vyd. Malé Svatoňovice: Obec Malé Svatoňovice, 2010. ISBN 80-254-8555-2.

- MACHÁNĚ, Jiří. *Karla Čapka "omývala" malosvatoňovická studánka*. [online]. Oficiální stránky Katolického týdeníku, 2008, č. 50 [cit. 2012-04-01]. Dostupné z: <http://www.katyd.cz/index.php?cmd=page&type=11&article=6422&webSSID=f0a1a5bf67ad872630a136cc0ec4caef>.
- NAVRÁTILOVÁ, Alexandra. *Narození a smrt v české lidové kultuře*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2004. ISBN 80-7021-397-3.
- ORSÁK, Jiří. *Z historie hasičského spolku v Malých Svatoňovicích – Studánce*. [online]. Oficiální stránka obce Malých Svatoňovic, 21. 2. 2007. [cit. 2012-03-09]. Dostupné z: http://www.malesvatonovice.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=134&Itemid=121.
- PEKAŘ, Josef. *Dějiny naší říše*. 2., opr. vyd. Praha: Elka Press, 2011. ISBN 978-80-87057-11-7.
- PERNES, Jiří. *Poslední Habsburkové*. 1. vyd. Brno: Knižní klub, 1999. ISBN 80-242-0245-X.
- PEŠÁK, Alexandr. *Stárnutí populací*. [online]. Oficiální stránky Centra dopravního výzkumu, duben 2007. [cit. 2012-03-09]. Dostupné z: <http://www.czrso.cz/index.php?id=447>.
- POKORNÝ, Jiří. *Lidová výchova na přelomu 19. a 20. století*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0508-2.
- PROCHÁZKA, František. *Malé Svatoňovice*. [online]. Informační portál Svazku obcí Jestřebí hory, 2012. [cit. 2012-03-01]. Dostupné z: <http://www.jestrebihory.net/obec.php?obec=malesvatonovice&sid=41>.
- SOUKUPOVÁ, Blanka. *České spolky jako významný faktor rozvoje národně determinovaného modelu vzdělání (Praha 60.–80. let 19. století)*. In: *Škola a město*. Sborník příspěvků z konference „Škola a město“ konané ve dnech 5.–6. října 1992. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1994. ISBN 80-7066-921-7
- SVADBOVÁ, Blanka. *Egon Hostovský*. [online]. Oficiální stránky Slovníku české literatury po roce 1945. 30. 9. 2006. [cit. 2012-03-09]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=30>
- SCHULZOVÁ, Marie. *Čapci*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1998. ISBN 80-7023-267-6.
- ŠTRÁFELDOVÁ, M. *Jiráskův Hronov je zřejmě nejstarší festival amatérského divadla na světě*. [online]. Oficiální stránky Českého rozhlasu, 10. 8. 2005. [cit. 2012-04-12]. Dostupné z: <http://www.radio.cz/cz/rubrika/kultura/jiraskuv-hronov-je-zrejme-nejstarsi-festival-amaterskeho-divadla-na-svete>.
- VACULÍK, Jaroslav. *Češi v cizině 1850–1938*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4865-2.

PEŠEK, Jiří. Městská správa mezi „honorationes“ a „Leistungverwaltung“ kolem roku 1900 ve střední Evropě. In: *Osm set let pražské samosprávy*. Documenta Pragensia XXI. Praha 2002, s. 141-148. ISBN 80-86197-38-7

VLČEK, Jindřich M. *30 let Občanské záložny v Malých Svatoňovicích 1903 - 1933*. Malé Svatoňovice: Nákladem vlastním, 1933. ISBN neuvedeno.

VLČEK, Jindřich M. Za nejstarším ochotníkem Jiráskova kraje. In: *Naše menšiny*, roč. VI. (1926), č. 5-6, s. 119-121.

RESUMÉ

Bakalářská práce se zabývá osobností Ferdinanda Kafky (1841–1925), představitele osvětové a vzdělávací činnosti v kontextu prostředí podhorské obce Malé Svatoňovice, na samém okraji české země, na linii střetu české a německé jazykové skupiny. Veřejné aktivity Ferdinanda Kafky spadají do druhé poloviny devatenáctého století a prvních dvou desetiletí století dvacátého. Případová studie na téma, které ještě nebylo nikdy zpracováno, pracuje s metodou historicko-srovnávací a vedle sekundární literatury čerpá z velkého množství pramenů z pozůstalosti rodu Kafků i rozsáhlého fondu divadelních ochotníků, aj.

Tento medailon si všímá jeho životních událostí, rodinného a sociálního zázemí, ale především práce pro region. Ferdinanda Kafku nacházíme jako radního, zodpovědného rozhodování ve svém městě, a mluvčího lidu, vykonávajícího komunikaci mezi osadníky a vrchností. Je líčen také jako písmák a nadaný lidový vypravěč. Tento pokračovatel obrozeneckých tradic přispěl národní kultuře zakládáním velkého množství českých osvětových spolků, například čtenářské besedy. Největší prostor je věnován ochotnickému divadlu, které pomáhal vzkřísit, v němž hrál, zastával mnohé funkce. Projevil se zde také jako dramatik. Proto poslední část této práce bude věnována představení jeho her a interpretaci oněch dochovaných.

ABSTRACT

The bachelor thesis is focused on the personage of Ferdinand Kafka (1841–1925), a representative of period cultural and educational activities in the context of the Malé Svatoňovice area, at the utter end of Czech lands, lying at the sharp Czech-German linguistic line. Public activities of Ferdinand Kafka occur in the second half of the 19th century and the first two decades of the following one. The case study is on a topic which has never been researched, and works with a historical-comparative method that draw from a large amount of primary sources, such as from personal archives of Kafka's family or the document collection of the amateur theatre.

This profile takes notice of Kafka's life events, family and social background, and, above all, of his work for the region. We can find Ferdinand Kafka as a council man, responsible for decision making in his home town, and as a speaker of the people, ensuring communication between inhabitants and their aristocrats. He is described as a folk writer and a gifted public narrator. This follower of revivalist traditions contributed to national culture also by the foundation of a large number of local Czech educational guilds, such as the readers' company. The largest space is dedicated to the local theatre which Kafka helped to construct and where he performed and held various positions. Kafka expressed himself also as a playwright, therefore, the last part is focused on presentation of his plays and the interpretation of those which survived.

KLÍČOVÁ SLOVA

Ferdinand Kafka, Malé Svatoňovice, Studánka, spolky, kulturní a osvětová činnost, vlastenectví, ochotnické divadlo, region

Ferdinand Kafka, Malé Svatoňovice, “Studánka“, guilds, cultural and educational activity, patriotism, amateur theatre, region

PŘÍLOHY

Přílohy budou seřazeny tematicky podobně, jako byla strukturována práce. První okruh se bude týkat Kafkova zázemí a soukromého rodinného života, další část bude reflektovat působení Ferdinanda Kafky ve veřejném životě ve městě s akcentem na spolky, poslední oddíl bude věnován mnoha pohledům jeho činnosti u divadelních ochotníků. V rámci větších celků budou fotografie ještě řazeny do tematických skupin, členěných sémanticky.

Hlavním zdrojem byl: FOND FERDINAND KAFKA, V MAJETKU RODINY MILOSLAVY KAFKOVÉ, MALÉ SVATOŇOVICE (pokud nebude řečeno jinak, tak platí pro většinu snímků), část reprodukcí divadelních dokumentů pochází z: ARCHIV OCHOTNICKÉ JEDNOTY V MALÝCH SVATOŇOVICÍCH, T. Č. V DRŽENÍ JIŘÍHO ORSÁKA, MALÉ SVATOŇOVICE.

Autorem fotografií je autorka (Foto M. Š., 2012), Petra Vítová (Foto P. V., 2012) a Dominik Vít (Foto D. V., 2012).

FERDINAND KAFKA A JEHO RODINNÉ ZÁZEMÍ

Ferdinand Kafka v proměnách času (Foto M. Š., 2012)

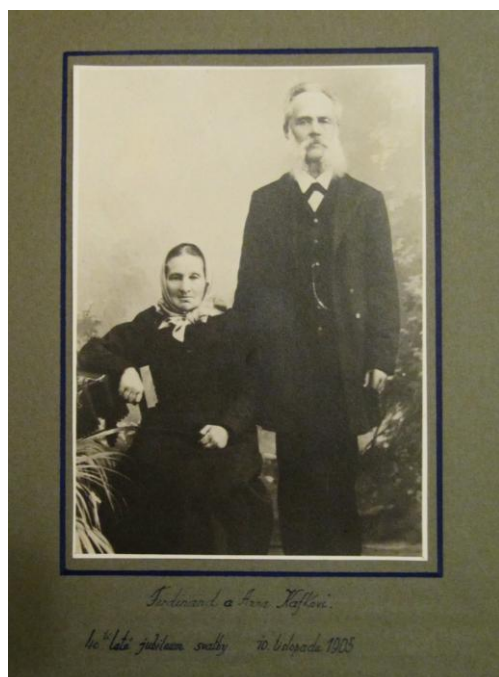

Rodné stavení Ferdinanda Kafky i ostatních členů rodu, stav v r. 2012 (Foto M. Š., 2012)

Manželství s Annou, rozenou Vihanovou (Foto P. V., 2012)

Oslava čtyřiceti let společného života, listopad 1905

Zlatá svatba, listopad 1915

Diamantová svatba, listopad 1925

Jedno z pracovišť Ferdinanda Kafky: hornický konzum, nyní konzum „U Machů“, Malé Svatoňovice

(Foto M. Š., 2012)

Život Ferdinanda Kafky skrze dokumenty (Foto M. Š., 2012)

Křestní list, 1. 11. 1841

Oddací list, 15. 11. 1865

Land Böhmen. Země Česká.		Kreis [Kraj]	Křehov Město
Amtsbezirk Okres		Prácheň	
Geburtsort Místo narození		M. St. Václavské	
N. G. - Cis domu 44.		Nr. Exh. 07, Jan	
<p style="text-align: center;">ex officio podrobnému</p> <h2 style="text-align: center;">Tauf-Schein. Křestní list.</h2>			
Tag Den	bei Geburt narození	Dne 1. listopadu 1844 tj. 1800	
bei Taufe křtu		byl křtěn jedním.	
Wann bei Kindes jmenou dříve		Jaroslav	
Wann nabýváním		Karel Křehov	
Geburts porod		v Praze	
Water otec		František Křehov, Karel Křehov obě v Praze v Praze v Praze v Praze v Praze	
Mutter matka		Karel Křehov, Karel Křehov v Praze v Praze v Praze v Praze v Praze	
Der Priester kněz Křehov		P. Josef Křehov Křehov	
Der Vater und Jung kněz a svědek		Josef Křehov Křehov	
Die Zeugen předsedci		Karel Křehov Křehov	
<p style="text-align: center;">Zápis o křtu v Praze dne 1. listopadu 1844</p>			
<p style="text-align: center;"> </p>			

[illegible]

Úmrtní oznámení, 8. 4. 1926

Tucet dětí

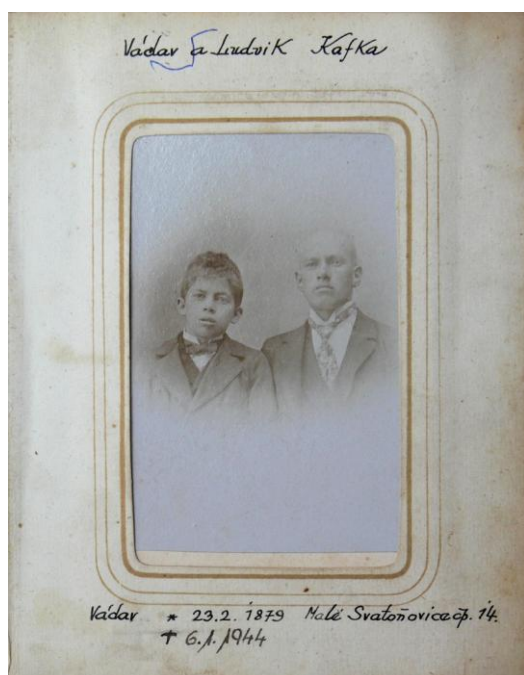
Nestarší dři dcery: Karolína, Marie a Božena, 1873

Stav o pět let později, v roce 1878:
Karolína, Marie, Božena, Augustin,
Eduard a Josef

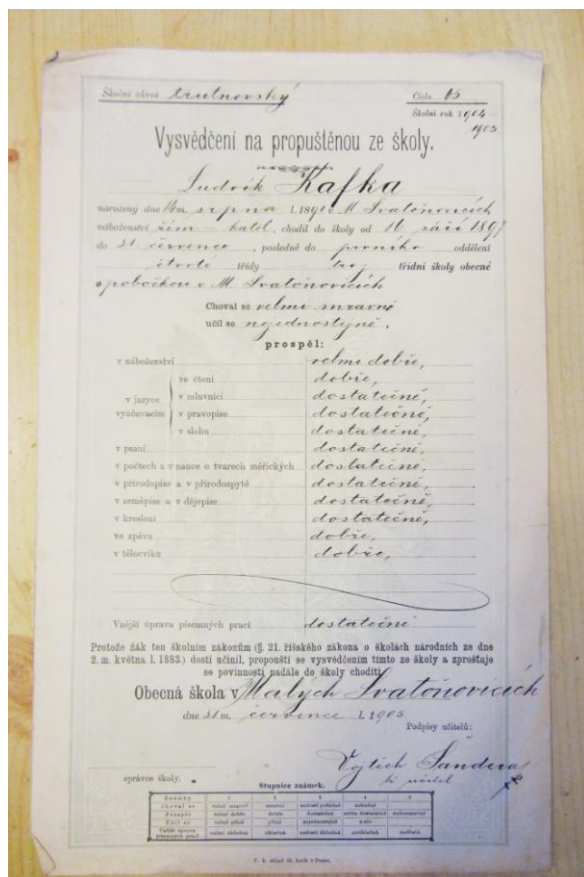

Nejmladší synové, kolem roku 1900

„Šikovné“ děti Ferdinanda Kafky

Vysvědčení Ferdinandových synů, Eduarda a Ludvíka Kafky, 1883 a 1897

Syn Augustin Kafka prodával poutníkům cukroví přímo z oken chalupy, vývěsní cedule

Život a smrt Ferdinanda Kafky (Foto M. Š., 2012)

Výměnek Kafkova rodného domu

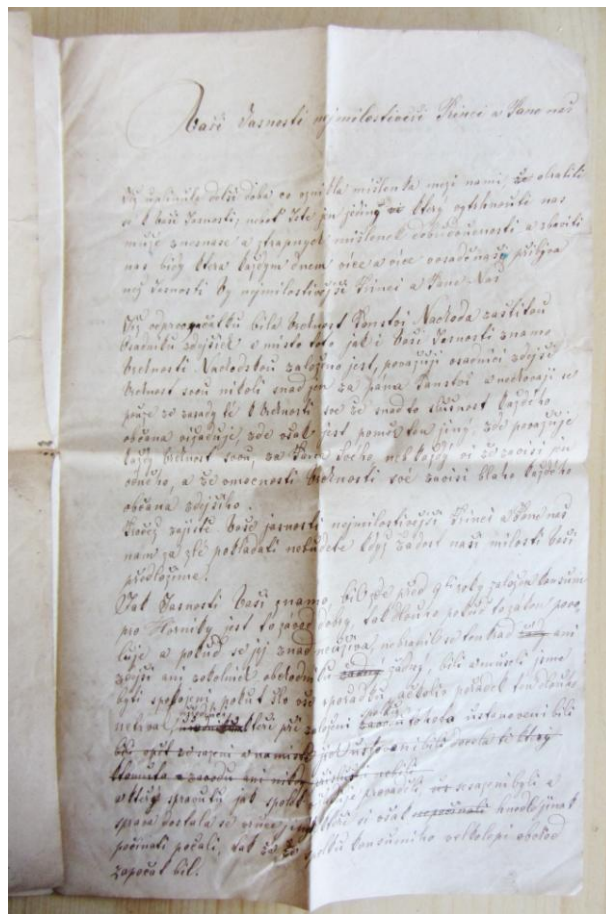
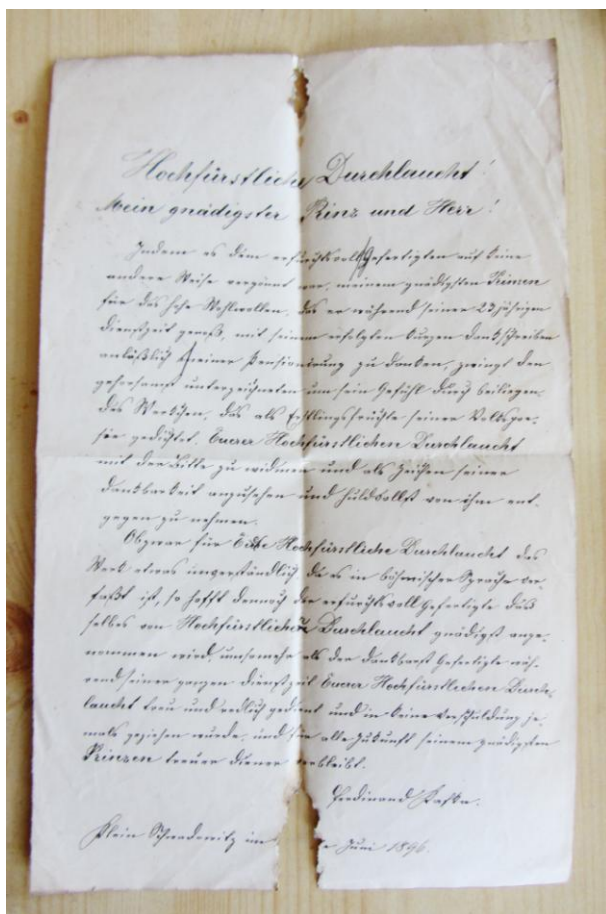

Mnohokrát vzpomenutý nekrolog J. M. Vlčka při posledním rozloučení s F. Kafkou na náměstí u Panského hostince, současně malosvatoňovického divadla, 11. 4. 1926

VEŘEJNÁ ČINNOST (Foto M. Š., 2012)

Ferdinand Kafka jako radní. Německý a český dopis prince Vilémovi Schamburg-Lippe, 1896 a 1881

Střed města s barokním poutním chrámem Panny Marie Sedmiradostné a studánkou

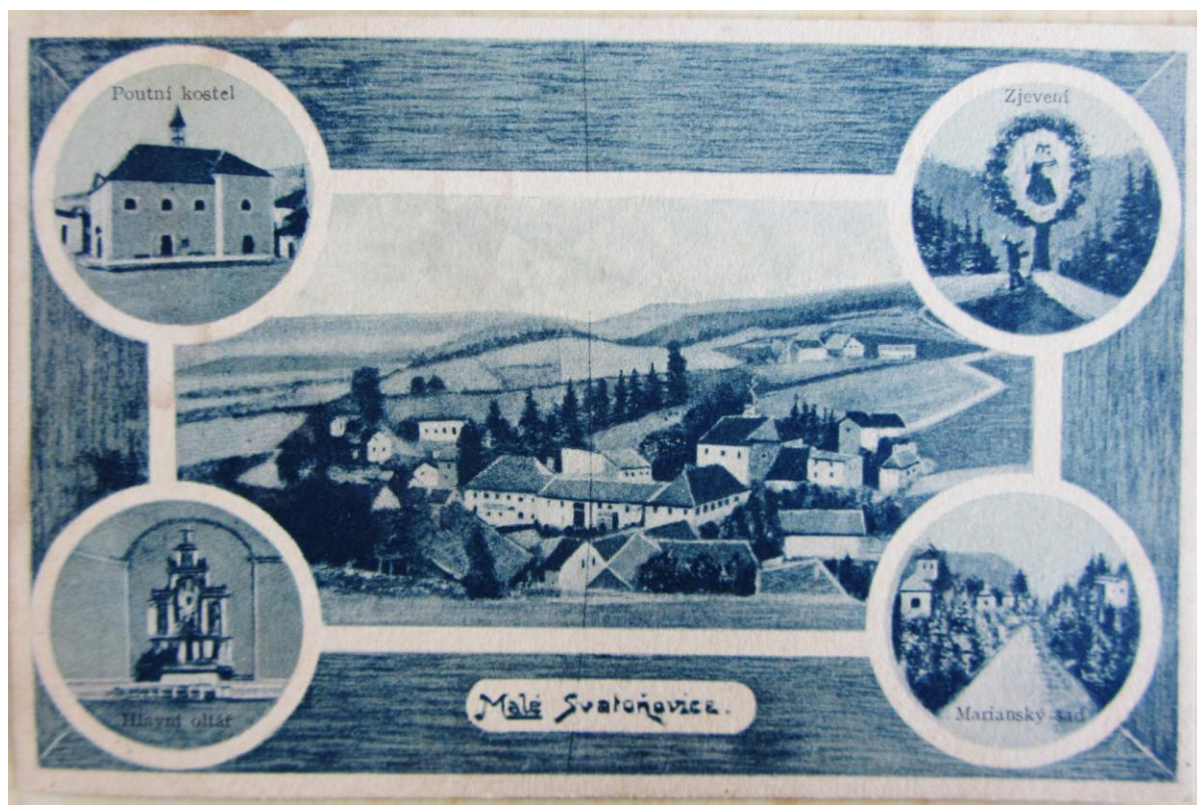

Spolek pro zvelebení poutního místa M. Svatoňovice, pamětní tabule v Mariánském sadu

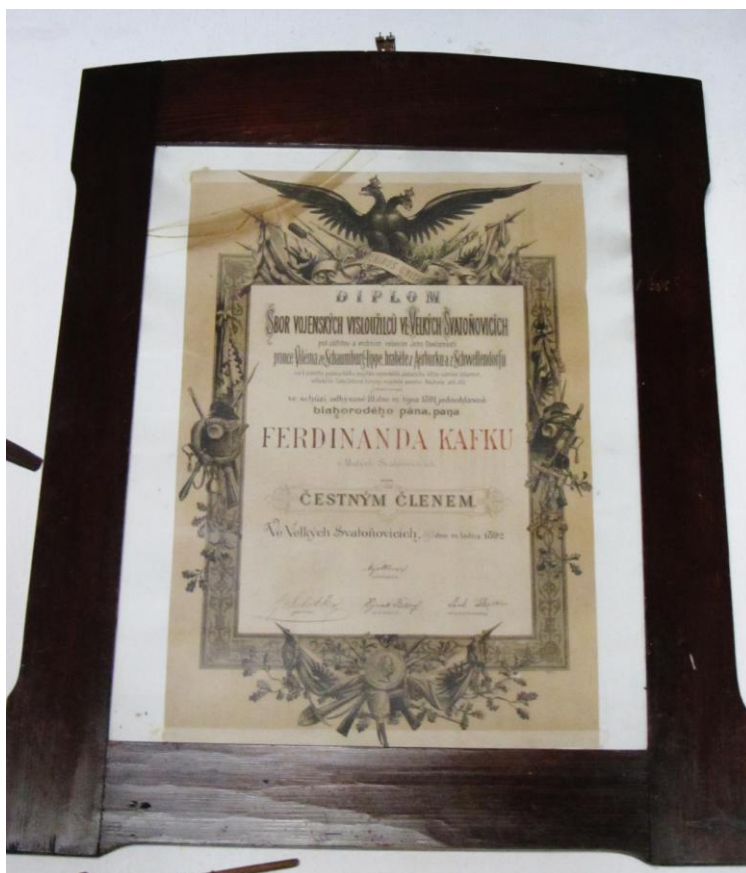

Dobová pohlednice Malých Svatoňovic, přelom 19. a 20. století.

Skrze okrašlovací spolek i ochotnický spolek (a další jednoty) podpořil Ferdinand Kafka všechna zde zobrazovaná místa. Má zásluhy zejména na vzniku Mariánského sadu a hlavního oltáře v poutním kostele Panny Marie Sedmiradostné. (Foto M. Š., 2012)

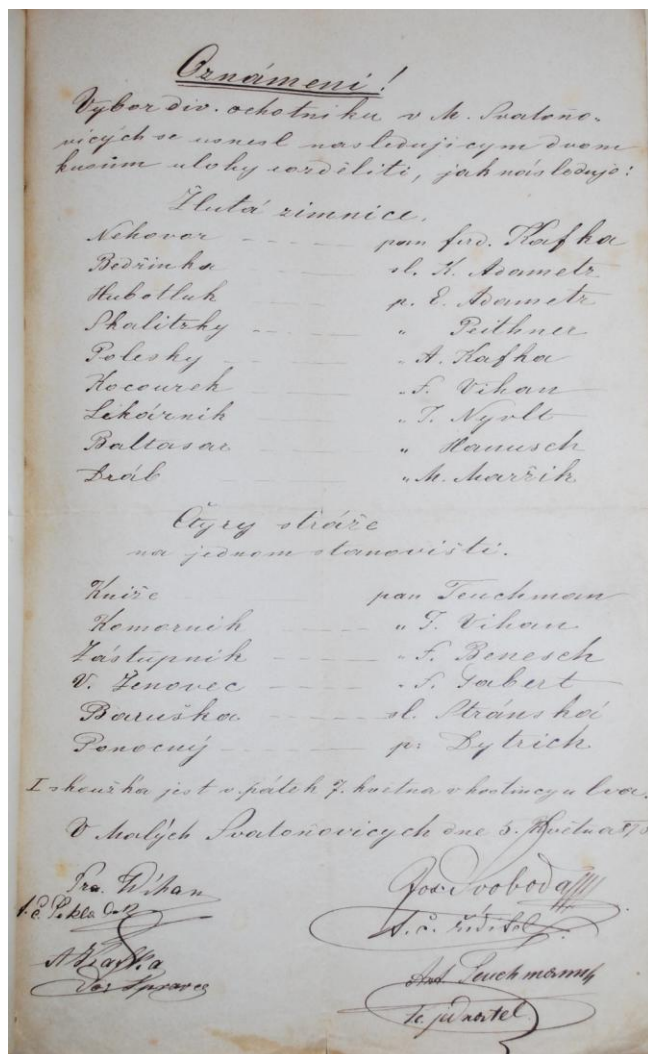
Ferdinand Kafka čestným členem u Spolku vojenských vysloužilců (1892) i Spolku divadelních ochotníků (1912), diplomy (Foto P. V., 2012)

NEJSTARŠÍ OCHOTNÍK JIRÁSKOVA KRAJE

Ferdinand Kafka jako herec, hlavní role v Žluté zimnici, 1875 (Foto M. Š., 2012)

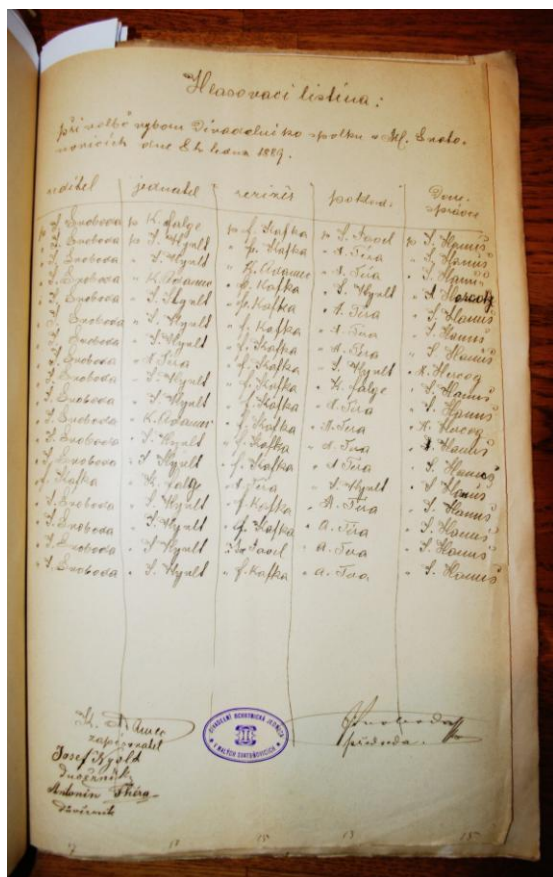

Členský průkaz z prvního roku založení spolku, 1875 (Foto M. Š., 2012)

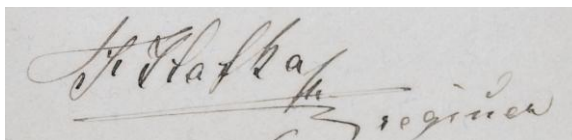

Ferdinand Kafka jako činovník (Foto M. Š., 2012)

Volba výboru, 8. 1. 1889, Ferdinand Kafka jednohlasně zvolen režisérem

Jeden z mnoha Kafkových podpisů

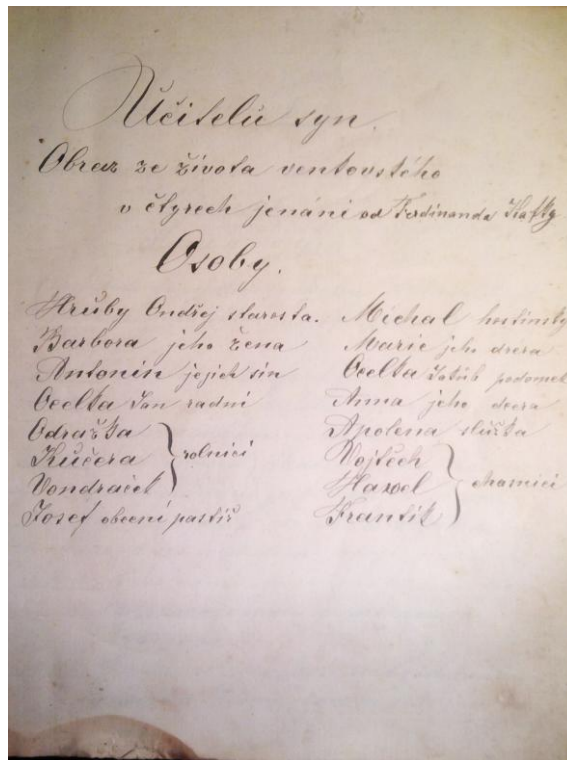
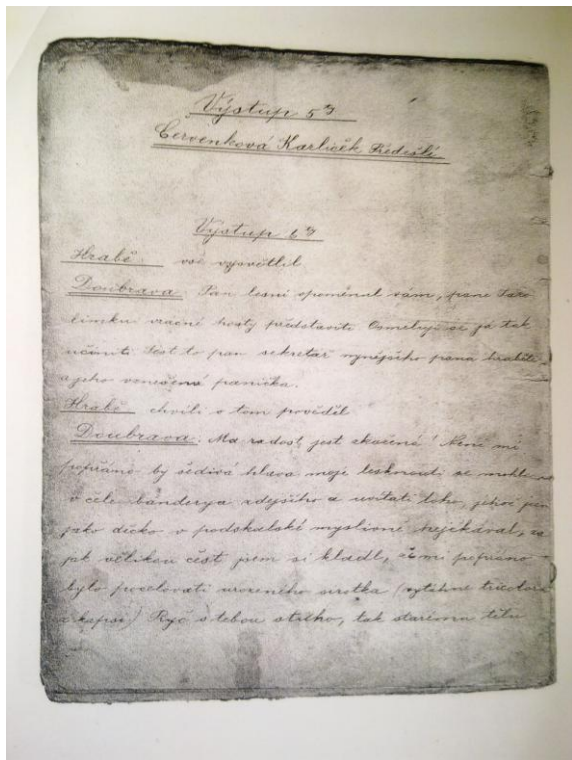
Kafkové jako loutkáři (Foto D. V., 2012)

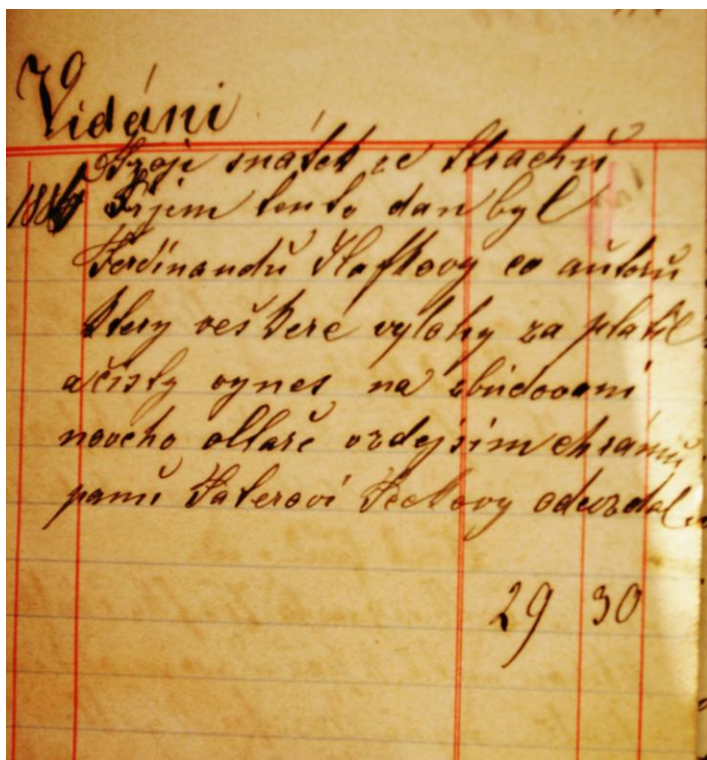
Regionální dramatik (Foto M. Š., 2012)

Manuskript jedné z rolí v díle *Modlitba u sochy Matky Boží*, 1893

Manuskript díla *Učitelův syn*, první strana s přehledem osob, 1890

Výnos z Kafkových her, jak bylo v práci opakovaně zmíněno, putoval téměř vždy na dobročinné účely, výpis vydání z roku 1886

Ochotnické divadlo v Malých Svatoňovicích.

V neděli o posvíceni
dne 11. listopadu 1883:

**Osudný večer před
parádou.**

Fraška ve 2 jednáních od Ferdinanda Kafky.

OSOBY:

Rohlík, mistr pekařský a trubač u ostrostřelců.
Marie, jeho žena.
Doubek, městský hajný a bubeník u ostrostřelců.
Sekáčková, vdova.
Vondra, ponocný.
Frantík, uředník u Rohlíka.
Děj v městě.

Ceny míst jak obyčejně.

Děti školou povinné přístupu nemají.

➡ *Žádáme uctivě, by se při div. představení nekouřilo.* ➡

Začátek v 7 hod. konec o půl 9 hod.

Ochotníci.

Tiskem Th. Böhma v Novém Městě n. M.

EVIDENČNÍ LIST